

TAMPEREEN YLIOPISTO

Antti Laakso

"PAKKOAVIOLIITTOA" VASTUSTAMASSA.
Suomalainen lehdistö ja mediamaksu 2009–2010

..

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

LAAKSO, ANTTI: "Pakkoavioliitto" vastustamassa. Suomalainen lehdistö ja mediamaksu 2009–2010.

Pro gradu -tutkielma, 71 sivua.

Tiedotusoppi

Huhtikuu 2012

Pro gradu -työssäni olen tutkinut, millä tavalla sanomalehdistö otti kantaa mediamaksuesitykseen vuosina 2009–2010. Yleisradion rahoituksesta käyty keskustelu kiihtyi vuonna 2009, kun kansanedustaja Mika Lintilän johtama työryhmä esitteli mediamaksuehdotuksen. Se olisi laajentanut Yleisradion rahoituspohjaa aiemmasta. Taustalla Ylen rahoituksen uudistamisessa oli, että yhä useammat taloudet olivat jättäneet tv-lupamaksun maksamatta, ja tv:n omistamiseen liittyvän maksun oli muutenkin katsottu käyneen vanhanaikaiseksi. Keskustelua käytiin muun muassa sanomalehdissä, jotka uutisoivat aiheesta ja ottivat siihen kantaa.

Olen tutkinut *Aamulehden*, *Etelä-Suomen Sanomien*, *Helsingin Sanomien*, *Hufvudstadsbladetin*, *Ilkan*, *Iltalehden*, *Ilta-Sanomien*, *Kalevan*, *Keskisuomalaisen*, *Kymen Sanomien*, *Maaseudun Tulevaisuuden*, *Savon Sanomien* ja *Turun Sanomien* pääkirjoituksia, kolumneja ja uutisia. Tutkimusmenetelmäni on teoriataustaltaan laadullinen. Käytän hyväkseni agenda setting - ja kehysteorioita sekä tutkin myös Yleisradion historiaa ja liitän Suomen Yleisradion tämänhetkisen rahoituskeskustelun yleis-länsimaiseen viitekehykseensä.

Tutkimuksessani selvisi, että suurin osa sanomalehdistä otti hyvin voimakkaasti kantaa esitettyä mediamaksua vastaan. Lehdistö pyrki vaikuttamaan sekä lukijoihin että päättäjiin kirjoittelullaan. Lehdistö koki Yleisradion ja ennen muuta Ylen laajentumisen internetissä uhaksi omalle olemassalolleen. Vaihtoehtona lehdistössä esitettiin Ylen rahoittaminen suoraan valtion budjetista. Muutamia poikkeuksia lukuunottamatta Yleisradio esitettiin liian laajana ja kunnan kontrollin ulottumattomissa olevana mediatoimijana. Osoitan, että lehdistö käytti sille kuuluvaa mielipidevaltaa, mutta ei kovin avoimesti tuonut esille omia motiivejaan mediamaksua koskevassa keskustelussa. Tutkielmani tavoitteena on edistää keskustelua Yleisradiosta, sen rahoituksesta ja Yleisradiota koskevista muutospaineista.

Asiasanat: Yleisradio, julkinen palvelu, mediamaksu, Yle-maksu, kaupallinen media, sanomalehdistö, mediatalous.

Sisällysluettelo

Kiitokset.....	1
1. Johdanto.....	2
2. Puun ja kuoren, yleisön ja kaupallisten kilpailijoiden välissä	6
2.1 Julkisen palvelun ja muut "yleisradiot"	7
2.2 Ollako vai eikö olla - onko PSB:llä olemassaolon oikeus?	8
2.3 Yleisradio ja sen rahoitus	11
2.3.1 Lupamaksun historiaa	13
2.3.2 Lupamaksut ongelmana	14
2.3.3 Ylen ja kaupallisten toimijoiden konfliktin kärjistyminen	16
2.3.4 Yleisradioiden kriisi?	17
2.4 Median muuttuminen ja Yleisradio markkinahäirikönä	18
2.5 Julkisen palvelun yleisradiot muualla	20
2.6 Mediamaksun nousu ja tuho	22
3. Mediamaksu sanomalehdistön agendalla ja kehyksissä.....	24
3.1. Laaja aineisto, lähes vuoden tutkimusjakso.....	24
3.2 Agenda setting ja kehysteoria tutkimusmetodeina.....	26
4. Mediamaksukeskustelu sanomalehdistössä 2009–2010	30
4.1. Ennen mediamaksu-esitystä.....	30
4.2 Mediamaksu alias Yle-maksu eli "Yle-vero" lehdistössä	33
4.2.1 Mediamaksu - Yleisradion pakkovero?	34
4.2.1.1 Mielipidetiedusteluilla "kansan ääni" esille	37
4.2.1.2 "Yle-maksu vaarantaa sananvapauden" - kolumnikommentteja.....	39
4.2.2 Arvostelu siirtyy kohti ministeri Lindéniä	43
4.2.3 Lehdistön tilaustutkimuksilla "Ylen tilausraporttia" vastaan.....	46
4.2.4 Uhmaa ja alistumista	48
4.2.5 Yle-maksu tulee - Yle-maksua ei tulekaan	51
4.2.6 Yhdentoista kuukauden kehä sulkeutuu	54
5. Kansan ääni vai omistajien sylikoira?.....	57
5.1 Talousliberaalit kehykset	57
5.2 Asettiko lehdistö agendan?	60
5.3 Kriittisyyden puolittainen toteutuminen	61
5.4 Ylen ja lehdistön kivinen yhteinen taival.....	63
Lähteet:.....	66

Kiitokset

Haluan kiittää C.V. Åkerlundin säätiötä, Journalistisen kulttuurin edistämissäätiötä, Kansan Sivistysrahastoa ja Uuden Suomettaren säätiötä tämän tutkielman kirjoittamisen tukemisesta. Lisäksi haluan esittää suuret kiitokseni lehtori Marko Ala-Fossille, joka puhelinsoitollaan innosti minut palaamaan jo kerran hylkäämäni tutkimusaiheen pariin.

1. Johdanto

Julkiset palvelut elävät kovia aikoja. Tehostamisvaatimukset ovat kiristyneet samalla kun julkisen sektorin rahoitusongelmat kasvavat. Ongelmat on toistettu sadoissa lehtiartikkeleissa, tutkimuksissa ja puheissa: väestö vanhenee, veropohja rapautuu ja julkisen sektorin rahoitus murenee. Sodan jälkeen kehittynyt hyvinvointimalli kohtaa Suomessa lähivuosikymmeninä vaikeita haasteita, ainakin jos valtiovarainministeriön ennusteisiin on uskomisen. (Julkisen talouden valinnat 2010-luvulle, 2010) Pessimistisempi tarkkailija sanoisi, että hyvinvointivaltiot ovat kriisissä, osin omasta syystään, osin maailmantalouden suurten muutosten, globalisaation ja talouden painopisteen muutosten takia.

Tässä talouden ja yhteiskunnan muutoksessa vaikeita pulmia joutuvat kohtaamaan myös länsieurooppalaisen demokratian peruspilareiksi 1920–30-luvuilta alkaen kehittyneet julkisen palvelun yleisradioyhtiöt. Suurin, kaunein ja muiden esikuvana toiminut Ison-Britannian kruununjalokivi BBC on ollut esimerkkinä myös, kun yleisradiotoiminnan oikeutusta, laajuutta ja rahoitusta on alettu pohtia uudelleen (Collins 2010). Yleisradiokeskustelun laineet ovat lyöneet myös Suomen rannoille, eivätkä viime vuosina lainkaan seesteisinä (esim. Ala-Fossi & Hujanen 2010).

Suomen Yleisradion (Yle) rahoituksesta ja toiminnasta on käyty polemiikkia Yleisradion koko olemassaolon ajan, joten keskustelu ei sinänsä ole uusi ilmiö (esim Salokangas 1996). Uutta on ollut keskustelun yhteiskunnallinen ja taloudellinen konteksti: Viimeisten vuosikymmenten aikana mediakenttä on muuttunut. Talousongelmien kanssa painiskelevat myös muut mediayhtiöt, joiden omistajakunta nykyään vaatii hyvää tuottoa sijoittamilleen pääomille. Yleisön mediankäyttötottumukset ovat muuttuneet. (Herkman 2009) Kukaan ei osaa varmuudella sanoa, millä tavalla tiedotusvälineitä käytetään kahdenkymmenen vuoden kuluttua, ja vuosikymmenkin tuntuu median kehityksen ennustamisessa pitkältä ajalta. Vielä 2000-luvun alussa Google oli pari vuotta vanha eikä Facebookia ollut perustettu. Netti-lehdet olivat lapsenkengissä, Yleisradio vasta aloitteli nettituotantoaan. Ensimmäisen omalla kanavallaan toimivan suomalaisen kaupallisen tv-kanavan perustamisesta on nyt runsaat parikymmentä vuotta. Erityistä huolta kannetaan - kuten aina ennen ja kuten todennäköisesti aina tulevaisuudessakin - nuorison käyttäytymisestä ja valinnoista. Entä jos nuoriso ei enää olekaan kiinnostunut ammatillisesti toimitetuista mediasisällöistä vaan löytää kaikki tarvitsemansa aineistot netin loputtomasta tarjonnasta? Myös *Yleisradion strategia* (Yleisradio 2010b) muistaa mainita nuoret erityisenä

kohderyhmänä, joka on tärkeä tavoittaa yhtiön tulevaisuuden kannalta.

Yleisradion ja lehdistökentän suhteet ovat siis jännittyneet. Valtion omistaman, julkisen palvelun ideologian pohjalta toimivan yhtiön toiminnan oikeutus on noussut erityiseen keskusteluun viime vuosina, koska yhtiön rahoitustapaa on pyritty muuttamaan vastaamaan uusia käyttö- ja kulutustottumuksia. Lehdistö puolestaan on kokenut Yleisradion toiminnan laajenemisen internetiin ongelmallisena, koska netistä on toivottu löytyvän uusia markkinoita perinteisen mediamarkkinan kasvumahdollisuuksien tyrehtyessä. Samoilta apajille tuleva, mutta ei-kaupallisella logiikalla toimiva mediayhtiö ei miellytä laskevien levikkien kanssa kamppailevia perinteisiä lehtiyhtiöitä.

Toisaalta Yleisradionkaan rahoitus ei ole ollut vakaalla pohjalla. Maksupohjan rapautuminen voimistui ns. digisiirtymän aikaan 2000-luvun puolivälissä, kun osa suomalaisista pettyi analogisten lähetysten korvautumiseen digitaalisella signaalilla, jonka vastaanottamiseen täytyi ostaa uusi laite, digi-boksi (Ala-Fossi 2012, 38). Jatkuessaan Yleisradion rahoituspohjan mureneminen heikentäisi yhtiön mahdollisuuksia täyttää velvoitteensa, mikä on pakottanut pohtimaan Yleisradion rahoituksen järjestämistä uudella tavalla.

Ylen rahoituksesta päätetään eduskunnassa, koska Yleisradio on valtion lähes 100-prosenttisesti omistama ja eduskunnan valvoma laitos. Vuonna 2008 perustettiin työryhmä, jonka tehtäväksi annettiin Ylen rahoituksen uudistaminen. Tuolloista pääministeripuoluetta keskustaa edustavan kansanedustajan Mika Lintilän johtaman työryhmän antama ns. mediamaksu-esitys (*Yleisradio Oy:n julkinen palvelu ja rahoitus. Työryhmän loppuraportti*) vuoden 2009 keväällä oli kaikkien eduskuntapuolueiden hyväksymä laajapohjainen ratkaisu, jonka odotettiin turvaavan Yleisradion rahoituksen. Esitys kuitenkin jäi toteutumatta, monivaiheisen päätöksenteko- ja päätöksentekemättömyys-prosessin jälkeen. Ministeri Suvi Lindén (kok.) jätti tuomatta ehdotuksen eduskunnan käsiteltäväksi. Eräs silmiinpistävä ja huomiota herättänyt piirre ehdotuksen etenemisessä oli se, että kaupalliselta pohjalta toimivat sanomalehdet ottivat vahvasti osaa siitä käytyyn keskusteluun.

Tämän tutkimuksen tarkasteluajankohdan jälkeen eduskunnassa on yritetty löytää uutta ratkaisua Yleisradion rahoituksesta. Uusi viestintä- ja asuntoministeri Krista Kiuru (sd.) ilmoitti edistävänsä lain nopeaa valmistelua. Vuoden 2011 lopussa Ylen rahoituksessa päädyttiin Yleisradiovero-malliin, joka vastasi osittain mediamaksu-esitystä, mutta siihen tuotiin ns. sosiaalisia elementtejä (*Valtioneuvoston periaatepäätös Yleisradio Oy:n julkisesta palvelusta,*

2011). Vuonna 2013 voimaan tulevan¹ veron suuruus määräytyy tulojen mukaan. (Ala-Fossi 2012, 33)

Lehdistön pyrkimys vaikuttaa Yleisradion rahoituksesta tehtyihin ratkaisuihin on herättänyt paljon mielenkiintoa. Tämä pro gradu -tutkimus tarkastelee, miten sanomalehdet ottivat osaa Yleisradion rahoituksesta käytyyn debattiin ns. mediamaksukeskustelun aikana 2009–2010. Myöhempi keskustelu ansaitsee oman tutkimuksensa varsinkin, kun asiassa päädyttiin ratkaisuun, joka ei vastannut useiden sanomalehtien kannattamaa budjettirahoitusmallia veroluonteisesta ratkaisusta huolimatta. Kaiken kaikkiaan Yleisradion ja lehdistön suhteet ovat edelleen jännittyneet, eikä voi olla uumoilematta, että ristiriidat kärjistyvät vielä tulevaisuudessa uudestaan.

Tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut sekä yleinen kiinnostukseni julkisia palveluita ja niiden rahoitusta kohtaan että erityisesti oma työhistoriani. Olen työskennellyt Yleisradion toimittajana ja pidän yhtiön toimintaa tärkeänä sekä suomalaisessa yhteiskunnassa että oman henkilöhistoriani kannalta. Olen työskennellyt sekä Pasilassa että Ylen maakuntatoimituksissa ja kokenut viime vuosina omakohtaisesti, että rahoitustilanteen heikkeneminen on vaikeuttanut kansalaisia palvelevan journalismin tekemistä. Subjektiiivinen kokemukseni ja näkemykseni on, että säästöt heikentävät mahdollisuuksia täyttää julkisen palvelun tehtävät. Säästötoimet uhkaavat ensimmäiseksi tunnollisten työntekijöiden jaksamista. Tuotantoprosessista joudutaan säästöpainetta ottamaan kaikki löysät pois, ja aiemman laadun ylläpitäminen vaatii henkilöstöltä venymistä. Jatkuva säästökuuri syö väistämättä myös ohjelmiston laatua. Heikolla rahoitustilanteella on voitu perustella myös sitä, että määräaikaista työsuhteita ei ole vakinaistettu, ja nuorempien työntekijöiden työtilanne on ollut vuosia epävarma.

Toisaalta ymmärrän ja paikoin myös jaan Yleisradion kriitikoiden näkemyksiä. Olen seurannut ilolla, että Yleisradion roolista ja sen toiminnan laajuudesta on käyty keskustelua. Minkään julkisesti rahoitetun toiminnan olemassaolo ei ole itsetarkoitus, vaan kaikilla julkisilla palveluilla on oltava yhteiskunnallinen funktio. Keskustelun on kuitenkin oltava rehellistä, sen on perustuttava faktoihin ja kaikkien osapuolten pitäisi tuoda keskustelussa selvästi omat intressinsä esille.

Tärkein syy tutkimusaiheen valintaan on kuitenkin tieteellinen: Ylen rahoituksesta käydyssä keskustelussa nousee jatkuvasti esille mielipiteitä ja kommentteja, joiden mukaan lehdistö pyrki vaikuttamaan mediamaksukeskusteluun. Näitä näkemyksiä esittävät sekä poliitikot, mediatyöntekijät että tiedotusopin tutkijat. Silti juuri tästä aiheesta tehtyjä tutkimuksia ei ole nähty.

¹ Lopullisen päätöksen Yle-verosta tekee eduskunta keväällä 2012.

Yritän omalta osaltani täyttää tätä vielä pääosin tutkimuksen ulkopuolelle jäänyttä kartoittamatonta aluetta.

Tutkielmani koostuu neljästä osasta:

1. osassa (Luku 2.) keskityn tutkimukseni taustan esittelyyn liittyen tutkimuskirjallisuuteen
2. osassa (Luku 3.) käsittelen tutkimukseni menetelmät ja metodit
3. osassa (Luku 4.) esittelen tutkimukseni tulokset ja
4. osan (Luku 5.) käytän tutkimuksen johtopäätöksiin.

Pyrin seuraavilla sivuilla tuomaan esille tulokset tutkimuksestani, jonka tarkoitus on ollut selvittää, millaisen vastaanoton suomalainen valtasanomalehdistö antoi Yleisradion rahoituksesta tehdyille mediamaksuesitykselle. Kuten kaikki yhteiskuntatieteellinen tutkimus, myös tämä tutkielma sisältää useita tulkintoja. Toivon, että olen onnistunut esittämään tulkinnoille asianmukaiset ja riittävät perustelut. Jos johtopäätökseni saavat pohtimaan Yleisradion rahoitusta ja suomalaisten viestintävälineiden suhteita, olen saavuttanut tavoitteeni.

2. Puun ja kuoren, yleisön ja kaupallisten kilpailijoiden välissä

Yleisradio hoitaa Suomessa julkista palvelua. Julkisten palveluiden perusominaisuus on, että ne ovat kaikkien saatavissa ja niillä on yhteiskunnallinen funktio. Jos näitä palveluita ei ole olemassa, yhteiskunta toimii vajavaisesti eikä kaikilla kansalaisilla ole mahdollisuuksia toimia täyden kykynsä mukaan. Julkiset palvelut voivat olla monopolimaisia, jolloin niitä eivät hoida ketkään muut kuin julkisen vallan asettamat ja oikeuttamat toimijat. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi poliisi ja armeija. Julkinen valta on katsonut, että näiden palveluiden kilpailuttaminen tai avaaminen yksityisille toimijoille toisi yhteiskuntaan epäjärjestystä ja heikentäisi kansalaisten mahdollisuutta luottaa julkiseen valtaan. Toisaalta on julkisia palveluita, joiden toiminta-alue ei ole monopoli. Esimerkiksi sairaanhoitoa saa tarjota myös muualla kuin julkisissa sairaaloissa, tosin palvelujen saamiseksi on oltava maksukykyä, ja palvelun tarjoajalla on oltava näyttöä siitä, että palvelut pystytään tuottamaan asiallisesti ja turvallisesti. Julkisen palvelun tarjoamista näillä aloilla voidaan perustella kansalaisten yhdenvertaisuudella. Kaikille halutaan tarjota samat lähtökohdat elämään, ja vaikeuksien sattuessa ihmisille taataan ainakin perustoimeentulo. Kaikille julkisen palvelun alueille ei toki ole tulijoita lainkaan. Harva yksityinen voitontavoittelija ottaisi sosiaalihuollon vaikeimpia osa-alueita järjestettäväkseen, koska niistä on vaikea saada voittoa. (Wiberg & Paloheimo, s.119–122)

Viestinnän maailmassa julkinen palvelu on läsnä niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa - missä enemmän, missä vähemmän. Lähes kaikkialla julkisen palvelun hoitamat, pääasiassa sähköiset mediat voisivat olla pelkästään yksityisten omistajien hallussa - toisin sanoen julkisen palvelun puuttuminen ei tarkoittaisi sitä, että joukkoviestintä sähköisessä mediassa loppuisi kokonaan. Julkinen valta on kuitenkin katsonut, että julkisen palvelun yleisradioyhtiön olemassaolo on tärkeää perustavanlaatuisen viestintäoikeuksien takaamiseksi kaikille kansalaisille.

2.1 Julkisen palvelun ja muut "yleisradiot"

Suomen sana "yleisradio" tarkoittaa samaa kuin englannin "broadcasting", mutta koska Suomessa yleisradiotoiminta on niin vahvasti yhdistetty Yleisradio Oy:n toimintaan, sanan varsinainen merkitys on jäänyt hieman hämäräksi. Broadcasting- eli yleisradiotoimintaa on kaikki sellainen radio- ja televisio-ohjelmien lähettäminen radiotaajuuksia käyttäen, jota voivat vastaanottaa kaikki kuulijat sopivilla vastaanottimilla.² Sen ei tarvitse olla valtiollista. Käytännössä lähes alusta alkaen toiminta oli kuitenkin monissa maissa valtion omistamaa. Tähän vaikutti ensinnäkin se, että yleisradion ylläpitäminen oli hyvin kallista - varsinkin, jos ohjelmia haluttiin lähettää koko maahan eikä esimerkiksi vain yhden kaupungin alueelle. Sanomalehden perustaminen vaati paljon vähemmän pääomaa kuin radioaseman pystyttäminen ja ohjelman välittäminen koko maahan lähettimien ja tukiasemien kautta. Toinen syy yleisradioiden alkuvaiheen valtiomonopoleihin Euroopassa oli ideologinen. Radio nähtiin alkuvaiheessa hyvin vahvana välineenä, jonka avulla olisi mahdollista hallita suuria kansanjoukkoja. Siksi pidettiin tärkeänä, että radiotoiminta oli vastuullista eikä kiihottanut kansanjoukkoja tai ohjannut näitä "väärään suuntaan". Valistuksen ja sivistystyön ideaalit vaikuttivat vahvasti yleisradio-ideologiaan. Totalitaristisissa ja autoritäärisissä valtioissa radio ja myöhemmin televisio kuten myös sanomalehdet oli tietysti alistettu hallitsevan puolueen tai valtaklikin äänitorviksi. Euroopasta poiketen Yhdysvalloissa radiotoiminta oli alusta asti irrallisempaa monopoleista, ja USA:han kehittyi pienten radioasemien ja vahvojen, pääosin paikallisten kaupallisten radioiden kulttuuri. Nämäkin radiot ovat yleisradioita, mutta eivät valtiollisia eikä niillä useimmiten ole julkisen palvelun ideologiaa. (Yleisradio-ideologiasta ja yleisradioiden historiasta eri puolilla maailmaa yleisesitykset Seneviratne 2006 & Tracey 1998.)

Julkisen palvelun yleisradiotoiminta on siis vain eräs broadcastingin muodoista. Kun tässä tekstissä puhun yleisradiotoiminnasta, tarkoitan silti nimenomaan julkisen palvelun yleisradiotoimintaa, koska suomen kielessä yleisradiolla viitataan lähes aina julkisen palvelun yleisradioyhtiöön eli Yleisradioon. Toinen mahdollinen termi olisi Public Service Broadcasting eli PSB. Broadcasting-toimintaa Suomessa harjoittaa nykyään useita eri yhtiöitä, mutta varsinaista PSB-toimintaa vain Yleisradio. PSB-toiminnan sisällöt vaihtelevat maittain, mutta yhteiset piirteet liittävät varsinkin eurooppalaisella pohjalla toimivat Yleisradiot omaksi joukokseen. Tämän

²Tiedotus- ja viestintätutkimuksen perinteessä on puhuttu broadcasting researchista, toisaalta Suomessa alaa on tutkittu radio- ja televisiotutkimuksen nimen alla. Alan tutkimuksen ja termistön historiasta on kirjoittanut Hujanen (2009).

ryhmän esikuvana on toiminut Britannian yleisradioyhtiö BBC. Raboy (1999) on listannut yleisradiotoiminnan peruseriaateiksi maantieteellisesti kaikille tarjottavan palvelun, kaikille tarkoitettun sisällön, vähemmistöjen huomioonottamisen ohjelmistossa, kansallisen identiteetin ja yhteisön luomisen ja ylläpitämisen, riippumattomuuden, julkisen rahoituksen, kilpailemisen ennemmin hyvällä sisällöllä kuin katsojaluvuilla sekä pyrkimyksen antaa ohjelmantekijöille mahdollisimman vapaat kädet tehdä haluamiaan sisältöjä.

Yleisradioiden toiminta voidaan näkökulmasta riippuen kokea täysin toisistaan eroavilla tavoilla (Seneviratne 2006): Puhtaan markkinaliberalistisesta näkökulmasta katsottuna yleisradiot ovat markkinahäirikköjä, jotka saavat rahansa helposti ja estävät yksityisiä, kaupallisia toimijoita tekemästä bisnestä. Vastakkaisesta näkökulmasta voidaan katsoa, että yleisradiot ovat olemassa, koska vapaasti toimivat markkinat eivät pysty tuottamaan sivistäviä ja valistavia sisältöjä markkinoille: yleisradiot tavallaan siis paikkaavat markkinoiden epäonnistumisia (market failures). Suomalaisessa keskustelussa Eeva Mäntymäki (2006, 359) nimittää näitä kahta eri näkökulmaa libertaristiseksi diskurssiksi ja snellmanilais-hegeliläiseksi diskurssiksi, joista jälkimmäinen viittaa suomalaisen valtioajattelun isään J.V. Snellmaniin ja tämän oppi-isään, G.W.F. Hegeliin. Snellmaniin pohjautuvassa valtaviiran suomalaisessa yhteiskunnallisessa ajattelussa valtiolla on ollut merkittävä rooli, kuten muissakin ns. pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa. Suomalaiset ovat perinteisesti odottaneet valtiolta vastuuntuntoista politiikkaa. Valtioon on luotettu oikeuksien takaajana ja "yhteisen hyvän" tuojana. Yleisradio voidaankin tästä näkökulmasta nähdä sosiaalista vastuuta toteuttavana mediana suomalaisessa yhteiskunnassa.³

2.2 Ollako vai eikö olla - onko PSB:llä olemassaolon oikeus?

Debatissa yleisradioiden oikeutuksesta toimia markkinoilla kaupallinen media on ottanut välillä voimakkaastikin kantaa yleisradioiden toiminnan rajoittamisen puolesta. Marc Wheeler (2010, 60) tulkitsee, että tässä EU-tason keskustelussa markkinaliberaalit voimat ovat päässeet niskan päälle ja markkinoiden vapautta korostanut suunta on saanut heikennettyä yleisradioiden asemaa. Toisaalta yleisradioilla on edelleen vahvat puolestapuhujansa. Euroopan neuvoston parlamentaarisen komitean kulttuuri-, tiede- ja koulutusvaliokunta on korostanut, että yleisradioilla

³ Lehdistö tutkimuksen historiassa eräänä lehdistön toiminnan mallina on esitetty sosiaalisen vastuun malli. Lehdistöillä ei teorian kannattajien mukaan pidä olla vain vapautta toimia vaan myös vastuu työskennellä hyvän yhteiskunnan puolesta ja vaikuttaa oikeaksi katsottujen yhteiskunnallisten periaatteiden toteuttamiseksi. Sosiaalisen vastuun lehdistöteoriasta katso esim. Nordenstreng 1995.

on tärkeä tehtävä moniarvoisen yhteiskunnan ja demokratian toimimisen takaamisessa (*Report on PSB by the...*, 2004). Yleisradiotoiminnan on siis nähty edistävän demokraattisen yhteiskunnan kansalaisihanteen toteuttamista. Myös EU-tason yleisradiotoimintaa määrittävässä, vuonna 1997 hyväksytyssä Amsterdamin sopimuksessa katsotaan Yleisradioilla olevan oikeus olemassaoloonsa juuri kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla perusteilla (joskin sopimuksen tulkinnasta on käyty jatkuvaa kiistelyä, Ingves 2010). Tässä kohtaa on hyvä muistaa (esim. Väliverronen 2009 s.29), että myös kaupallisessa mediassa on aina ollut enemmän tai vähemmän tiettyjä julkisen palvelun elementtejä, pyrkimystä nähdä yleisö kansalaisina ennemmin kuin kuluttajina. Perinteisesti on katsottu, että yleisön näkeminen kuluttajina on lähellä puhtaasti kaupallisen median toimintalogiikkaa, kun taas kansalais-yleisön näkeminen on yleisradioiden heiniä. Kansalaisuusteeman merkitystä ja yleisradioista ovat kirjoittaneet esimerkiksi Gregory Ferrell Lowe (2010) ja Eeva Mäntymäki (2006, 38–63).

Eri mailla on hyvin erilaisia perinteitä siinä, miten paljon sanomalehdistö on pyrkinyt "ajamaan yleistä etua" tai toteuttamaan valistustehtävää. Suomessa kansalaisuus-näkökulman pysyminen edelleen lehdistön agendalla johtuu kaupallisen median perinteestä yli vuosisadan takaa: kaupalliset sanomalehdet ovat suurimmaksi osaksi olleet alunperin aatteelliselta pohjalta ponnistaneita poliittisia lehtiä (Tommila & Salokangas 1998), ja Suomessa valtion rakentaminen perustui 1800-luvulta alkaen eräänlaiseen yhteiseen kansallisuusprojektiin (Alapuro (toim.) 1987). Kaupallisia radio- ja tv-kanaviakin on niiden sallimisen jälkeen pyritty ohjaamaan tälle tielle säätämällä toimilupaehtoja, jotka määräävät, että kaupallisilla kanavilla pitää olla myös tietty määrä puheisisältöä, esimerkiksi uutisia. Toimilupaehtojen noudattaminen tosin ei aina ole ollut kovin tunnollista (ks. Viestintäviraston huomautukset). Sanomalehdistön muuttuminen yhä tiukemmin kaupallisten intressien välikappaleeksi huolettaa toimittajia ja tutkijoita (ks. esim. Herkman 2009). Jotain Yleisradion onnistumisesta julkisen palvelun tehtävän hoitamisessa kertovat esimerkiksi luotettavuustutkimukset, jotka osoittavat, että kansalaiset pitävät Yleisradion uutislähetyskäytäntöä selvästi luotettavampina kuin tärkeimpien kaupallisten kilpailijoiden uutisia (Karppinen & Jääsaari & Kivikuru 2010, 42).

On hyvä huomata, että tutkimuksessa julkisen palvelun yleisradiotoiminnan on katsottu muuttuvan tai jo osittain muuttuneen julkisen palvelun mediaksi (Public Service Media). Tässä tutkielmassa usein esille nouseva ajatus median muuttumisesta on pakottanut myös yleisradiot pohtimaan, onko viisasta tai edes mahdollista jättäytyä perinteisten lähetyskanavien eli radion ja television vangeiksi, jos uudet sukupolvet löytävät uudet väylät vastaanottaa mediasisältöjä. Suomessa ja muuallakin länsimaissa yleisradiot ovat lähteneet mukaan myös internetiin, mikä on

eräs suurimmista syistä yleisradioiden ja kaupallisen median väliselle kitkalle. Public Service Median (PSM) käsitettä on avattu esimerkiksi teoksessa *From Public Service Broadcasting to Public Service Media* (Lowe, Gregory & Jo Bardoel (eds.) 2007). Mielestäni yleisradioiden toiminta-alueen laajenemisesta huolimatta tässä teoksessa voidaan edelleen käyttää yleisradiotoiminnasta sen alkuperäistä nimeä. Siitä huolimatta on hyvä huomata, että teoreettisesta näkökulmastakin julkisen palvelun katsotaan olevan tätä nykyä sidottu ennen muuta toiminnan ideologiaan - siihen, miten ja mitä päämääriä ajatellen mediasisällöt tuotetaan - eikä niinkään niihin välineisiin, joiden kautta mediasisällöt välitetään kansalaisille. Sanomalehdistössä tästä on kuitenkin erilaisia käsityksiä. Perinteisen lehdistön tontille yleisradiot eivät kuitenkaan yleensä ole halunneet astua, tosin esimerkiksi Britanniassa BBC on julkaissut myös omia aikakauslehtiä.

Mutta mikä siis oikeuttaa julkisen vallan ylläpitämän julkisen palvelun yleisradio-/mediatoiminnan Suomessa? Millä perusteella Yleisradio edelleen toimii PSB- tai uudenaikaisemmin sanottuna PSM-periaatteella, vaikka ajat ovat muuttuneet? Nationalismilla ja valistuksella ei nykyisessä maailmassa ole enää niin hyvää kaikua kuin yleisradioiden perustamisvaiheessa 1920–30-luvuilla. Liberalismi on vahvistanut kaupallisia virtauksia, ja julkisia palveluja on karsittu. Toisaalta broadcasting-toiminnan kustannuksetkin ovat halventuneet. Broadcasting-periaatteella toimii Suomessa tällä hetkellä useita kanavia (kanavien katsojaosuudet ja Suomessa toimivat tärkeimmät tv-kanavat löytyvät Finnpanelin tv-katsojatilastoista), suosituimpina MTV3 ja Nelonen, mutta nämä muut kanavat eivät ole julkisen palvelun yleisradioita vaan kaupallisia kanavia.⁴

Miksi Yleisradio siis yhä on olemassa, ja pitääkö sen olla olemassa, jos kerran muutkin voivat toimia broadcasting-periaatteella? Vastaaminen edellyttää sekä Yleisradion historian että nykyhetken tarkastelua. Eräänlainen yksikertainen vastaus on, että myös Suomessa julkinen valta on katsonut, että ilman PSB-periaatteella toimivaa Yleisradiota sähköinen media toimii yksipuolisesti ja demokratian kannalta keskeiset tehtävät eivät toteudu. Yleisradiolakiin ja sen perusteluihin on kirjattu juridiset perustelut Yleisradion olemassaololle (*Laki Yleisradio Oy:stä*). Konsensus Yleisradion olemassaolosta on siis ennen muuta poliittinen kysymys. Pyrin seuraavissa kappaleissa esittelemään lyhyesti Suomessa toimivan julkisen palvelun broadcasting-yhtiön eli Yleisradion historian, koska sen tunteminen on hyödyllistä varsinaisen tutkimusaiheen kannalta.

⁴ Nettiradion voi perustaa lähes kuka tahansa, mutta nettipalvelu ei enää ole perinteistä broadcasting-toimintaa.

2.3 Yleisradio ja sen rahoitus

Yleisradio Oy on Suomen valtion pääosin omistama julkisen palvelun mediayhtiö, jonka liikevaihto oli 2010 noin 400 miljoonaa euroa. Yhtiön toimintakenttä on laaja: sillä on useita tv- ja radiokanavia, se toimii internetissä ja tuottaa sisältöjä näihin kaikkiin välineisiin. Osa ohjelmista hankitaan ulkomailta, mutta Yleisradio on merkittävä kotimaisen tuotannon rahoittaja ja sen uutis- ja ajankohtaisohjelmistot ovat pääosin suomalaisten tekijöiden toimittamia (Yleisradio Oy 2011).

Yleisradion julkisen palvelun velvoite tarkoittaa sitä, että Yleisradiolla on velvollisuuksia, joita muilla, kaupallisella pohjalla toimivilla tiedotusvälineillä ei ole. Yleisradion odotetaan tekevän ohjelmia kaikille kansalaisille. Tarkoitus on palvella kaikkia ikä- ja yhteiskuntaryhmiä, ja - vanhanaikaisella kielellä sanottuna - tuottaa toisaalta informatiivisia ja toisaalta viihdyttäviä ohjelmia, ja ehkä myös opettaa jotain. Suomen Yleisradio tekee myös ohjelmia kielivähemmistöille, joista suurin on maamme ruotsinkielinen vähemmistö. Ruotsinkielisillä on oma tv-kanavansa ja kaksi radiokanavaa sekä internet-tuotantoa. Ohjelmia tuotetaan myös muun muassa saamelaisille ja venäläisille, englanniksi ja latinaksi sekä viittomakielisille suomalaisille. Yleisradiolla on oma sinfoniaorkesteri, ja yhtiö tallentaa runsaasti kotimaista musiikkia arkistoihinsa. Yle toimii Suomen maakunnissa usein ainoana todellisena kilpailijana alueiden maakuntasanomalehdille. (Suomen mediakentästä Nordenstreng & Wio 2003). Yleisradiolla on velvollisuus toimia kriisiaikojen tiedotuskanavana: osa yhtiön budjetista ohjataan kriisivalmiuden ylläpitämiseen.

Yleisradion rahoitus on järjestetty ei-kaupallisella tavalla. Muut suuret tiedotusvälineet toimivat pääpiirteissään kaupallisen logiikan mukaisesti. Kaupalliset tiedotusvälineet tuottavat sisältöjä, joita myydään kaksilla markkinoilla: ensimmäisillä markkinoilla on tärkeä tavoittaa kuluttajat, joten näille tehdään kiinnostavia ja myyviä sisältöjä. Kuluttajilta saatetaan saada rahoitusta tilaajamaksujen muodossa, mutta kaupallisten tiedotusvälineiden rahoituksessa merkittävimässä asemassa ovat yleensä mainostajat. Mainostajia houkutellaan ns. toisilla markkinoilla. Heille myydään mahdollisia mainosten lukijoita, katsojia tai kuulijoita. Kun lehdellä on tarpeeksi lukijoita tai radiokanavalla tarpeeksi kuuntelijoita, mainostajan kannattaa mainostaa, koska yleisössä on mainostajalle potentiaalisia tuotteen tai palvelun ostajia. (Kunelius 1997, 71–75)

Kaupalliset tv- ja radiokanavat toimivat joko kaikkien saatavissa olevina kanavina tai maksukanavina. Maksullisilla kanavilla mainonnan osuus on pienempi tai sitä ei ole lainkaan, kun taas ilmaiseksi jaettavien broadcasting-kanavien tulot riippuvat mainostajien määrästä. Suomessa maksullisten tv-kanavien määrä on lisääntynyt, mutta silti suurimmat yleisöt tavoittavat pisimpään

toimineet maksuttomat mainoskanavat, MTV3 ja Nelonen. Näistä ensimmäisen takana on ruotsalainen mediajätti Bonnier, jälkimmäisen omistaa suomalaisen lehtijournalismin kivijalkaa Helsingin Sanomia ja lukuisia muita sanoma- ja aikakauslehtiä julkaiseva pörssiyhtiö Sanoma. Kumpikin näistä yhtiöistä ylläpitää myös muita tv- ja radiokanavia, joista osa on maksullisia. Yhtiöille Yleisradio on kilpailija, koska se vie potentiaalisia katsojia ja pienentää näin yleisöjä kaupallisilta kanavilta. Yleisradio on näiden kahden yhtiön kilpailija myös internetin sisällöissä, mistä on tullut eräs merkittävimmistä kiistan aiheista julkisen palvelun ja muiden broadcasting-tuottajien välillä. (Hellman 2010) Radiossa Yleisradiolla on kilpailijoita sekä paikallisella että kansallisella tasolla.

Yleisradio ei hanki lainkaan rahoitusta mainostajilta, toisin kuin jotkin muut maailman yleisradioyhtiöt (esim. Irlannin RTE ja Espanjan RTVE). Suomen Yleisradio on haluttu pitää riippumattomana ja puolueettomana yhtiönä. Vuoteen 2002 saakka Yleisradio oli saanut myydä poikkeusluvalla mainosaikaa suurten ja kalliiden urheilutapahtumien rahoittamiseksi, mutta tuolloin lainsäädäntöön kirjattiin, että Yleisradio ei saa ottaa toimintansa rahoittamiseksi vastaan mainosrahaa. Niinpä yleisradiotoiminta on jouduttu rahoittamaan muulla tavalla.

Mahdollisia ei-kaupallisia yleisradioiden rahoituskanavia on maailmassa perinteisesti ollut kolme: joissain maissa rahoitus hoidetaan suoraan valtion budjetista, joissain maissa kerätään lupamaksuja, joissain taas hankitaan mainoksia. Monissa maissa on käytössä hybridimalli (palaan eri maiden rahoitusmalleihin myöhemmin). Suomessa on ollut perinteisesti käytössä lupamaksumalli. (Hujanen 2010b). Yleisradion rahoituksesta käyty keskustelu liittyy ilmitasollaan tähän kysymykseen: millä tavalla Yleisradion toiminta pitää rahoittaa? Peruskysymyksen alla - syvemmällä tasolla - kiistellään siitä, mitä Yleisradion on oikeus tuottaa ja kuinka laajaa palvelua sen pitää tarjota. Supistettu palvelu pystyttäisiin tarjoamaan pienemmällä budjetilla.

2.3.1 Lupamaksun historiaa

Alunperin lupamaksut oli sidottu radion omistamiseen: se, jolla oli radio, maksoi lupamaksua (Lyytinen & Vihavainen 1996). Televisiotoiminnan alkaessa Suomessa 1950-luvulla alettiin periä tv-lupamaksua. Kun väritelevisio saatiin markkinoille, maksettavaksi tulivat erilliset mustavalko- ja väri-tv-maksut. Myöhemmin radiolupamaksusta ja mustavalko-tv-maksusta on luovuttu kokonaan (Salokangas 1996), ja tällä hetkellä Yleisradion rahoituksesta valtaosa tulee tv-lupamaksuista, jotka ovat kotitalouskohtaisia. Vuonna 2012 lupamaksu oli 252,25 euroa (tv-maksu.fi). (Tv-luvan historiasta mm. Ala-Fossi 2012, 34–42) Lupamaksun hinta on noussut jatkuvasti, esimerkiksi vuodesta 2009 yli 10 %. Yleisradio saa tuloja myös ohjelmien ja palvelujen myynnistä ja oheistuotteista, mutta käytännössä Yleisradio toimii lupamaksujen varassa.

Alkujaan Yleisradion rahoitus kuitenkin muodostui nykyisenlaiseksi ehkä sattumalta. Yleisradiotoiminta alkoi Suomessa 1920-luvulla harrastajapohjalta. Radio oli maailmalla uusi teknologia, joka oli nähnyt päivänvalon 1900-luvun alussa. Suomen ensimmäinen vakituista ohjelmaa lähettänyt yleisradioasema aloitti toimintansa Tampereella 1923. Suomen Yleisradio perustettiin 1926 (luettelo perustajajäsenistä Lyytinen & Vihavainen 1996, 23), ja samana vuonna alkoivat yhtiön radiolähetykset. Koko maan kattavia lähetyksiä tehtiin ensimmäistä kertaa 1928.

Yleisradion omistajaksi 1930-luvun puolivälissä siirtyi valtio. Se keräsi myös radiolupamaksut, joilla toiminta rahoitettiin (Ala-Fossi 2012, 34–37). Nykyisessä keskustelussa on usein esitetty, että Yleisradion toiminta pitäisi rahoittaa budjettivaroin. 1930-luvulla lupamaksurahoitus oli luonnollinen valinta: radio oli vielä ennen sotia ylellisyystavara, jollaista ei ollut suinkaan kaikissa kodeissa. Suomen valtio oli 30-luvulla köyhä ja sen budjetti oli pieni, joten budjettirahoitus olisi ollut vaikea jollei mahdoton ratkaisu. Valtio auttoi Yleisradion toimintaa jo sillä, että se rahoitti radioverkon laajentamista eli uusien lähetinmastojen rakentamista (Ilmonen 1996, s.28–29). Suurimpana syynä Yleisradion rahoittamiseen toimiluvilla lienee kuitenkin ollut kansainvälinen esimerkki: sekä Isossa-Britanniassa että lähinaapuri Ruotsissa radiotoiminta rahoitettiin kuuntelijoiden maksamilla lupamaksuilla (Lyytinen & Vihavainen 1996, 126–128).

2.3.2 Lupamaksut ongelmana

Tuskin on ollut aikaa, jolloin Yleisradion rahoitus ja lupamaksut eivät olisi herättäneet intohimoja. Toisaalta yhtiö kiisteli valtion kanssa siitä, kuinka iso osa maksutuotoista tuloutetaan Yleisradiolle. Toisaalta yleisö ei aina ollut valmis maksamaan radion kuuntelusta: Posti- ja lennätinhallitus oli palkannut jopa etsiviä selvittämään, ketkä kuuntelivat radiota ilman lupaa. Alkuvaiheessa lupamaksun maksamatta jättäneiden nimet lueteltiin radiolähetyksessä. Näistä käytännöistä luovuttiin nopeasti julkisen keskustelun takia ja myös siksi, ettei niillä ollut saavutettu toivottua tulosta eli saatu kasvatettua lupamaksun maksajien määrää. (Lyytinen & Vihavainen 1996, 120–121)

Joka tapauksessa radio- ja myöhemmin tv-lupien määrä lähti huimaan nousuun. Sodan jälkeen kansa vaurastui - pikku hiljaa mutta kuitenkin. Ensin radiosta ja sitten televisiosta muodostui kaikkiin koteihin kuuluva perusvaruste. Samalla lupamaksujen määrä kasvoi, mikä mahdollisti Yleisradion toiminnan laajentamisen. Yleisradio laajeni niin alueellisesti kuin sisällöllisesti. Kanavien määrä kasvoi ja maakuntatoimituksia perustettiin. Taustalla oli sekä sisältöpoliittisia että aluepoliittisia kysymyksiä. Laajimmillaan yhtiössä oli viitisentuhatta työntekijää. (Lyytinen & Vihavainen 1996)

Kuten todettua, lupamaksujen malli säilyi Yleisradion toiminnan alkuajoista mediamaksukeskusteluun ja Yleisradion rahoituksen uudelleentarkasteluun saakka monessa suhteessa samanlaisena. Maksu tosin on maksettu viime aikoina erinimiselle viranomaiselle: Posti- ja lennätinhallituksen sijasta nykyiselle Viestintävirastolle. Maksu on edelleen kerätty rahastoon: 30-luvulla rahasto oli radiorahasto, nykyään televisio- ja radiorahasto (*Laki valtion televisio- ja radiorahastosta*). Tästä rahastosta maksetaan Yleisradion toiminta (*Laki Yleisradio Oy:stä*). TV-maksuilla rahoitetaan siis tv-lähetysten lisäksi kaikki muu Yleisradion tuotanto niin radioon kuin nettiin. Se, että vain television omistajat ovat joutuneet maksamaan Yleisradion palveluista, on ollut eräs epäkohta, jonka takia Yleisradion rahoitusta on pyritty uudistamaan. Sisältöjä välitetään nykyään niin monilla eri välineillä, että välinesidonnainen maksu alkaa olla aikansa elänyt. Asiaa korosti muun muassa Lintilän työryhmä (*Yleisradio Oy:n julkinen palvelu ja rahoitus* 2009, 49).

Yleisradion kulurakenteeseen vaikuttaa muun muassa laajan ruotsinkielisen palvelun ylläpitäminen. Toisaalta yhtiö toimii ns. täyden palvelun periaatteella: Yle ei ole keskittynyt pelkästään korkeakulttuuriin tai sellaisten ohjelmien esittämiseen, joita kaupallisella periaatteella toimivat kanavat eivät näytä. Tämä linjaus on herättänyt runsaasti kritiikkiä, mutta esimerkiksi

Heikki Hellman pitää Yleisradion sisällön monipuolisuutta yhtiön elinehtona. Hänen mukaansa täyden palvelun periaatteesta luopuminen johtaisi Yleisradion vähittäiseen näivettymiseen (Hellman 2010).

Yleisradion vuoden 2010 budjetista lähes puolet (lähes 220 miljoonaa n. 400 miljoonasta) kului henkilöstökuluihin: palkkoihin, sosiaali- ja eläkemaksuihin, terveydenhoitokuluihin ym. Esityskorvausten osuus oli runsas viidennes budjetista, n.85 miljoonaa. Liiketoiminnan muut kulut, eli käytännössä tekniikan ja tuotannon kulut, olivat likipitään kolmannes budjetista, 116 miljoonaa. (Yleisradio Oy 2010a)

Lupamaksujen suuruus määräytyy Suomessa yleisradioyhtiön budjetin ja lupamaksun maksajien mukaan. Käytännössä Yleisradion budjetti on vuosikymmenten mittaan kasvanut, toisaalta Yleisradion laajenemisen takia, toisaalta palkkojen ja kulujen kohoamisen takia. Aivan viime vuosina Yleisradiossa on tehty huomattavia säästötoimenpiteitä, joilla budjetin kohoaminen on pyritty pysäyttämään. Käytännössä tämä on tarkoittanut henkilökunnan määrän vähentämistä. Yleisradiossa työskentelee tällä hetkellä noin 1400 ihmistä vähemmän kuin vielä 2000-luvun alussa (4400->3000). Toimintoja on myös ulkoistettu ja omaisuutta myyty. Esimerkiksi Suomen radio- ja tv-signaalien välittämisestä vastannut Ylen Jakelutekniikka yhtiöitettiin 1990-luvun lopussa ja tästä Ylen tytäryhtiöstä muodostettiin Digita OY. Digita myytiin 2000-luvun aikana kokonaan pois Yleisradiosta. Digitan myyntiä on myöhemmin arvosteltu ankarasti, koska Digita perii Yleisradiolta huomattavia maksuja signaalien välittämisestä, ja nämä maksut ovat nousseet merkittävästi Digitan irrottamisen ja myynnin jälkeen.

Leikkaustoimista ja säästöistä huolimatta lupamaksuja on jouduttu korottamaan. Vaikka inflaatio jonkin verran kaventaa reaalitason nousua, maksu on absoluuttisin luvuin kohonnut yli 100 euroa yhdessätoista vuodessa (2001 maksu oli 148,30 euroiksi muutettuna). Tuotanto- ja palkkakulujen kasvun lisäksi tähän on vaikuttanut tv-lupamaksujen maksajien määrän väheneminen. Tv-luvan maksuvelvollisuus on kirjoitettu lakiin, ja tv-lupien maksamista valvoo erillinen viranomaisena, tv-maksuhallinto. Lupamaksun laistamisesta saa rangaistuksen, mutta käytännössä monet ovat jättäneet tv-luvan maksamatta. Osa maksamatta jättäneistä ei käytä Ylen palveluita, osa taas on kritisoinut Yleisradion päätöksiä ja yhtiön siirtymistä digitaalisiin lähetyksiin. Digitalisointi ja analogisten lähetysten lopettaminen olivat eräs merkittävistä tv-lupamaksutuloja vähentäneistä tekijöistä 2000-luvulla, joskaan ei voida sanoa, että tämä olisi ollut tärkein syy lupamaksujen vähenemiseen. (Ala-Fossi 2012, 38–39) Digitalisaation aiheuttama lupamaksuprotestointi oli harmillista Yleisradiolle, koska digitalisoinnista ja varsinkin kahden erillisen lähetyksjärjestelmän ylläpitämisestä tuli yhtiölle huomattavia kuluja. Kun digitalisoinnista

tehtiin päätös 1996, se ei ollut pelkästään Yleisradion hanke, vaan siihen lähtivät mukaan kaikki televisioyhtiöt. Digitalisointia kannusti valtio, koska 90-luvun lopun teknologiahuumassa pidettiin tärkeänä sitä, että suomalainen media on edelläkävijä teknologisessa uudistumisessa (esim. Blomberg ym. 1998, 5).

Mainosrahoitteiset kanavat maksoivat Yleisradion toiminnan rahoittamiseksi vuoteen 2007 saakka liikevaihtoonsa sidottua toimilupamaksua. Vuodesta 2007 näistä maksuista päätettiin luopua kokonaan. Toimilupamaksuja oli perusteltu sillä, että Yleisradio tuotti paljon sellaisia palveluita, joita kaupalliset kanavat eivät pystyneet tuottamaan tai joita ne eivät halunneet ohjelmistonsa joko ohjelmien kalleuden takia tai siksi, että ohjelmilla ei ollut mahdollista saada riittävää taloudellista tuottoa. Toimilupamaksuista luovuttiin, koska niiden katsottiin heikentävän kilpailua. Yksityiset tv-yhtiöt olivat kannattaneet maksujen poistamista pitkään, ja niitä oli laskettu asteittain. (Hujanen 2010a, 149)

Yleisradiotoiminnan rahoitus on muuttunut viime vuosina monitahoiseksi ongelmaksi. Tv-lupamaksun suuruus on kasvanut, mutta maksajien määrän väheneminen ja kustannusten kohoaminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa Yleisradio on vuodesta toiseen tehnyt tappiota. Välillä tulos kääntyi hetkellisesti positiiviseksi säästötoimenpiteiden ansiosta, mutta jälleen vuonna 2011 Yleisradion tulos oli niukasti tappiollinen (Yleisradio Oy 2012).

2.3.3 Ylen ja kaupallisten toimijoiden konfliktin kärjistyminen

Yleisradion rahoituksen kriisi osuu samaan aikaan, jolloin myös kaupallisten tiedotusvälineiden ja mediayhtiöiden rahoitus on aiempaa suuremmissa ongelmissa yhtäältä taloustaantumasta ja toisaalta mediakentän muutoksen takia.⁵ Tiedotusvälineiden perinteistä jakoa lehdistöön ja sähköiseen mediaan on tullut hämärtämään internet, jonka nousu merkittäväksi viestintävälineeksi on muuttanut tiedotusvälineiden toimintaa. Ristiriita kaupallisten toimijoiden ja yleisradiotoiminnan välillä on noussut esiin erityisesti keskustelussa internetin roolista: Kuinka

⁵ Tosin samaan aikaan pörssissä toimivat yhtiöt tekevät kohtuullisen hyvää tulosta ja pystyivät maksamaan omistajilleen osakkeen arvoon suhteutettuna useiden prosenttien osingot. Osakkeiden kurssit ovat kuitenkin pudonneet vuoden 2007 huipputasosta selvästi, joten sijoittajien saama tuotto sijoitetulle pääomalle ei välttämättä ole ollut tyydyttävä vuonna 2008 alkaneen taantumasta aikana. Tilinpäätöksiä ja tulostietoja vuodelta 2011 esim. Sanoma Oyj 2012, Ilkka-Yhtymä Oyj 2012, Keskisuomalainen Oyj 2012 ja Alma Media Oyj 2012. Sanoma Oyj:n tulostiedote on otsikoitu kuvaavasti "*Vakaan tuloksen ja rakennemuutoksen vuosi epävakailla markkinoilla*".

paljon Yleisradiolla tulee olla toimintaa netissä? Kuinka paljon sisältöjä pitää tuottaa? Onko Yleisradio markkinahäirikkö, joka pystyy jakamaan ohjelmiaan netissä ilmaiseksi ja joka näin tuhoaa kaupallisilta toimijoilta mahdollisuudet menestyä? Samalla on keskusteltu Yleisradion roolista myös sen perinteisemmällä toimintakentällä, radiossa ja ennen muuta televisiossa. Kaupallisten toimijoiden mielestä Yleisradio toimii liian laajalla kentällä ja vie markkinoita erityisesti urheilun ja viihteen alueilla. Kansainvälisessä keskustelussa on puhuttu jopa julkisen palvelun yleisradiotoiminnan kriisistä: on kysytty, mihin enää tarvitaan yleisradioita. (Erilaisista näkökulmista yleisradiotoimintaan ks. Mäntymäki 2006, 308–311) Suomen Yleisradio itse on katsonut, että sen tehtävä on olla laaja julkisen palvelun yhtiö, joka tarjoaa sisältöjä kaikille katsojille. Tämän näkemyksen on vahvistanut myös eduskunta, joka säätää Yleisradion toiminnasta. Siksi Yleisradio on nähnyt tarpeelliseksi tuottaa, ostaa ja lähettää myös sellaisia ohjelmia, joiden lähettämisestä Ylen lisäksi myös kaupalliset kanavat ja yhtiöt olisivat kiinnostuneita. (Hellman 2010)

2.3.4 Yleisradioiden kriisi?

Kiistely yleisradioiden tehtäväkentän laajuudesta ja toiminnan legitimitetistä on ollut yleistä kaikissa maissa. Yleisradion on nähty alusta alkaen vieneen toimintamahdollisuuksia kaupalliselta mediakentältä. Toisaalta Yleisradiota on puolustettu sillä, että se lähettää sellaisia ohjelmia, joita muut toimijat eivät näyttäisi. Suomessa kiistaa herättivät jo 30-luvulla Yleisradion lähettämät, STT:n toimittamat uutislähettykset, joiden katsottiin syövän lehtien uutistoiminnan edellytyksiä selvitä. Radiossa Yleisradiolla oli toimintamonopoli 80-luvulle asti. Monopolin purkamiseen vaikutti muuttunut poliittinen ilmasto: karkeistaen jaettuna perinteinen nationalismi ja sosialismi olivat pitäneet valtiomonopolia tärkeänä, kun taas 80-luvulla voimistuneet liberaalit ajatukset kannattivat monopolien purkamista ja valtionyhtiöiden toimintakentän rajoittamista. (Mäntymäki 2006, 209) Ilmapiirin muuttuminen toi myös televisioon kilpailevia kanavia. Suomessa toimii tällä hetkellä kilpailijoita kaikilla Yleisradion toimintakentillä, eikä yhtiön asema ole enää läheskään niin vahva kuin joitakin vuosikymmeniä sitten. Kun vielä 1970-luvulla television kahdelta kanavalta lähetettiin illalla tiettyyn aikaan yhtäaikaaisesti vain samaa uutislähetystä, tätä nykyä vastaavasta tiedotusmonopolista ei voi edes haaveilla, jos tuollaista kilpailutonta tilannetta ylipäätään voi pitää haaveilemisen arvoisena. (Pernaa 2009, 395) Myös tekniikan kehitys on vaikuttanut siihen, että radio- ja tv-toimintaa pystyy harjoittamaan pienemmillä resursseilla kuin

vielä joitakin vuosikymmeniä sitten.

Monissa muissakin Euroopan maissa on pohdittu julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden toiminnan mielekkyyttä nykyisessä viestintämaailmassa. Julkisen palvelun asemaa ovat ravistelleet radio- ja tv-signaalien tuottamisen halventuminen ja usko markkinavoimien kykyyn tuottaa palveluja, jolloin valtio-omisteista yleisradioyhtiötä ei välttämättä tarvittaisi. Vaatimuksia toiminnan supistamisesta on esitetty, ja monissa maissa, kuten Britanniassa, toimintaa on supistettu, joskin BBC on edelleen erittäin vahva ja laaja yhtiö. Myös käsitys julkisen palvelun roolista on muuttunut: välillä on pidetty vanhanaikaisena ajatusta, että kansalaisilla on yhteisiä intressejä, joiden pohjalta voidaan lähettää kaikille yhteistä yleisradio-ohjelmistoa. (ks. Armstrong & Weeds 2007) Yleisradioilla on kuitenkin myös puolustajansa, niin Euroopan Unionissa kuin Euroopan Neuvostossakin. Yleisradioiden asema Euroopan Unionissa vahvistettiin ns. Amsterdamin pöytäkirjalla 1997. Pöytäkirjan merkitystä Yleisradion kannalta tutkinut Markku Laukkanen tosin toteaa, että yleisradioiden puolustajat olivat EU:ssa pitkään alakynnessä ja heräsivät puolustamaan yleisradioiden oikeutusta vasta, kun niiden merkitys oli täysin kyseenalaistettu 1990-luvulla. (Laukkanen 2008, 53)

2.4 Median muuttuminen ja Yleisradio markkinahäirikönä

Perinteisen tv-lupamaksun jatkuva kohoaminen on lisännyt paineita pohtia Yleisradion rahoitusta. Valtioneuvosto asetti vuonna 2008 kansanedustaja Mika Lintilän johtaman työryhmän pohtimaan Yleisradion toiminnan tulevaisuutta. Tarkoitus oli miettiä, millaisella rahoituspohjalla ja millä tavoilla Yleisradio toimisi tulevaisuudessa. Tähän rahoitustavan pohdintaan liittyy myös keskustelu Yleisradion tehtävistä ja roolista.

Ongelmallisimpia kysymyksiä kaupallisten toimijoiden ja Yleisradion suhteessa on ollut niin sanottu mediakentän konvergenssi: selkeät raja-aidat eri tiedotusvälineiden toimintakenttien välillä ovat kaatuneet, ja erityisesti internetissä kaikki tiedotusvälineet ovat pyrkineet samoille markkinoille (Nieminen 1999). Yleisradio on strategiassaan katsonut, että sen kuuluu olla mukana tuottamassa sisältöjä internetissä. Yhtiö on käyttänyt paljon voimavaroja internet-sivujen ja -sisältöjen kehittämiseen. Erityisesti on kehitetty uutissivustoa ja ohjelma-arkistoja. Internet on nähty väylänä tavoittaa erityisesti nuoret ihmiset, jotka ovat siirtyneet aiempia sukupolvia enemmän internetin käyttäjiksi. (Yleisradio 2010b) Yleisradiot eri puolilla Eurooppaa ovat nähneet, että niiden on pakko laajentaa ja monipuolistaa toimintaansa. Euroopan yleisradioiden

yhteisö EBU on korostanut omassa kannanotossaan, että julkisen palvelun yleisradioilla tulee olla mahdollisuus laajentaa toimintaansa mediaympäristön ja -teknologioiden muuttuessa (EBU 2009). Radioon ja televisioon keskittyneen yleisradiotoiminnan on katsottu jäävän liian hauraalle pohjalle, jos tekniikan kehitys johtaa siihen, että kansalaisten mediankäytössä välineriippuvuus vähenee (Nord 2009).

Kaupalliset toimijat puolestaan ovat pitäneet Ylen laajenneita internet-palveluja kilpailun rajoittamisena, koska laaja Yleisradion internet-toiminta heikentää mahdollisuuksia kehittää kaupallisesti kannattavia nettipalveluja. Kun Yle on nähnyt internetin ja laajan toimintakentän legitimitietin hakemisen välineenä, kaupalliset toimijat katsovat, että nimenomaan liian laajalla palvelulla Yleisradio syö legitimitettiään. Ongelma ei ole pelkästään Suomen Yleisradion, vaan samanlaista kritiikkiä ovat saaneet monet muutkin julkisen palvelun yleisradioyhtiöt, kuten Britannian BBC (McNair 2005). BBC tosin on laajentunut paljon Yleä enemmän, ja se on jo 20-luvulta saakka julkaissut aikakauslehtiä. Näiden lehtien julkaisemisesta BBC päätti luopua vasta elokuussa 2011 (Ylen uutiset 16.8.2011).

Keskustelu yleisradioiden toimintakentästä uudessa ”konvergentimmassa” toimintaympäristössä on tänä päivänä eräs keskeisimmistä yleisradiotutkimuksen alueista. Kun kaupalliset toimijat tarkastelevat yleisradioita omasta näkökulmastaan häirikkönä kaupallisten välineiden toimintakentällä, niin yleisradiotutkimuksessa on pyritty jättämään välinesidonnaisten ajattelu taakse ja pohtimaan yleisradioiden merkitystä ideologisemmalla tasolla. On siis mietitty, millainen on yleisradioiden tehtävä nimenomaan sisältöjen tasolla, eli mitä sellaisia tehtäviä yleisradiot hoitavat, joita kaupallisen kentän ei katsota pystyvän hoitamaan. Ollaan siis yhteiskunnallisten kysymysten äärellä: yleisradiot eivät ole pelkästään markkinatoimijoita muiden joukossa, vaan niihin liitetään arvoja ja käsityksiä siitä, millainen yhteiskunnan ja mediakentän pitäisi olla ja millaisia yhteiskunnallisia tavoitteita yleisradiotoiminnalla pitäisi olla. Aihetta on käsitelty esimerkiksi RIPE-konferensseissa ja -raporteissa (mm. Lowe ym. 2005 & 2007)⁶.

⁶ RIPE-konferenssit ovat toimineet julkisen palvelun keskustelufoorumina alan ammattilaisten ja tutkijoiden välillä vuodesta 2002 alkaen. RIPE on julkaissut sarjan kirjoja julkisen palvelun yleisradiotoiminnasta ja sen muutoksesta julkisen palvelun mediaksi. RIPE:n nettisivut löytyvät osoitteesta <http://ripeat.org>.

2.5 Julkisen palvelun yleisradiot muualla

Lähes kaikille läntisille yleisradioille Britannian yleisradio BBC (British Broadcasting Company) on ollut tärkein esikuva, niin sisällöllisesti kuin toiminnan organisoimisessa. Myös muilla (pääasiassa länsi-)eurooppalaisilla mailla on ollut suuri merkitys Yleisradion toiminnan kehittämisessä. Siksi on syytä lyhyesti eritellä eräissä Euroopan maissa käytyä pohdintaa yleisradioiden asemasta. Keskustelu näiden maiden julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden rahoituksesta ja yleisradioiden tarjoaman palvelun sisällöstä - siitä, millaista se on, ja siitä, millaista sen pitäisi olla - ei ole voinut olla vaikuttamatta siihen, millaisia linjauksia Suomessa tehdään.

Euroopassa julkisen palvelun yleisradioita rahoitetaan erilaisilla malleilla. Lupamaksumalli on ollut käytössä Britanniassa, Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Vastoin yleistä luuloa tavallisin tapa rahoittaa yleisradioiden toiminta on jokin muu kuin puhdas lupamaksumalli (Leppänen ym. 2010, 17). Lupamaksujen ja mainostulojen yhdistelmä on käytössä Saksassa, Irlannissa, Itävallassa, Ranskassa, Italiassa, Kreikassa, Sveitsissä, Romaniassa ja Tshekissä sekä Sloveniassa ja Puolassa. Lupamaksujen, mainostulojen ja valtion budjettirahoituksen yhdistelmä on käytössä Portugalissa, Slovakiassa ja Makedoniassa. Valtion budjettirahoitus ja mainostulot ovat puolestaan tulonlähteinä Espanjassa, Belgiassa, Alankomaissa, Virossa, Latviassa, Liettuaissa, Islannissa, Unkarissa, Serbiassa ja Bulgariassa. (Jakubowicz 2010, 130) Tilanne kehittyy jatkuvasti, ja myös muissa maissa keskustellaan rahoitusjärjestelmien ajanmukaisuudesta.

Ennen mediamaksukeskustelun alkamista vuonna 2008 tv-maksu oli Suomessa 215,45 euroa. Muissa Pohjoismaissa maksu oli tuolloin suurempi. Britanniassa maksu oli 40 euroa ja Ranskassa 100 euroa pienempi kuin Suomessa. Maksujen suuruuteen vaikuttavat muun muassa maiden väestörakenne ja palvelujen laajuus. Myös ostovoima on eri maissa erilainen. Suuremmissa maissa on paljon suurempi rahoituspohja, joten tv-maksujen suuruuserot selittyvät osittain sillä. Toisaalta esimerkiksi Britannian BBC on perinteisesti tuottanut huomattavasti Suomen Yleisradiota enemmän ohjelmia ja ylläpitänyt paljon laajempaa palvelua, joten suuremmalle ihmisjoukolle on tuotettu enemmän ohjelmasisältöjä. BBC:n palvelujen laajuus on tosin viime vuosina joutunut todella rankan kritiikin kohteeksi, ja yhtiön toimintaa on supistettu rankalla kädellä. Tämä on johtanut myös työntekijöiden irtisanomisiin ja väen vähentämiseen. Britanniassa on käyty viime vuosina voimakasta keskustelua yleisradioyhtiö BBC:n roolista. Yhtiön toiminnan laajuudelle on asetettu uusia rajoituksia ja BBC:tä valvotaan tiukasti. Rahankulutusta tarkkaillaan, osa BBC:n

kanavista on lopetettu ja rahankäyttöä on tehostettu (Collins 2010). Yhtiöllä on myös uusi valvontaelin, BBC Trust, joka on korvannut vanhan hallintoneuvoston (Hujanen 2010a, 151).

Esimerkki lupamaksun poistamisesta ja korvaamisesta budjettirahoituksella on Hollanti. Siellä lupamaksusta luopuminen johti yleisradioyhtiön rahoituksen näivettymiseen neljän vuoden aikana noin 80 miljoonalla eurolla. (Jakubowicz 2010, 132). Kanadan yleisradioyhtiö CBC joutui myös hallituksen budjettileikkausten kohteeksi, mikä ajoi yhtiön taloudellisiin vaikeuksiin. Hollannin ja Kanadan tapahtumia on käytetty varoittavana esimerkkinä, kun julkisen palvelun yleisradioiden puolustajat ovat kritisoineet ehdotuksia budjettirahoitukseen siirtymisestä. (emt. 133)

Israelissa oma yleisradioyhtiö on jopa ollut lopetusuhan alla, koska valtio on katsonut, että maassa ei enää tarvita julkisen palvelun mediayhtiötä. Monissa maissa on jatkettu mainosrahoituksen tiellä, mutta Ranskassa ja Espanjassa on vähennetty yleisradiokanavien mainoksia ja otettu menetetty raha takaisin kaupallisille toimijoille asetetuilla toimilupamaksuilla. (emt. 142) Kiinnostavaa kyllä Suomessa luovuttiin tästä mallista 2000-luvun alussa.

Lupamaksukäytännön maista Saksassa yleisradioyhtiöillä ARD:llä ja ZDF:llä sen sijaan on niin vahva asema, että kaupallisten tahojen intressejä ymmärtävät kauppatieteiden tutkijat ovat katsoneet, että se uhkaa vapaata kilpailua ja yksilönvapauksia paljon Britannian mallia enemmän (Potschka 2011). Saksassa lupamaksujärjestelmän rinnalla yhtiöillä on mahdollisuus saada myös mainostuloja, mutta käytännössä lupamaksuilla on kerätty n. 80–85 % yhtiöiden tuloista (Yleisradio OY:n julkinen palvelu ja rahoitus... 2009, 77) .

Yleisradiotoiminnalla on siis erilaisia rahoitusvaihtoehtoja, eikä Suomen lupamaksukäytäntö ole ollut ainoa malli. Useissa muissakin maissa käydään keskustelua Yleisradion rahoituksesta ja yleisradiotoiminnan tulevaisuudesta. Merkittävintä muiden maiden yleisradioyhtiöiden kannalta keskustelu lienee ollut Britanniassa, sillä BBC:n asema yleisradioyhtiöiden lippulaivana on historiallisesti ollut äärimmäisen merkittävä. Näiden kokemusten pohjalta on tarkasteltava myös Suomen Yleisradion rahoituksesta käytyä keskustelua, jonka pohjana oli rahoitustyötä pohtineen Mika Lintilän työryhmän huhtikuussa 2009 esittelemä raportti.

2.6 Mediamaksun nousu ja tuho

Lintilän parlamentaarinen työryhmä esitti keväällä 2009 yksimielisesti (*Yleisradio Oy:n julkinen palvelu ja rahoitus. Työryhmän loppuraportti*, 2009), että Yleisradion palvelutaso säilytettäisiin ennallaan ja että Yleisradion rahoitustapaa muutettaisiin: välineperusteisesta luvasta luovuttaisiin, ja tilalle tulisi kotitalouskohtainen mediamaksu, jonka suuruus olisi ollut selvästi silloista tv-lupamaksua pienempi. Lintilän ryhmä ehdotti maksuksi 175 euroa. Lisäksi yrityksiltä, joiden liikevaihto on yli 400 000 euroa, olisi ehdotuksen mukaan alettu periä kolminkertaista maksua. Tavoitteena oli myös vahvistaa Yleisradion hallintoneuvoston asemaa. Vuoden 2009 aikana heräsi voimakas reaktio mediamaksua vastaan, ja ministeri Suvi Lindén ja liikenne- ja viestintäministeriö hidastivat hankkeen etenemistä. Tämän poliittisen ja hallinnollisen prosessin tutkiminen olisi oma kiinnostava tutkimuskysymyksensä, johon toivottavasti saadaan selkoa jossain vaiheessa.

Syksyyn 2009 mennessä mediamaksu-termin sijasta alettiin monissa paikoissa, erityisesti kaupallisessa lehdistössä, käyttää uudesta maksusta nimeä Yle-maksu. Vuoden 2010 maaliskuussa ministeri Lindén ilmoitti, että uudesta maksutavasta päättäminen siirtyy seuraavalle, vuonna 2011 alkavalle hallituskaudelle; tosin tähän väliin ehti vielä yksi hallitus, kun pääministeri Matti Vanhanen luopui pääministeriydestä ja tilalle nousi vajaan vuodeksi uuden puheenjohtajan Mari Kiviniemen samalla puoluekokoonpanolla jatkanut porvarihallitus. (Mediamaksun noususta ja tuhosta katso Ala-Fossi & Hujanen 2010) Samalla annettiin kuitenkin lupaus, että Yleisradion palvelut pyritään säilyttämään ennallaan eli Ylen rahoituksen määrän luvattiin jatkossakin olevan sellainen, että se mahdollistaa toiminnan jatkamisen vuoden 2010 tasoisena. Käytännössä tämä tarkoitti tv-luvan korottamista, mutta aivan kokonaan Ylen palvelut eivät ole säilyneet lupauksen jälkeen. Yhtiö on joutunut säästämään ja karsimaan erityisesti määräaikaista henkilökuntaa. Lisäksi ostoja itsenäisiltä tuotantoyhtiöiltä on rajoitettu ja organisaatiota uudistettu.

Tiedotusopin professori Taisto Hujanen kommentoi (2010a & b), että viestintäteollisuuden painostuksella on ollut selvä vaikutus siihen, miten ajatus mediamaksusta otettiin vastaan. Maksu oli hänen mukaansa uusi idea, jollaista ei ollut kokeiltu muualla maailmassa. Hujanen katsoi, että siirtyminen budjettirahoitukseen olisi Yleisradiolle huonompi vaihtoehto kuin käyttäjien maksuun perustuva malli, koska käyttömaksuilla on pidetty yllä asiakassuhdetta ja koska budjettirahoituksen jatkuvuuden turvaamisessa on ongelmia. Myös riippumattomuuden säilyttämisen kannalta hän piti budjettirahoitusta epäilyttävänä vaihtoehtona.

Kaupallisten tiedotusvälineiden painostus on kiinnostava kysymys Yleisradion rahoituksesta käydyssä kiistelystä. Aihepiiri on noussut esiin paitsi Hujasen artikkelissa (2010a), myös Yleisradion tv-uutisten historian kirjoittaneen Ville Pernaan teoksessa (Perna 2009 s.364–365). Painostus - jos ja kun sitä on ollut - on ilmennyt tietysti monin osin sellaisena poliittisena vaikuttamisena, josta ei ole jäänyt paljoakaan tutkittavaa aineistoa tai jota aineistoa ei ainakaan vielä ole saatavilla. Liikenne- ja viestintäministeri Suvi Lindén viittasi mediamaksukeskustelun aikana kansalaisten mielipiteeseen, joka on julkisuuteen tulleiden tietojen mukaan ollut hyvin kielteinen media- ja Yle-maksulle (Sanomalehtien liitto 2009). Tutkimus oli Sanomalehtien liiton tilaama ja sen jäsenlehdissä julkaistu.

Suomi on demokratia, ja demokratiassa kansalla on valta. Kansan antamaa valtaa käyttää kansan valitsema eduskunta. Kansan mielipiteen näkymisestä eduskunnan päätöksissä on käyty monta valtio-opillista debattia, ja tässä tutkielmassa ei ole syytä uppoutua tähän teoretisointiin sen syvällisemmin. On kuitenkin syytä todeta tiedotusopilliselta kannalta kiinnostava asia: kansan mielipide tulee poliitikoille vaalien välillä selville paitsi turuilla ja toreilla, niin erityisesti mediassa. Jokaista äänestäjää ei voi tavata eikä jokaista kirkonkylää kierrä. Puolueväen järjestämät tilaisuudet tapaavat täytyä samanmielisistä. "Todellista" valitsijoiden mielipidettä on vaikea löytää: mitä kansa haluaa - siinä vaikea kysymys. Kansan mielipiteellä on väliä, erityisesti vaalien alla. Konkreettisissa kysymyksissä - mennäänkö vai eikö mennä NATOon, tuetaanko maksuvaikeuksiin ajautunutta Kreikkaa, muutetaanko Yleisradion rahoitustapaa - voi väärällä valinnalla menettää runsaan joukon äänestäjiä. Mistä siis etsiä tietoa kansan mielipiteestä? Eräs väylä ovat tiedotusvälineet - se konkreettinen sisältö, jota saa lehtien sivuilta. Medialla on vaikutus paitsi kansalaisiin, myös päättäjien mielipiteisiin. Hyvässä mielessä media on totta kai vallan vahtikoira (Väliverronen 2009, 24) mutta vahtikoira voi yllättävällä tavalla vaikuttaa myös opaskoiralta. Sekä lukijoidensa että vahdittavien vallanpitäjien opaskoiralta. Tämä ei tietenkään ole koko totuus - ihmiset muodostavat mielipiteensä poliittisista kysymyksistä monitahoisessa prosessissa. Kiinnostava kysymys tämä silti on, eikä vähäpätöinen ollenkaan.

Minkälaisen kuvan lehdistö siis antoi Yleisradion rahoituksesta käydystä keskustelusta mediamaksuprosessin aikana? Tähän kysymykseen yritän tutkimuksessani vastata.

3. Mediamaksu sanomalehdistön agendalla ja kehyksissä

3.1. Laaja aineisto, lähes vuoden tutkimusjakso

Tutkimukseni menetelmän valinta ei ollut yksinkertainen prosessi. Tutkimuksen tekeminen alkoi syksyllä 2009 ajatuksella, että juuri käynnissä olevasta keskustelusta olisi hyvä tehdä diskurssianalyysi. Tutkimuskohteeksi oli tarkoitus ottaa pelkästään pääkirjoituksia muutamasta lehdestä. Talven edetessä ja mediamaksukeskustelun pitkittyessä alkoi tuntua, että kahden tai kolmen lehden pääkirjoitusten tutkiminen ei sittenkään ole hedelmällisin valinta. Tutkimus jäi junaamaan paikoilleen. Pääkirjoituksissa kerrotaan lehden linja, mutta lehden lukijoiden ja yleisen mielipiteen kannalta lehden muullakin sisällöllä - jutuilla ja kolumneilla - on merkitystä. Samoin laajempi lehtimäärä tarkastelun kohteena alkoi tuntua järkevältä ratkaisulta. Se antaisi myös mahdollisuuden pohtia laajemmin, millaisia näkökulmia lehdissä tuodaan esille. Päädyin tähän ratkaisuun lopulta kesän alussa 2011. Perustelen pääkirjoitusten lisäksi muidenkin artikkeleiden tarkastelua sillä, että jos pääkirjoituksissa otetaan yksi kanta mutta lehden sivuilla tuodaan esille selvästi erilaisia näkökulmia, lehti edistää selvästi moniarvoista keskustelua. Jos taas pääkirjoitusten ja lehden artikkelien näkökulmat ovat kovin samankaltaiset, tästä voi tehdä joitakin johtopäätöksiä, millaisia keskusteluja lehden toimituspalavereissa on tehty, kun juttuja on alettu rakentaa. Korostan kuitenkin, etten halua leimata toimittajakuntaa yhtenäiseksi, samalla tavalla ajattelevien ihmisten sopulilaumaksi. Kokemuksesta tiedän, että tällainen määrittely on liioittelua, vaikka silloin tällöin se osuukin oikeaan.

Menetelmän valinta tuotti päänvaivaa, koska aineisto on kohtuullisen laaja ja sitä voi tarkastella monella tavalla. Laadullinen tutkimus tämä on ilman muuta, sillä en näe kovin hedelmällisenä tutkia aineistoa määrällisesti. Tutkimusmateriaalin rajaaminen muutamaan lehteen olisi mahdollistanut tiukemman määrällisen otteen siihen tapaan kuin esimerkiksi Juho Rahkonen on tutkinut neljän suuren suomalaislehden NATO-uutisointia 2000-luvun alussa (Rahkonen 2004). Olen itse halunnut sisällyttää tutkimukseen useampia lehtiä. Suomessa maakuntalehdillä on merkittävä asema alueellisen keskustelun ylläpitäjinä, ja lisäksi Yleisradio on koko Suomen kansan omistama ja kansan valitseman eduskunnan hallinnoima radio. Siksi laajemman lehdistökentän tutkiminen on mielestäni hyödyllistä. Tutkimuksessani on mukana artikkeleita

Aamulehdestä, Etelä-Suomen Sanomista, Helsingin Sanomista, Hufvudstadsbladetista, Ilkasta, Iltalehdestä, Ilta-Sanomista, Kalevasta, Keski-suomalaisesta, Kymen Sanomista, Savon Sanomista ja Turun Sanomista. Lisäksi on artikkeleita *Maaseudun Tulevaisuudesta*: tätä perustelen paitsi *Maaseudun Tulevaisuuden* valtakunnallisuudella ja laajalla levinneisyydellä maaseudulla, myös sillä, että lehdellä oli oma, muista poikkeava tulkintatapa. Valintametodina olen käyttänyt sitä, että kirjoituksissa on käsitelty Yleisradion rahoitusta ja mediamaksua. Olen kerännyt käyttämästäni lehdistä taulukon (Taulukko 1).⁷

Taulukko 1

Tutkimuksessa käytetyt sanomalehtiartikkelit

Sanomalehti	Pääkirjoitukset	Kolumnit	Uutiset	Yhteensä
Aamulehti	11	3	30	44
Etelä-Suomen Sanomat	6	2	13	21
Helsingin Sanomat	4	9	25	38
Hufvudstadsbladet	5	3	20	28
Ilkka	2	0	8	10
Iltalehti	7	2	13	22
Ilta-Sanomien	5	1	10	16
Kaleva	6	5	13	24
Keski-suomalainen	2	2	12	16
Kymen Sanomat	4	1	8	13
Maaseudun Tulevaisuus	4	2	4	10
Savon Sanomat	7	3	15	25
Turun Sanomat	9	2	20	31
Yhteensä	72	35	191	298

Artikkelit valittu käytetyistä sanomalehdistä ajalta 1.10.2008-31.3.2010

Laajemmankin lehtimäärän olisi voinut sisällyttää tutkimukseen, mutta valitsemallani tutkimusotteella jo nykyinen lehtimäärä osoittautui raskaaksi. Aikarajaus on mediamaksuesityksen julkaisemisesta 23.4.2009 siihen, kun mediamaksu päätettiin haudata eli maaliskuun loppuun 2010. Käyn läpi myös joitakin kiinnostavia artikkeleita ajalta ennen kuin mediamaksuesitys julkaistiin, eli lehtien tarkastelu on aloitettu lokakuussa 2008. Ennen keskustelun läpikäymistä on kuitenkin paikallaan kertoa tutkimusmenetelmästä.

⁷ Taulukko ei ole tarkka määrällinen analyysi siitä, kuinka monta artikkelia kyseiset sanomalehdet julkaisivat tällä aikavälillä mediamaksusta tai Yleisradiosta. Taulukkoon on koottu artikkelit, joita on käytetty tässä tutkimuksessa.

3.2 Agenda setting ja kehysteoria tutkimusmetodeina

Tärkeintä Yleisradion rahoituksesta lehdissä käydyssä keskustelussa on mielestäni "suuri linja", jonka jo hypoteettisesti oletin löytyvän materiaalista. Päädyin tähän hypoteesiin, koska olin itse seurannut sanomalehtien kirjoittelua aiheesta koko tutkimuksen kohteena olevan ajanjakson ajan. Tämä kuva oli jäänyt sekä minulle että jo edellä siteeratuille tutkijoille: kaupallisen median nähtiin ottaneen sivuillaan selvästi kantaa Yle-maksuun. "Suuri linja" terminä on väljä ja tulkinnallinen, koska tekstejä voi tulkita monella tavalla. Professori Mikko Lehtosen kirjassaan "Merkitysten maailma" (Lehtonen 1996) antama kuva tekstin, lukijan ja kontekstin suhteesta on tarkkanäköinen analyysi siitä, miten kaikki tulkinnat syntyvät monitahoisessa prosessissa. Lopputuloksena kaksi toisistaan erillään työskentelevää tutkijaa eivät voi päätyä samaa, laajaa kirjallista materiaalia tutkiessaan aivan samaan lopputulokseen. Tämä rajoitus mielessäni olen kuitenkin lähtenyt etsimään aineistosta laajoja linjoja; kertomusta, linjauksia, jatkuvasti esille tulevia käsityksiä siitä, miten Yleisradion rahoitukseen pitäisi suhtautua.

Sanomalehtien sisällön kuvailussa käytän sisällön erittelyä varsin perinteisessä kronologisessa muodossa. Historiantutkimuksessa kronologian ja ajan käsitteet on viime vuosikymmeninä asetettu hyvästä syystä kyseenalaiseksi. Esimerkiksi emeritusprofessori Jorma Kalela (2000, 125) korostaa, että historia ei ole pelkästään tapahtumia, vaan historia luodaan vasta, kun tutkija syventyy menneisyyden lähteisiin ja luo perustellun esityksen menneisyydestä. Pidän kuitenkin tämän tutkimuksen aihepiiriä niin läheisenä tapahtumasarjana, että sen asettaminen historiantutkimuksen vaatiman etäisyyden päähän, ns. vieraaksi kulttuuriksi (Kalela 2000, 98), on hankalaa. Perinteiseksi historiantutkimukseksi tutkimani aihepiiri on liian läheinen, sillä siihen ei ole saatu tarpeellista etäisyyttä. Se ei tarkoita, etteikö historiantutkimuksen menetelmiä narratiivisen kuvauksen luomisesta lähdekritiikkiin voisi käyttää myös lähimenneisyyden tutkimisessa. Kyse on uudemman sukupolven historiantutkijoiden tutkimuksen piiriin ottamasta oman ajan historiasta ja sen kriittisestä tarkastelusta, eräänlaisesta "journalismista lähdeviittein", kuten Suomen historian professori Henrik Meinander on kuvannut lähimenneisyyden tutkimusta (Meinander 2010, 210–218). Tässä tutkimuksessa on hyvä pitää mielessä sekä Meinanderin esittämä varoitus - "oman ajan historioitsijan on alati pidettävä mielessä, että lähimenneisyyden analyysiä voidaan käyttää poliittisessa tarkoituksessa" - että hänen kannustuksensa läheisimmän menneisyyden tutkimiseen: "oman ajan historian tutkimuksella on ilmeinen yhteiskunnallinen ja tieteellinen tilaus". Kaiken kaikkiaan tutkimuksen kannalta on tärkeää luoda yleiskatsaus lehtien artikkeleihin, siitäkin syystä, että syntyy selkeä kokonaiskuva siitä, mitä aihepiiristä on kirjoitettu ja missä järjestyksessä.

Muuten on vaarana, että kuva keskustelusta jää mielikuvien tasolle ja eräänlaiseksi "möykyksi", josta ei ole saatavilla kuvailua.

Tutkimukseni analyysimenetelmä on yhdistelmä agenda setting - ja kehysteorioiden antamia mahdollisuuksia. Nämä menetelmät kulkevat tutkimuksessa jo sisällön kuvailuosuudessa, mutta ne nousevat esiin, kun pohdin, mitä johtopäätöksiä tutkimastani aineistosta voi tehdä. Sisällön kuvailuosuudessa voi silti tavallaan jo aistia, mitä asioita nostan esille johtopäätöksissäni.

Klassinen agenda setting -teoria korostaa, että media vaikuttaa voimakkaasti siihen, mistä asioista ihmisillä on mielipiteitä. Alunperin agenda setting -teoria ei suhtautunut kovin suopeasti ajatukseen, että medialla olisi vaikutusta myös siihen, miten ihmiset ajattelevat näistä esille nousseista asioista. Teorian myöhempi kehitys on kuitenkin korostanut, että tiedotusvälineet paitsi nostavat esiin asioita, myös antavat asioille tietyt raamit ja kehykset, joissa niitä tulkitaan. (Ganem 1997 alk. s. 3) Tämä ei tietenkään tarkoita, että kaikki tulkitsisivat asioita kuten sanomalehdet tai muut viestimet määräävät. Agenda setting -teorian uudempi tutkimusperinne painottaa, että tiedotusvälineiden näkökulmat ja tulkintatavat vaikuttavat kuitenkin huomattavasti yleisen mielipiteen muodostumiseen. Myöhempää agenda setting -teorian perinnettä kutsutaan tutkimuskirjallisuudessa myös toisen asteen tai toisen tason (second level) agenda setting -tutkimukseksi.

Toisen asteen agenda setting -teorian kannalta tärkeä teoreettinen malli ovat kehykset. Kehys- eli frameteoria on kiinnostava tämän tutkimuksen kannalta, koska se antaa apuvälineitä niin tekstien tuottamisen kuin vastaanottamisenkin hahmottamiseen (Karvonen 2000). Erkki Karvonen nostaa esiin Robert Entmanin määrittelyn siitä, mistä kehysteoriassa on kyse. Lyhyesti tiivistäen: Yleisön tapa tulkita mediatekstiä määräytyy pitkälti siitä näkökulmasta, joka luettavassa tekstissä annetaan dominoivana tai ensisijaisena merkityksenä. Jos tekstikehys todistaa useilla tavoilla jonkin seikan puolesta, harvat kyseenalaistavat tämän tulkinnan. Journalistit itse eivät välttämättä halua uusintaa jotakin kehystä, vaan kehyksen muodostuminen on tavallaan automaattinen prosessi myös toimittajan mielessä. Kiireisessä toimitustyössä juttuja tehdään rutiinilla, ja hyväksytyt, oikeina pidetyt näkökulmat ovat usein ne, jotka suodattuvat journalistisessä prosessissa juttujen näkökulmiksi.

Nostan agenda setting - ja kehysteoriat esille, koska näen niiden sisältämissä ajatuksissa oivallisia työkaluja oman tutkimukseni tekemiseen. En kuitenkaan halua kiinnittyä tiiviisti johonkin puhdasoppiseen teorian haaraan, jota lähtisin noudattamaan tutkimuksessa. Kehys-teoria on itsessään varsin väljä ja sen suojissa on tehty monenlaista tutkimusta. Karvonenkin toteaa, että esimerkiksi kertomus- ja diskurssi-sanoja voidaan käyttää lähes vastaavanlaisissa yhteyksissä

kuvaamaan, mitä ollaan tutkimassa ja millä lailla. Agenda setting -teoriaa tutkinut japanilainen Toshio Takeshita (1997, 24) painottaa, että agenda setting - ja frame-teoriat ovat hyvin lähellä toisiaan ja hyötyvät toisistaan.

Agenda setting -teoriaa ja muita median vaikuttavuutta korostavia teorioita on kritisoitu siitä, että ne antavat liian suuren painoarvon median tarjoamille tulkintakehikoille. Erityisesti uuden median kehityksen on väitetty vähentäneen perinteisen, "ylhäältä alas" vaikuttavan joukkotiedotuksen mahdollisuuksia antaa ihmisille tulkintamalleja. Uuden median väitetään laajentaneen tarjontaa ja monipuolistaneen mielipiteiden kirjoa. Media olisi tämän kriittisen ajattelun mukaan menettänyt mahtiaan. (Agenda setting -teorian kritiikistä ja ongelmista, Takeshita 2006) Uuden uljaan internet-maailman kehitystä on ennustettu viimeiset viisitoista vuotta. On totta, että internetillä, esimerkiksi keskustelupalstojen usein varsin suoraviivaisilla mielipiteenvaihtoryhmillä, on varmasti ollut merkittävä osa siinä, miten ihmiset ovat suhtautuneet esimerkiksi mediamaksu-ehdotukseen. En kuitenkaan voi olla korostamatta, että edelleen ihmiset pitävät tutkimuksissa (Sanomalehtien liitto 2010) sanomalehtiä erittäin luotettavina tiedonlähteinä ja etsivät niistä tietoa. Sanomalehtien levikit ovat toki pudonneet, mutta edelleen ne ovat sähköisen median ohella merkittäviä - jos eivät merkittävimpiä - jokapäiväisiä mielipidevaikuttajia. Useimmat netin keskustelut saavat polttoainetta nimenomaan lehdissä julkaistuista artikkeleista ja mielipiteistä.

Yleisradion rahoituksesta käydyssä keskustelussa on sitä paitsi ollut useita yleisöjä. Laajan lukijakunnan lisäksi sanomalehdet ovat viestineet sille päättäjien joukolle, joka on valmistellut eduskunnassa ja ministeriöissä Yleisradion uudistamista. Jos oikein kärjistetysti asiaa tulkitsee, voi tehdä aiemmin esittämäni opaskoira-vertauksen pohjalta seuraavan hypoteesin: Jos sanomalehti haluaa vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, sen on herätettävä yleisö halutun asian puolelle. Useimmissa asioissa on vielä saatava päättäjät ymmärtämään, että yleisö on herännyt tämän asian puolesta - eihän mikään muuten muutu. Edustuksellisessa demokratiassa varsinkin vaalien välillä voidaan tehdä mielipidetutkimuksia, mutta paljossa ollaan tiedotusvälineiden uutisoinnin ja sen tuottaman "näin kansa ajattelee" -käsityksen varassa. Mielipidetutkimuksetkin uutisoidaan mediassa.

Omassa tutkimuksessani onkin kiinnostavaa pohtia, onko sanomalehdillä tällainen - todennäköisimmin tiedostamaton - pyrkimys tai ehkä paremmin ilmaistuna "tapa" tai tendenssi vaikuttaa: nouseeko mediamaksusta kirjoitetuissa artikkeleissa esille tiettyjä hallitsevia näkökulmia, joiden vaikutus yleisöön saattaa olla merkittävä; entä uutisoidaanko tämän jälkeen "yleisön mielipiteestä" ja pyritäänkö näin informoimaan myös päättäjiä siitä, mikä on "kansan"

mielipide? Hypoteesini on, että mediamaksukeskustelu johtaa tällaisille urille. On hyvä muistaa, että mediamaksukeskustelun käydessä kuumimmillaan vaaleihin oli aikaa alle kaksi vuotta. Ihmisten poliittinen muisti on tunnetusti lyhyt, mutta tässä vaiheessa harva päättäjä haluaa enää liata mainettaan toimimalla "yleistä mielipidettä" vastaan. Jos hypoteesini oletama tendenssi löytyy, on hyvä jo tässä vaiheessa korostaa, että siinä ei sinänsä ole mitään pahaa. Sanomalehdet ja erityisesti pääkirjoitussivut ovat sitä varten, että niissä otetaan kantaa. Ongelmalliseksi tendenssi muodostuu, jos se esitetään ikäänkuin ainoana vaihtoehtona.

Suomessa kehysteoriaa ovat aiemmin käyttäneet muun muassa Esa Reunanen (1995) ja Esa Väliverronen (1996). Väliverronen teos Ympäristöuhkan anatomia oli tutkimus siitä, miten eräät sanomalehdet käsittelivät Lapin ympäristötuhoja. Hänen käsityksensä mukaan kehykset ovat tiedotusvälineiden tapoja "jäsentää --- ilmiötä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, jolla on omat syynsä ja seurauksensa" (s. 108). Väliverronen etsi teoksessaan selvästi nimettäviä kehyksiä, joilla kuvata erilaisia tapoja suhtautua metsätuhoihin. Hänen löytämänsä peruskehykset uutisoinnissa olivat "sairaus", "kiista" ja "hallinta". Itse en ole lähtenyt etsimään tarkasti rajattavia kategorioita, joihin voisin sulavasti niputtaa kaikki erilaiset artikkelit. Olen kuitenkin pyrkinyt pitämään mielessä hypoteesina, että todennäköisimmin tutkittavasta aineistosta löytyy piirteitä, joiden mukaisesti aineisto voidaan jaotella erilaisiin, sisällöllisesti samantyyliisiin luokkiin, joita voitaisiin nimetä erilaisten suhtautumistapojen ja näkökulmien mukaan.

Käytän vertailuaineistona myös niitä lausuntoja, joita eri tahot antoivat ns. Lintilän työryhmän raporttiin sen julkistamisen jälkeen (*Lausuntokokoelma, Yleisradio OY:n julkista palvelua...* 2008). On kiinnostavaa vertailla, minkälaisiin lausunnonantajiin eli eturyhmiin sanomalehtien sisällöt rinnastuvat eli minkälaiset ovat sanomalehtien viiteryhmät. Lausuntoja Yleisradion rahoitusta käsitelleen työryhmän raporttiin annettiin yhteensä 47 kappaletta. Niistä kahdeksan oli ministeriöiden, seitsemän valtioon sidottujen virastojen ja laitosten, 25 erilaisten järjestöjen, viisi osakeyhtiöiden (Yleisradio ja 4 kaupallista yhtiötä) sekä kaksi yksityishenkilöiden lausuntoja. Useat lausunnonantajat eivät ottaneet jyrkästi kantaa suuntaan tai toiseen, vaan esimerkiksi ministeriöt tarkastelivat Yleisradion rahoitusratkaisua suppeasti omasta hallintonäkökulmastaan. Lausunnoissaan budjettirahoitusta mediamaksun sijaan kannattivat kaupalliset mediayhtiöt Alma Media ja Sanoma Oy sekä Mainostajien Liitto, Sanomalehtien Liitto, Suomen Yrittäjät ja Viestinnän Keskusliitto.

4. Mediamaksukeskustelu sanomalehdistössä 2009–2010

Olen tähän mennessä tutkimuksessani esitellyt tutkimukseni taustan ja tutkimusmenetelmät. Nyt siirryn esittelemään niitä tuloksia, joita olen löytänyt tutkimusaineistostani. Vaikka tarkoitukseni on esitellä erityisesti vuosina 2009–2010 käytyä mediamaksukeskustelua, olen päättänyt lähteä liikkeelle lyhyellä ja ei-kattavalla katsauksella siihen, millaisia kommentteja tiedotusvälineet esittivät Yleisradion rahoituksesta ennen Mika Lintilän työryhmän raportin julkistamista. Perustelen tätä sillä, että mediamaksukeskustelu ei alkanut tyhjästä, vaan sanomalehdissä oli käsitelty Yleisradion rahoitusta jo aiemmin. Siksi on kiinnostavaa katsoa, minkälaiselta pohjalta lehdistö lähti liikkeelle ja millaiseen ideologiseen "virtaan" mediamaksuesitys heitettiin. Lyhyen "menneisyyteen" tehdyn loikan jälkeen on aika siirtyä tutkimuksen ytimeen, mediamaksukeskusteluun.

4.1. Ennen mediamaksu-esitystä

"Ylen ongelma ei ole sen rahoitus; Ylen ongelma on todellisuuden yläpuolella liihoitteleva kuva viestinnän tulevaisuudesta." Näin otsikoi tamperelainen *Aamulehti* pääkirjoituksensa 8.4. *Aamulehti* oli saanut vihiä, että Yleisradion tulevaisuutta käsittelevässä Lintilän työryhmässä oltaisiin päätyvässä Yle-veroon, jota perittäisiin kotitalouksilta. Saman päivän kotimaan-sivuilla on aiheesta pitkä juttu, jossa korostetaan, että Yle-vero voisi olla pienempi kuin nykyinen tv-lupamaksu. *Aamulehdellä* on tähän ehdotukseen selvä kanta: idea kuulostaa "epämääräiseltä", sen toteutus "suossa tarpomiselta" ja kysymyksiä herää niin oikeudenmukaisuuden toteutumisesta kuin siitä, miten käsitellään koteja, joissa ei ole televisiota (sitä kirjoitus ei pohdi, miten käsitellään talouksia, joissa ei ole televisiota, mutta joissa kuunnellaan radiota tai käytetään Ylen nettipalveluja). *Aamulehti* kirjoittaa jo ennen mediamaksu-esityksen julkistamista hyvin selvästi mielipiteenään, että Ylen toiminta on liian laajaa: "Monopolin oikeudella, vastoin kansainvälistä ja vastuullista yleisradiopolitiikkaa, Yle kahmii viestinnän kentällä itselleen haarukkapaloja, jotka eivät kuulu sen toimialaan". *Aamulehti* arvostelee myös Ylen hallintoneuvostoa ja sen puheenjohtajaa Kimmo Sasia siitä, että ne toimivat Ylen puolesta ja unohtavat muut viestintävälineet. "Harmaimman sumun keskellä piileksii edelleen sanapari "julkinen palvelu". Kun siitä saisi viimein selkoa, tietäisi edes, mistä maksaa", *Aamulehti* päättää pääkirjoituksensa.

Turun Sanomat muistuttaa 10.3.2009 pääkirjoituksessaan, että "valtiollinen yleisradiotoiminta on joutunut luopin alle eri puolilla Eurooppaa". Lehti arvostelee erityisesti ns. mahdollistajastrategiaa - toimitusjohtaja Mikael Jungnerin lanseeraamaa ajatusta, että Yleisradio voi tarjota palvelujaan tietyillä ehdoilla muillekin kanaville kuin sen itse omistamille välineille. Tällaisia konkreettisia esimerkkejä ovat olleet esimerkiksi kauppakeskusten sähköiset mainostaulut, joissa mainosten välissä on näytetty Ylen teksti-tv-uutisia. *Turun Sanomat* kuvaa tv-lupamaksua "automaatiksi, joka jauhaa Ylelle tuloa vuoden 2010 loppuun". Sen jälkeen tilanne arvioidaan uudelleen. Kun edellä esitelty *Aamulehti* ainoastaan kertoo, että kansan enemmistö kannattaa budjettirahoitusta, *Turun Sanomat* sanoo asian suoraan: "Perusteltua olisi järjestää Yleisradion rahoitus suoraan valtion budjetista. Samalla tulisi määritellä uudelleen ja täsmällisemmin julkisen palvelun rajat, jotka ovat alkaneet rönkyillä muuallekin kuin kauppakeskusten mainostauluille."

Kotkassa ilmestynyt *Kymen Sanomat* ottaa 9.4.2009 kantaa sen puolesta, että kotitalouksille ei pitäisi säätää tasaluonteista maksua, koska vaikka se olisi nykyistä tv-lupamaksua pienempi, se olisi sosiaalisesti syrjivä: "Vero on yhtä suuri miljonääriperheelle kuin opintotuen tai kansaneläkkeen varassa kitkuttavalle yksieläjälle." Lehti vaatii myös Ylen "reviirin" määrittelemistä, koska "Yle on ilman mitään periaatekeskustelua laajentunut internetiin kilpailemaan markkinaehtoisesti toimivien mediayritysten kanssa". *Kymen Sanomat* katsoo Ylen olevan vaarallisilla vesillä, jos se "verorahoituksella ryhtyy nakertamaan sananvapauden kivijalkaa, vapaata lehdistöä".

Kielivähemmistöä ruotsalaisia laajalevikkisimmin palveleva *Hufvudstadsbladet* pohti Ylen rahoitusta pääkirjoituksessaan jo 29.12.2008 ja päätyi pohtimaan, että nykyisellä tv-lupamaksulla on myös hyviä puolia: se toimii eräänlaisena varaventiilinä, jonka kautta yleisö voi protestoida, jos ohjelmisto ei miellytä. Siksi ei ole ihme, että kun ensimmäiset tiedot Lintilän työryhmän muutosesityksistä olivat tihkuneet mediaan (HS 7.4.2009), HBL ottaa pääkirjoituksessaan jo selvän kannan huhuihin. Lehden mielestä nykyinen tv-lupamaksu on parempi kuin mahdollinen "Yle-vero", koska kymmenesosalla suomalaisista ei ole televisiota. "Veroratkaisun" sijasta HBL esittää Ylelle ratkaisuksi esimerkiksi tv-maksun korottamista, uusia rahoitusmalleja sekä Ylen omien toimintojen priorisoimista: "Ylen on tehtävä vähemmän".

Helsingin Sanomat toi "Yle-veron" mahdollisuuden keskusteluun uutissivuillaan huhtikuussa 2009. Asiasta oli kuitenkin käyty kulissien takana keskustelua jo huomattavasti aiemmin. Jo 23.10.2008 kulttuuritoimittaja Esa Mäkinen pohtii uutisanalyysissään kansanedustaja Bjarne Kalliksen (kd.) nimiin laitettua esitystä kotitalouskohtaisesta, kaikille kotitalouksille maksettavaksi

tulevasta tv-luvasta. Mäkisen mielestä tällainen lupa sorsisi televisiottomia. Hänkin esittää Ylen rahoittamista budjetista, mutta myöntää, että Yleisradiolle budjettirahoitus on ollut kauhistus, koska sen pelätään vaarantavan journalismin riippumattomuuden. Mäkisen mielestä Yle on jo nyt riippuvainen "valtion armosta", joten tilanne ei paljon muuttuisi. Kirjoituksensa lopussa Mäkinen arvostelee ironisesti poliitikkoja siitä, että he ovat valmistelleet Ylen rahoitusta varsin salamyhkäisesti: "rahoitus lienee niin tärkeä ja suurta viisautta vaativa asia, ettei tavallisten kansalaisten pidä siihen sekaantua". 7.4.2009 julkaistu uutinen "tv-luvan muuttumisesta veroksi" on omaa uutishankintaa, ja uutisessa itsessään tuodaan esille kaikkien osapuolten, niin Ylen kuin kaupallisen median käsityksiä. Viestinnän keskusliitto tyrmää Ylen "pakkomaksun" myös laajalle levinneessä STT:n uutisessa.

Julkisuuteen vuotaneet tiedot Ylen uudesta rahoitusmallista saavat osakseen myös positiivisia kommentteja. Maatalouselinkeinoja harjoittavien piirissä laajalevikkisenä leviävä *Maaseudun Tulevaisuus* kehottaa 9.4.2009 "rakastamaan" lupamaksuja tai mahdollista Yle-veroa, koska niiden ansiosta tv:stä tulee hyvää ohjelmaa. Lehti myös kritisoi Yleä arvostelevia sanomalehtiä. Ne ovat *Maaseudun Tulevaisuuden* mukaan voittoa tekeviä suuryhtiöitä, joilla on Ylen toiminnan rajoittamisessa oma lehmä ojassa. MT myös sanoo, että Ylen pitää saada lähettää esimerkiksi viihdettä. Julkinen palvelu ei sen mielestä ole pelkkää kuivaa asiaa.

Iltalehti pitää pääkirjoituksessaan julkisuuteen tulleita tietoja esityksestä positiivisina, koska nykyinen tv-maksumalli "on jäänyt ajastaan jälkeen" (IL 8.4.2009). Uusi malli "veisi julkista palvelun (sic!) rahoitusta selkeämpään suuntaan". Lehti muistuttaa, että "Yle-maksu olisi sukua nykyjärjestelmälle ilman monia nykyjärjestelmän ongelmia. Rahoitusteknisesti molemmat järjestelmät ovat veroja." Lehti kuitenkin korostaa, että julkisen palvelun laajuutta ei ole määriteltä, mikä on ongelmallinen kysymys.

Positiivisin löytämäni kommentti Ylen rahoituksesta ennen Lintilän työryhmän esityksen julkittua löytyy jyväskyläläisestä *Keskisuomalaisesta* 16.4.2009. Kirjoittaja on tosin nimimerkki *Ana Loogisen* taakse piiloutuva "pitkään media-alalla työskennellyt henkilö" eli kolumnisti, ei siis pääkirjoittaja tai toimittaja. Kolumnissa todetaan, että Ylen rahoituksesta maksettaessa maksetaan laajasta tv-palvelusta, koko maan kattavasta radiotoiminnasta, "kansakunnan muistista, arkistosta, joka tallentaa elämäämme", uutis- ja ajankohtaispalvelusta ja monesta muusta hyvästä asiasta. Kirjoittaja ihmettelee keskustelua siitä, että Ylen toimintaa olisi julkisuudessa olleiden tietojen mukaan tulossa maksamaan myös sellaisia talouksia, jotka eivät käytä Ylen palveluja. Kirjoittajan mielestä tämä on eriskummallista keskustelua, koska "rahoitetaanhan kirjastotoimintaakin meidän kaikkien yhteisistä varoista, käytimmepä niiden palveluja tai emme". Kirjoittaja päättää

kolumninsa: "Ja hei: se maksu on vuositasolla pieni".

Ennen Lintilän työryhmän raportin julkistamista eri lehdissä julkaistut pääkirjoitukset ja uutiset osoittavat, että Yleisradion rahoituksesta käytiin keskustelua jo ennen julkaisupäivämäärää. Myös raportin olennainen sisältö oli ainakin pääpiirteissään jo vuotanut julkisuuteen (Ala-Fossi & Hujanen 2010). Siksi sanomalehdet pystyivät jo asemoitumaan, ottamaan paikkansa Ylestä käytävässä keskustelussa. Hyvin vahvasti kirjoituksista nousee esille ajatus Yleisradion liian vahvasta roolista ja "rönsyilystä". Aivan tarkkaan kaikki lehdet eivät konkretisoi sitä, mitä Ylen rönsyily tarkoittaa, mutta rivien välistä ja osittain riveiltäkin on luettavissa, että lehdistössä ei ole hyvällä katsottu Ylen toiminnan laajenemista internetiin. Selkein ja ehkä Ylen puolelta arveluttavin esimerkki on mainostauluihin jaettu teksti-tv-sisältö, sillä Ylen eräs tarkoitus on jakaa ohjelmia ilman mainoksia. Tätä periaatetta mainostauluihin jaetut sisällöt ainakin periaatteessa rikkovat. Lehdistö ei kuitenkaan ollut ennen mediamaksukeskustelun alkamista yksiäänistä: joukosta löytyi lehtiä, toimittajia ja kolumnisteja, joiden teksteissä Yleisradio nähtiin positiivisessa valossa ja joissa korostettiin, että Ylen rahoitus on turvattava, jotta ohjelmisto säilyy monipuolisena. Nämä äänet olivat kuitenkin vähemmistössä. Varsinaista hegemoniaa tai ehdotonta, yksiäänistä kantaa lehdistöstä ei löydy, mutta budjettirahoitus saa sanomalehdistössä varsin vahvaa kannatusta.

4.2 Mediamaksu alias Yle-maksu eli "Yle-vero" lehdistössä

Varsinainen keskustelu mediamaksusta alkoi lehdistössä 24.4.2009. Mika Lintilän työryhmä oli esitellyt raporttinsa 23.4. Tästä alkoi maaliskuuhun 2010 kestänyt mediamaksukeskustelu, jonka aikana sanomalehdistössä julkaistiin runsaasti aiheeseen liittyvää materiaalia. Käyn seuraavassa läpi, millaisia näkökulmia suomalaiset lehdet tarjosivat Yleisradion rahoitukseen ja miten keskustelu eteni aina siihen saakka, kun viestintäministeri Suvi Lindén ilmoitti keväällä 2010, että hän luopuu mediamaksuesityksen ajamisesta. Etenen kronologisesti ja käyn läpi sitä, miten keskustelu mediamaksusta lähti liikkeelle ja rönsyili eri sanomalehdissä.

4.2.1 Mediamaksu - Yleisradion pakkoero?

Torstaina 23.4.2010 Mika Lintilän työryhmän tiedotustilaisuus oli saanut kaikki vartenotettavat tiedotusvälineet paikalle. Yleisradion rahoitus oli sekä yleisöä että tiedotusvälineitä itseään kiinnostava kysymys. Ei siis ole ihme, että seuraavien päivien sanomalehdissä työryhmän yksimielinen esitys uuden mediamaksun asettamisesta Ylen rahoituksen pohjaksi sai runsaasti tilaa.

Helsingin Sanomissa uutinen nostettiin kulttuurisivujen ykkösjutuksi. Otsikko on kiinnostavasti etsitty tukemaan kaupallisen median käsitystä siitä, että Yleisradio on jakanut uutisiaan liian laajalle ja vienyt muilta tiedotusvälineiltä markkinoita: "Ylen uutis-allelle pannaan nyt rajat". *Aamulehdessä* otsikointi on maltillisempaa: esiin nostetaan, että "Television toljottaminen saattaa halventua noin 50 euroa vuodessa". Molempien lehtien jutuissa kerrotaan Yleisradion rahoituksen uudistamisen perusteluista ja esitellään myös vahvaa kritiikkiä. Sanomalehtien liitto on jo ehtinyt ilmoittaa, että se ei hyväksy uudenlaista maksua. Liiton puheenjohtaja Mikael Pentikäinen (joka siirtyi mediamaksukeskustelun jälkeen *Helsingin Sanomien* vastaavaksi päätoimittajaksi) piti raporttia "pelättyäkin pahempana Pasilan tilaustyönä".

Uutisoinnissaan muut sanomalehdet noudattelevat pitkälti *Aamulehden* ja *Helsingin Sanomien* objektiivisuuteen pyrkivää linjaa. Oikeastaan vain *Iltalehti* ja *Iltta-Sanomat* poikkeavat iltapäivälehtimäisellä tyylillään ensiuutisoinnin rintamasta. *Iltalehdessä* nostetaan otsikon "Mitä sillä saa?" alle tietoa, kuinka paljon nähtävää, kuultavaa ja koettavaa Yleisradio tarjoaa. Juttu suhtautuu myönteisesti tv-luvan muuttumiseen halvemaksi mediamaksuksi. Alaotsikko sanoo: "Lapsilla, vähemmistöillä ja köyhillä pitäisi nyt olla syytä iloon." Kainalojutussa tosin Sanomalehtien Liitto ja MTV Oy:n toimitusjohtaja Pekka Karhuvaara arvostelevat esitystä. *Iltta-Sanomat* sen sijaan ottaa toisenlaisen, kansanläheisen näkökulman: juttuun on haettu haukiputaalainen Rahkon perhe, jolla ei ole televisiota. "Epäreilua", julistaa otsikko ja kertoo, että Rahkon perheessä ollaan surullisia Ylen päätöksestä laittaa televisiottomat Ylen maksajiksi. Seuraavana päivänä lehti joutuu oikaisemaan, että mediamaksua ei ole suinkaan esittänyt Yle, vaan parlamentaarinen työryhmä.

Varsinaisen mediamaksu-uutisen jälkeen toimituksissa keskityttiin muodostamaan toimituksellisia kannanottoja Ylen uuteen rahoitusmalliin. Vaikka asiaan oli otettu kantaa jo ennen Lintilän työryhmän loppuraportin julkistamista, juuri tässä kohtaa oli lehdistöllä ensimmäistä kertaa mahdollisuus ottaa kantaa valmiiseen esitykseen.

Helsingin Sanomat julkaisi pääkirjoituksen aiheesta 25.4.2011. Lehden mielestä Lintilän työryhmän mietintö jättää valitettavan paljon toivomisen varaa. Pääkirjoittajan mielestä työryhmä ei ole ottanut ehdotuksessaan lainkaan kantaa siihen, miten julkisen palvelun rahoitus vaikuttaa suomalaisiin viestintämarkkinoihin. Lehti haluaa selkeämmän määritelmän siitä, mitä on julkinen palvelu, jota Ylen pitää tarjota. HS kantaa erityistä huolta siitä, että Yle yhä saa aiheuttaa kilpailuasetelman STT:lle ja nakertaa sen toimintaedellytyksiä omalla uutisvälityksellään. Itse rahoitusmalliin lehden kanta on, että kyseessä on Yle-vero, ei mediamaksu. Kiinnostavalla tavalla lehti kuitenkin taiteilee eikä suoraan tyrmää tätä "Yle-veroa" (maksu on saanut useimmissa lehdissä heti eri nimen, kuin mitä Lintilän työryhmä on sille esittänyt). *Helsingin Sanomat* kuitenkin korostaa mallin huonoja puolia: se maksaisi yhtä paljon jokaiselle, toisin kuin budjetista kerättävä rahoitus. Lehti vaatii, että verolla ei murenneta suomalaisen, "riippumattoman" tiedonvälityksen edellytyksiä.

Aamulehti on 25.4.2009 suorasanaainen. Se pitää uutta maksua otsikossaan "julkisen pakkorakkauden" osoituksena. "Sanomalehden tilauksen voi halutessaan lopettaa ja kirkosta erota, mutta Yle-vero on suomalaisille pysyvä, poliitikkojen järjestämä pakkoavioliitto." Jopa kokoomuksen Kimmo Sasilta, hallintoneuvoston puheenjohtajalta, on *Aamulehden* mielestä jäänyt näkemättä Yle-veron heikkoudet ja vapaan markkinatalouden vaatimukset. "Itäsaksalaisten Nukku-Matti-animaatioiden äärellä kasvanut poliitikkopolvi ei näköjään pysty omaksumaan ajatusta ihmisten vapaasta valinnasta." Lehti on ilahtunut, että nettikeskusteluissa ihmiset ovat arvostelleet Yle-maksua. *Aamulehti* esittää, että työryhmän olisi pitänyt ehdottaa Ylen rahoittamista maksukorteilla, jolloin jokainen voisi valita, katsooko ohjelmia. Yle-veron se toivoo jäävän "vain hetken tuotteeksi, jolle on myöhemmin helppo hymyillä ymmärtäväisesti kuin nololle 70-luvun tv-sarjalle".

Turun Sanomissa pääkirjoitus on ehtinyt jo 24.4. ilmestyneeseen lehteen. Varsinais-Suomen päälehtikin pitää mediamaksua verona. Lehden mielestä suomalaiset kokevat Ylen monin tavoin tärkeäksi, mutta uusi malli jää lehden mielestä ongelmallisesti voimassaolevan tv-lupamaksumallin ja budjettirahoituksen välimaastoon. Ongelma on, että kansalaisille ei jää itselleen mahdollisuutta päättää, "tarvitseeko hän tai onko hänellä edes mahdollisuuksia vastaanottaa Ylen palveluja". Lisäksi *Turun Sanomat* arvostelee sitä, että "julkista palvelua ei ole vielä kunnolla määritelty. Viestinnän moniarvoisuuden turvaamiseksi olisi välttämätöntä sopia, miten Yleisradio aikoo toimia verkossa."

Julkkisen palvelun "tarkentamattomuutta" ja "pakkoveroa" arvostelee pääkirjoituksissaan myös lahtelainen *Etelä-Suomen Sanomat* 26.4. Lehti esittää, että "vielä ennakkoluulottomasti

keskusteltaisiin Ylen roolista, nettikatselun merkityksestä ja maksukorteista, jolloin katsoja maksaisi vain siitä, mitä todella katsoo". Kuopiolainen *Savon Sanomat* arvostelee lyhyessä pääkirjoituksessaan 28.4. mediamaksu-nimen käyttämistä ja ilmoittaa käyttävänsä itse johdonmukaisesti Yle-maksu-termiä.

Seinäjokisen *Ilkan* pääkirjoitus arvostelee 25.4. Yle-työryhmää "puoliksi rohkeista" ratkaisuihin. Muutoin lehti on selvästi myönteisempi Ylen toimintaa kohtaan kuin esimerkiksi *Aamulehti: Ilkka* korostaa, että Yle on tärkeä "yleisen edun" takia. Lehti olisi kuitenkin toivonut, että Ylen rahoitus hoidettaisiin esimerkiksi kiinteistöveron korotuksella, jonka tuotto korvamerkittäisiin Yleisradion kulujen kattamiseen. Sinänsä lehti pitää kuitenkin tärkeänä, että kaikki kansalaiset joutuvat maksamaan Ylen toiminnasta. *Ilkan* mielestä television omistajat ovat joutuneet maksamaan radion kuuntelijoiden ja netin käyttäjien puolesta.

Jyväskyläläinen *Keskisuomalainen* pitää 25.4. Ylelle esitettyä rahoitusmallia erikoisena, koska se takaisi etuoikeutetun aseman julkisen palvelun yhtiölle. Lehden mielestä Ylen elinvoimaisuus on tärkeää, mutta "valitettavasti Ylen ohjelmasisällössä on paljon turhaa hömppää ja viihdettä". "Tukevan taloudellisen tulevaisuuden" takaavan mediamaksun sijasta *Keskisuomalainen* ehdottaa sekin Ylelle jonkinlaista maksukorttia. Lehden mielestä on epäoikeudenmukaista, että korvamerkityillä veroilla ei kustanneta mitään muutakaan palvelua, kuten terveydenhuoltoa, miksi siis Yleisradiota.

Oululainen *Kaleva* (25.4.) puolestaan vaatii, että Ylen julkisen palvelun tehtävä määritellään tarkemmin. Suoraan lehti ei kuitenkaan ota kantaa mediamaksua eli "Yle-maksua" vastaan, vaan vaatii lähinnä pohtimaan Ylen toiminnan laajuutta ja sisältöä. *Hufvudstadsbladet* taas pitää pääkirjoituksessaan 24.4. Yle-ehdotusta "pehmeänä kompromissina, joka herättää enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia". *Ilta-Sanomat* (24.4.) vertaa tv-lupaa ja kalastusmaksua: "kalastusluvankin maksavat vain ne, jotka kalastavat". Lehti vaatii Ylen rahoittamista suoraan budjetista, koska silloin "Ylen rahankäyttö tulisi vuosittain eduskuntakäsittelyyn". *Ilta-Sanomien* mielestä "ihmisten oikeustajuun ei sovi se, että vain Ylen toiminnan rahoitukseen tarkoitettua palvelumaksua joutuvat maksamaan myös ne asuntokunnat, joissa ei ole televisiota, radiota tai nettiyhteyksiäkään".

Laajasti katsottuna ensireaktiot mediamaksuesitykseen olivat heti esityksen julkaisemisen jälkeen pääosin kriittisiä ja hämmästeleviä. Oikeastaan ainoa varauksettoman positiivisesti Lintilän työryhmän malliin suhtautuva lehti on *Maaseudun Tulevaisuus*, jolla tosin on julkaisijansa MTK:n kautta kytkös Lintilän poliittiseen kotiin, keskustapuolueeseen. *Maaseudun Tulevaisuus* muistuttaa 4.5.2009, että uusi mediamaksuesitys poistaisi mahdollisuuden lupamaksupinnaukseen. Lehti

korostaa Ylen sivistystehtävää ja sanoo, että "hyvä kansallinen yleisradioyhtiö pakottaa myös Sanoman ja MTV3:n pitämään jonkinlaista tasoa yllä kanavilla". Budjettirahoitusta lehti ei kannata, koska se veisi Ylen "helposti hallituksen sylikoiraksi".

Poikkeus vahvistaa kuitenkin säännön: yleisesti ottaen mediamaksuesitys sai ylleen heti erittäin kriittisen kommentoinnin aallon lehdistöstä. Kritiikin kärki kohdistuu maksun pakkoluonteisuuteen ja siihen, että työryhmä ei ole samalla asettanut selviä rajoja Yleisradion toiminnalle. Uutisoinnissa mediamaksukeskustelun alkuvaiheessa sanomalehdet pääosin pyrkivät objektiivisuuteen, mutta pääkirjoituksissa ne ottavat kielteisen kannan uuteen esitykseen - jotkut tosin kriittisemmin kuin toiset.

4.2.1.1 Mielipidetiedusteluilla "kansan ääni" esille

Mielipidekyselyillä on nykyään merkittävä asema, kun media pyrkii laajentamaan uutisointia pelkästä tapahtumakerronnasta kansalaisten käsitysten esittelemiseen. Kansan mielipiteellä on medialle merkitystä, ja sen takia lähes asiasta kuin asiasta tehdään gallup-tyylinen tutkimus. (Suhonen 2006)

Aamulehti teki oman gallupinsa Ylen rahoituksesta 1.5. ilmestyneeseen lehteen. Siinä kansa piti Yleä tarpeellisena, mutta "uusi Yle-maksu" ei saanut kannatusta. *Aamulehden* pääkirjoitusten linjasta tulos siis poikkeaa, koska melko ja erittäin tarpeellisena Ylen näkee 78 prosenttia vastaajista. Rahoitusratkaisu-kannassaan *Aamulehti* saa kansalta tukea, sillä 41 prosenttia kyselyyn vastanneista on budjettirahoituksen kannalla ja vain 21 prosenttia vastaa "Yle-maksua". Artikkelin kinalojutussa viestintäministeri Suvi Lindén kertoo, että hallitus alkaa valmistella Ylen rahoitusta Lintilän komiteamietinnön pohjalta. Hän toteaa, että erityisesti radiossa Ylen julkisen palvelun tehtävä korostuu.

Iltalehti puolestaan ehti tekemään mielipidetiedustelun Ylen rahoituksesta lauantaina 2.5. julkaistuun numeroonsa. Sen otsikointi on selvä: "Kansa tyrmäsi YLE-MAKSUN". Tutkimuksen mukaan vain 13 prosenttia haastatelluista kannatti "Yle-maksua" parhaana tapana rahoittaa Yleisradio. Enemmän kannatusta olisi jopa mainosrahoituksella. Eniten kannatusta, 42 prosenttia, saa kyselyn mukaan suora rahoitus budjetista. Erikoinen haastatteluvaihtoehto on, että 19 prosenttia rahoittaisi Ylen "kansalaisilta sen mukaan, kuinka paljon Yleisradion palveluita käyttävät". Kun vaihtoehtoiksi on annettu vain kyllä tai ei Yle-maksulle, 54 prosenttia sanoo ei ja

46 prosenttia kyllä.

Jo nämä kyselyt nostavat esille muutaman huomionarvoisen kysymyksen. Demokratiassa on äärimmäisen tärkeää, että kansalaisten mielipide tulee kuulluksi. Mielipidetiedusteluilla on merkittävä osuus siinä, että media saa aineistoa, jonka pohjalta se voi arvioida päättäjien onnistumista kansalaisten tahdon toteuttajina. Ongelma syntyy kuitenkin silloin, jos kansalaisilla on hyvin vähän tietoa asiasta, josta kysely tehdään, tai jos kyselyn antamat vaihtoehdot johdattelevat vastauksia. Yleisradion tai minkä tahansa julkisen palvelun rahoittamisesta päättäminen on poliitikkojen tehtävä nimenomaan siksi, että jos kansalaiset yksilöinä saisivat päättää, kovin harva todennäköisesti maksaisi Ylestä vapaaehtoisesti yhtään mitään. Kyse on klassisesta julkishyödykeongelmasta, jota Wiberg & Paloheimo käsittelevät (1997, 22–27). Poliitiikkaa tarvitaan, koska kaikille hyötyä tuovia julkishyödykkeitä, kuten yleisradiotoimintaa, ei voida rakentaa ja ylläpitää pelkästään vapaaehtoisuuteen perustuvilla maksuilla. Kaikki ajattelevat muiden maksavan, jolloin kukaan ei maksa mitään ja koko palvelu jää saamatta. Se, että monimutkainen Yleisradion rahoituskysymys alistetaan mielipidekyselyyn (ja siitä tehdään johtopäätöksiä kansan mielipiteestä, jota eduskunnan pitäisi noudattaa) on sinänsä sallittua ja normaalia lehdistön toimintaa. On kuitenkin hyvä huomata, että parlamentaarinen kansanedustusjärjestelmä perustuu nimenomaan sille, että monimutkaisia asioita valitaan päättämään edustajat, jotka pystyvät perehtymään käsiteltävinä oleviin asiakysymyksiin paremmin kuin kansalaiset. Kun eduskunnassa on tehty Lintilän työryhmän kaltainen laajapohjainen, kaikkien parlamentaaristen ryhmien hyväksymä esitys, pitkälle mietityn esityksen takana ovat tuolloin koko kansan valitseman eduskunnan kaikki eduskuntaryhmät. Sanomalehdistölle tilanne on hankala, mutta vaikeasta aiheesta tehtävällä yksinkertaistavalla mielipidetiedusteluilla voidaan luoda keskusteluaineistoa, joka antaa mahdollisuudet tehdä "kansan" mielipiteestä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. Tämä ei ollut viimeinen kerta, kun mielipidetiedusteluja tehtiin, jotta voitiin osoittaa, että kansa vastusti Yleisradion rahoituksesta tehtyä esitystä. Toisaalta kyselytutkimukset varmasti kertoivat sen totuuden, että suomalaisten enemmistö oli hyvin pian esityksen julkaisemisen jälkeen sitä kohtaan kriittinen.⁸

⁸Taloustutkimus Oy:n tutkimuspäällikkö, yhteiskuntatieteiden tohtori Juho Rahkonen on puolustanut mielipidetiedusteluja. Ne osuivat esimerkiksi vuoden 2012 presidentinvaalien tuloksen ennakoimisessa nappiin, mikä puolustaa Rahkosen mielestä niiden käyttöä muuallakin. (Rahkonen 2012) Helsingin yliopiston tilastotieteen professorin Seppo Laaksosen vastaus Rahkoselle osoittaa, että asia ei suinkaan ole näin yksinkertainen. Laaksosen mielestä esimerkiksi reuna-alueiden asukkaiden, syrjäytyneiden ja vähäosaisten käsityksistä ei saada "puhelimella toteutetuilla pikagallupeilla" riittävää tietoa. (Laaksosen 2012) Gallup-tulosten ja todellisuuden suhteesta käyty

4.2.1.2 "Yle-maksu vaarantaa sananvapauden" - kolumnikommentteja

Oman kiinnostavan lisänsä Yleisradiosta käytävään keskusteluun jo heti alkuvaiheesta alkaen antoivat kolumnit, joissa sanomalehtien merkittävissä asemissa olevat toimittajat ottivat kantaa asiaan. Kiinnostavimpana tapauksena nousee esille kuopiolainen *Savon Sanomat*. Lehti uutisoi mediamaksuesityksen tuoreeltaan 24.4.2009. Seuraavana päivänä, 25.4., päätoimittaja Jari Tourunen ottaa Päätoimittajalta-palstalla erittäin voimakkaasti kantaa tehtyä esitystä vastaan. Tourula vertaa ehdotusta siihen, että jokainen kirkossa kävijä joutuisi maksamaan samansuuruisen, pakollisen kolehdin. Hänestä raportti on tehty tilaustyönä Ylen toimitusjohtajalle Mikael Jungnerille: "Työryhmä epäonnistui pahasti. Se antaa piut paut median moniarvoisuuden periaatteille. Myös elinkeinopolitiikan näkökulmasta raportti on suorastaan vastuuton." Tourulan mielestä ehdotus vaarantaa maakuntalehtien aseman ja sananvapauden: "[Ei Yle] ole kuin yksi osa mediaa. Se on vielä se poliitikkojen ohjauksessa oleva media, joka muistaakseni oli esimerkiksi Kekkonen aikana poliittisesti pahemmin rähmällään kuin ns. vapaat tiedotusvälineet." Tourula toivoo, että Yle-raportti "haudattaisiin nolojen avausten arkistoihin".

Savon Sanomien Päätoimittajalta-palstan arviot Yle-maksusta jatkuvat 30.5. Päätoimittaja on tällä kertaa otsikoinut tekstinsä selväsanaisesti: "Yle-maksu vaarantaa sananvapauden". Tässä tekstissä päätoimittaja katsoo, että Yle-maksu on ongelmallinen perusoikeuksien kannalta ja että se asettaa Ylen kohtuuttoman hyvään kilpailuasemaan verrattuna markkinarahoitteiseen mediaan. Hän vertaa Yleä muuhun sähköiseen mediaan ja pitää yhtiötä kohtuuttoman isona. "Mitä järkeä on lisätä Ylen rahoitusta, kun muualla julkisissa palveluissa joudutaan leikkaamaan laman takia miljardeja? --- Ylen tavoite tehostaa alueellisia verkkopalvelujaan - tietenkin kasvavan julkisen rahoituksen turvin - heikentää maakunnallisten lehtitalojen toimintaedellytyksiä. Jotkut ennustavat Yle-maksun toteutumisen vauhdittavan lehtikuolemia." Päätoimittaja korostaa kirjoituksensa lopussa, että maakunnat tarvitsevat vahvan median valvomaan etujaan, mitä Yle ei koskaan tee. Hänestä Ylen "mahtiaseman" vahvistaminen on sananvapauden ja demokratian ihanteiden vastaista.

Savon Sanomat ei toki ollut ainoa lehti, jossa päätoimittajat ottivat kantaa Ylen rahoitukseen henkilökohtaisesti omalla nimellään. Toinen lehti, jossa päätoimittajilla oli erittäin vahvoja henkilökohtaisia mielipiteitä, oli Tampereella ilmestynyt *Aamulehti*. Lehden tuolloinen

väittely on kiinnostavaa, koska gallupeihin vedottiin usein mediamaksusta käydyssä keskustelussa. Kansan ääneen vetoamisella oli käyttöarvoa. Galluutkimuksia on tiedotusopin alalla pohtinut Pertti Suhonen (esim. Suhonen 2006).

kakkosmies⁹, päätoimittaja Jorma Pokkinen, kirjoitti erittäin vahvasti Ylen uutta rahoitusmallia vastaan. Palaan hänen kirjoituksiinsa esimerkkitapauksena myöhemmin. *Kymen Sanomissa* politiikan toimittaja Seppo Häkkinen puolestaan suhtautuu (1.5.2009) sinänsä erittäin positiivisesti Yleisradioon, "jos Yle ponnistelisi mediatarjonnan aukkojen täyttämässä tuottamalla esimerkiksi laadukkaita dokumentteja tai kunnianhimoista draamaa". Häkkinen kuitenkin näkee, että Yle on lipsunut tehtävästään ja lähtenyt samalle tontille, jossa olisi myös kaupallisesti toimivia toimijoita. Hän nostaa esille Ylen lanseeraaman uuden päivittäissarjan, Uuden päivän, jota hän pitää kilpailijana MTV3:n Salatuille Elämille, suosituille saippuasarjalle, joka kerää päivittäin runsain mitoin katsojia. Häkkinen kokee, että nykyisellään poliitikot eivät halua vahvistaa Yleä sananvapauden takia tai siksi, että se olisi vahva, ei-kaupalliselle medialle omantyyllisensä sivistävän vaihtoehdon tarjoava kulttuuritalo. Häkkinen arvelun mukaan Ylen rahoitusta halutaan kasvattaa, koska "he [poliitikot] haluavat keskittää mediavaltaa paikkaan, jonka tarvittaessa saavat helposti pihteihinsä". Hän siis päätyy arviossaan samalle kannalle kuin *Savon Sanomien* päätoimittaja, joskin hieman kohteliaammin sanankääntein. Häkkinen myös katsoo, että köyhät joutuvat Yle-maksun maksumiehiksi. Tämä näkemys nousee yllättävällä tavalla esille monen kirjoittajan teksteissä. Ajatuskulku menee niin, että köyhillä ei tällä hetkellä ole televisiota eivätkä he käytä Ylen tarjontaa. Jatkossa köyhä joutuisi siis maksamaan palvelusta, jota hänellä ei ole varaa käyttää. Häkkinen näkee ratkaisuksi budjettirahoituksen, koska se olisi oikeudenmukaisempi kuin Yle-maksu.

Etelä-Suomen Sanomien toimittaja Ursula Lehtivuori on selvästi Häkkistä jyrkemmällä linjalla. Hänestä ("Ylen törkeä vero", kolumni 30.4.2009) "nykyisenkaltaisen Ylen aika meni jo", mutta viesti ei mene perille eduskuntaan. Hänestä Ylelle riittäisi mainiosti yksi tv-kanava - tosin hän ei mainitse, miten radio- ja nettipalvelut hoidettaisiin. Lehtivuori katsoo, että kansaa sahataan mediamaksulla linssiin. Hänkin kokee ongelmaksi, että "pienituloiset eläkeläiset" eivät voi paeta tätä uutta pakkotasaveroa. Saman lehden Heikki Hakala jatkaa ehdotuksen käsittelyä 9.5. ("Yle-maksun oudot piirteet"). Hän on maltillisemmalla linjalla sanoissaan kuin Lehtivuori, korostaen, että "Yle tekee hyvää työtä, ja sillä on tärkeä journalistinen ja kulttuuripoliittinen merkitys". Hakala analysoi, miksi kaupallinen media on kritisoinut esitystä, ja nostaa esille sen, että esitys ei rajoita Ylen toimintaa. Hän näkee ongelman siinä, että "Yle ei --- joudu samanlaiseen tilanteeseen, jossa suurin osa mediayrityksistä tällä hetkellä on: kustannuksia on pakko leikata kovalla kädellä".

⁹ Lehden vastaava päätoimittaja oli keväällä 2009 Matti Apunen, joka on nyttemmin siirtynyt *Aamulehdestä* Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtajaksi.

Hakala katsoo, että Ylen rahoitus on jollain lailla sidottava Ylen palvelujen käyttöön. Hänestä "kilpailu vääristyy, kun yksi iso toimija pelaa ihan eri pelisäännöillä kuin muut toimijat".

Helsingin Sanomien tv- ja radio-ohjelmia esittelevällä sivulla Kanavalla-kolumnipaikalla kirjoittava Jyrki Räikkö tarkastelee 28.4.2009 mediamaksua maltillisesti. Hänestä se ei kuulosta isolta vääryydeltä niiden talouksien kannalta, jotka ovat maksaneet tv-lupansa, ja hän muistuttaa, että tv-luvan on maksanut vain alle 80 prosenttia kotitalouksista, kun Ylen palvelut tavoittavat 99 prosenttia suomalaisista eli läes kaikki. Räikkö arvelee, että "enemmistön tuki on taattu" mediamaksulle. Ongelmana Räikkö näkee sen pienen prosentin suomalaisista, jotka eivät käytä mitään Ylen palveluja. Hänestä näiden ihmisten vaatiminen Ylen maksumiehiksi on erittäin ongelmallista. Räikkö katsoo, että mediamaksu ei tarjoa suojaa Ylen rahoitukselle, koska asia voi nousta vaaliteemaksi sen kaikkia koskevan vaikutuksen takia. Pienenä piikkinä niille, jotka korostavat sitä, kuinka köyhiä sorretaan mediamaksulla, Räikkö kirjoittaa: "Tuloerot ohittava esitys mediamaksusta on närkästyttänyt ja tuonut köyhän asialle uusia ystäviä".

Kalevan Muuten...-kolumnipaikalla pääkirjoitusten vieressä toimittaja Riitta Korkeakivi arvelee 25.4., että "Ylen pakomaksu on kova pala purtavaksi. On vaikea uskoa, että suomalaiset suostuvat mukisematta neuvostoaikaiseen järjestelmään, jossa Yleisradiota tuetaan varmallalla rahalla samaan aikaan, kun muu julkinen sektori painiskelee tuottavuusohjelmien varassa". Korkeakivi asettaa vastakkain päiväkodit, joita lakkautetaan, samaan aikaan kun Yleisradio saa kansalaisten kukkarosta satoja miljoonia, vaikka monet ihmiset elävät ilman televisiota. Radiota tai nettiä Korkeakivikään ei huomaa mainita. Lintilän työryhmän ratkaisua Korkeakivi pitää Ylen tilaustyönä. Hänestä "tähän mennessä Ylen julkinen palvelu on ollut amerikkalaisten tuotantoyhtiöiden ohjelmia ja Sopranos-sarjan uusintoja. Kovin julkiselta palvelulta eivät kuulosta myöskään Tangomarkkinat --- Samaa kamaa voisivat lähettää myös kaupalliset kanavat." Korkeakiven mielestä Ylen kannattaisi keskittyä tuottamaan hyviä uutisia ja ajankohtaisohjelmia, laadukkaita lastenohjelmia ja dokumentteja, joita kaupalliset kanavat eivät tuota. Esimerkkeinä hyvästä tarjonnasta hän mainitsee Yle Teeman ja sotaveteraanien haastattelut. Korkeakivi on huolestunut köyhistä, jotka joutuvat maksamaan Ylen kustannuksia. Kirjoituksensa lopussa hän pohtii, että Ylen uusi rahoitusmalli voi lisätä kiinnostusta kaupallisia kanavia kohtaan sekä johtaa Ylen vastaisiin boikotteihin: "Taistelu vapaan median puolesta voi alkaa."

Maaseudun Tulevaisuus oli aiemmin esittänyt Yle-myönteisiä kantoja. Toimittaja Jorma Palokallio pohtii 27.4.2009, että tv-luvan korvaantuminen kaikkia kotitalouksia koskevalla mediamaksulla on oikeansuuntainen, mutta riittämätön. "Kaikki lienevät yhtä mieltä siitä, että kansallista yleisradiotoimintaa tarvitaan. Silti nyt ehdotettu järjestelmä on saanut osin jääkylmän

vastaanoton." Palokallio arvioi, että Yleä kritisoidaan, koska se ei suostu jäämään pelkän marginaali- ja yleissivistävän ohjelman tarjoajaksi, vaan kilpailee katsojista ja kuulijoista mainosrahoilla elävän median kanssa. Viihdehötöstä hän tarjoaa esimerkiksi YleX:n, joka ei hänestä eroa mitenkään kaupallisista kanavista: "Panostaako se laatuun, mihin sillä resurssien puolesta olisi mahdollisuus, vai kelaako sekin samoja kuluneita soittolistoja? --- Jos Ylen kanavat keskittyvät kaupallisten kanavien jäljittelyyn, niiden kustantamisessa yhteiskunnan varoin ei ole mitään mieltä." Muiden kommentoijien tapaan Palokalliokin pohtii, miten köyhä joutuu maksamaan mediamaksuna Ylelle yhtä paljon kuin rikas. Hän päätyy kannattamaan budjettirahoitusta eli eri kannalle kuin lehtensä, joka on aiemmin kannattanut mediamaksua.

Erikoisena poikkeuksena mediamaksukeskustelun alkuvaiheessa on *Kalevan* toimittajan Janne Nyssösen kolumni "Oodi mediamaksulle" 27.4.2009. Siinä toimittaja pohtii omakohtaisesta näkökulmasta, miten Yle tarjoaa sekä lapsille että aikuisille ohjelmia, joita kaupalliselta puolelta ei saa. Hänkin yhtyy käsitykseen, että uusi maksu ei ole rikkaille ja köyhille tasapuolinen, mutta toisaalta hän ilmoittaa itse maksaneensa tv-luvan yli kymmenen vuotta, jolloin hänellä on siis oikeus vahingoniloon kuunnellessaan tv-lupamaksun maksamatta jääneiden valitusta uudesta mediamaksusta.

Yhteenvedona mediamaksuesitystä seuranneiden lähiviikkojen kolumnikannanotoista voi mainita, että lähes järjestään niiden kirjoittajat kokivat Yleisradion rahoitukseen esitetyn ratkaisun ongelmalliseksi. Yhteistä monille kirjoittajille on Yleisradion näkeminen pelkästään tv-yhtiönä, joka on laajentanut toimintaansa liikaa ja astunut samalla kaupalliselle medialle kuuluvalla tontille. Henkilökohtaiset mielipiteet Ylen sisällöstä vaihtelevat: osa näkee, ettei Yle tuota tällä hetkellä mitään lisäarvoa pelkkänä uusintojen ja hömpän levittäjänä, kun toiset katsovat, että Yle tälläkin hetkellä täyttää tärkeää yhteiskunnallista tehtävää. On huomionarvoista, että enemmistö kirjoittajista piti itse Yleisradiota merkittävänä, jolloin ongelmaksi kohoaa uuden maksun luonne kaikille yhtä suurena "veroratkaisuna". Näiden kannanottojen sisäänrakennettu kritiikki osuu myös nykyiseen tv-lupamaksuun, joka on aivan samalla lailla tasaveron luonteinen. Tv-luvan on kuitenkin voinut jättää maksamatta, mikä antaa sille kirjoittajien silmissä eräänlaisen synninpäästön. Toisaalta eräissä kolumneissa esiin nouseva Yleisradion näkeminen sananvapauden uhkaajana on mielenkiintoinen näkemys. Tämän ajattelutavan kontrasti esimerkiksi Euroopan neuvoston näkemykseen yleisradioyhtiöistä sananvapauden ja monipuolisen mediaympäristön takaajina (*Report on PSB by the... 2004*) on erittäin voimakas. Ylen aseman kokonaan kyseenalaistavat tekstit pohtivat ylipäänsä hyvin vähän sitä, millainen mediamaisema olisi ilman

Yleisradion kaltaista yhtiötä.¹⁰ Toisaalta kirjoittajien esittämä huoli on otettava myös todesta ja pohdittava, onko Yleisradio Suomessa todella ajautunut näin kauas ihanteistaan. Kiinnostavaa on myös huomata, miten vähän huomiota Ylen laaja toiminta vähemmistöjen, kuten ruotsinkielisen kieliryhmän, palvelijana jää ensikkommenteissa ruotsinkielisten suomalaisten etuja valvovaa *Hufvudstadsbladet* lukuun ottamatta. Jo heti alusta alkaen on kiinnostavaa huomata, kuinka eri käsitteillä sanomalehdistössä ja yleisradiotutkimuksessa puhutaan julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden toimintakentän laajentumisesta. Kaupallisen median toimittajille Ylen laajeneminen esimerkiksi netissä on enemmän uhka kuin mahdollisuus, kun taas yleisradiotutkimuksessa on jo pitkään puhuttu julkisen palvelun yleisradiotoiminnan muuttumisesta julkisen palvelun mediaksi, jossa tärkeintä ei ole väline vaan sisältö. Palaan pohtimaan tätäkin problematiikkaa jäljempänä.

4.2.2 Arvostelu siirtyy kohti ministeri Lindéniä

Keväällä ja kesällä 2009 Ylen rahoituksesta käydyssä keskustelussa juttuideoinnissa nousi alkutuotuisoinnin jälkeen pohdinta, kenelle uudesta Yle-maksusta olisi hyötyä ja kenelle haittaa. *Turun Sanomat* ehti jo 25.04. huomauttaa, että opiskelija voi välttää Yle-maksun jättämällä opiskelemaan lähitessään kirjansa muuttamatta eli pysymällä edelleen virallisissa kirjoissa vanhempinsa luona. Samoihin aikoihin *Hufvudstadsbladet* uutisoi, että mediamaksu voisi olla hyvä Svenska Ylelle, mutta esimerkiksi lestadiolaiset joutuisivat maksamaan maksua vaikka eivät katso televisiota. Toisissa lehdissä lestadiolaisten johtajat kuitenkin korostavat, että yhteisö on perinteisesti lainkuuliaista ja aikoo maksaa mediamaksun, jos sellainen säädetään. Ongelmia löydetään myös kuurosokeiden ja yritysten kohtelusta. Kuten edellä on mainittu, huoli köyhien asiasta nousi esille lähes kaikissa lehdissä. Köyhiltä itseltään ei kovin usein kysyty, oliko tv-lupa tullut tähän saakka maksettua ja mitä mieltä he olisivat uudesta, halvemmasta mediamaksusta. Köyhistä huolehtiminen koki siis lehdissä voimakkaan nousun, vaikka köyhät sinänsä eivät päässeet ääneen kuin joissakin artikkeleissa: esim. *Etelä-Suomen Sanomat* haastatteli 29.4. köyhien edustajana Lahden Muotoiluinstituutin opiskelijaa, joka elää opintotuilla. Haastateltu katsoo "vain Sub-TV:n ja TV4:n ohjelmia eikä lainkaan Yleä", joten hän pitää uutta maksua epäoikeudenmukaisena.

¹⁰ Palaan tutkimukseni päätelmäosiossa pohtimaan, miksi erityisesti vahvoilla alueellisilla maakuntalehdillä, kuten *Savon Sanomilla* ja *Aamulehdellä*, on niin voimakas pelko Yleisradion vahvasta asemasta.

Kansalaisten näkökulmaa lehdet toki hakivat ja yrittivät käyttää erityisesti nettikommentteja "kansan äänen" esilletuojina (esim. *Iltalehti* 2.5.2009 ja *Etelä-Suomen Sanomat* 29.4.). Kiinnostavaa on, että netistä poimittuja kommentteja käytetään Yleisradiota koskevassa uutisoinnissa samalla, kun monissa lehdissä Yleisradion toiminta netissä asetetaan kyseenalaiseksi. Samaan aikaan kun netti nähdään oman toiminnan kannalta välttämättömänä, Yleisradio halutaan rajata uuden välineen ja toimintakentän ulkopuolelle tai ainakin sen reuna-alueille. Tätä kuvaa se, että heti alusta saakka keskustelussa nousee esille pyrkimys saada Yleisradion toiminta selvästi "määriteltyä". Missään ei aivan tarkalleen sanota, miten tarkkaa tämän määrittelyn pitäisi olla: Pitäisikö Yleisradiolle esimerkiksi asettaa takaisin 80-luvulla kuopatut ohjelmaneuvostot, joiden avulla erittäin tarkasti valvottaisiin kaikkien ohjelmien sisältöä? Pitäisikö laissa määritellä, mitä ohjelmagenrejä Yle saa lähettää ja mitä ei? *Kymen Sanomien* päätoimittaja Pekka Lakka tarjoaa 13.6. vastaukseksi akateemisesta maailmasta koottua ryhmää, joka voisi pohtia, "onko maakuntaradion tehtävä ylläpitää kierrätystoria? Pitääkö FST:n syödä 15 prosenttia TV-toiminnan kuluista?" BBC-mallinen "trust" valvojana saa myös aika ajoin kannatusta.

Eräissä kirjoituksissa tulee hyvinkin vahvasti esille halu supistaa Yleisradiota. Esimerkiksi *Kalevan* pääkirjoitus 30.6.2009 (Ylen rooli selvennettävä) näkee Ylen toiminnan rönsyilevän (juuri internetiin) ja jatkaa, että pitäisi miettiä, perustettaisiinko Yleisradion nykypäivänä, jos sitä ei vielä olisi olemassa. "Mahdollisesti" perustettaisiin, pääkirjoitus mieltii, koska "Ylellä on merkittävä kulttuuri-, kasvat- ja sivistystehtävä", mutta esimerkiksi uutisten kannalta Yle ei lehden mukaan ole välttämätön, koska ihmiset saavat uutisia muualtakin. Tämä on kiinnostava kannanotto, koska yleensä Yleä koskevassa keskustelussa nimenomaan uutistoiminta nähdään erääksi tärkeimmistä osa-alueista. Selvänä ongelmana *Kaleva* pitää, että Yle näyttää ulkomaita tuotua viihdettä. Lehti rajoittaisi Ylen pelkästään siihen "osaan kenttää, joka muuten jää katveeseen". *Keskisuomalainen* puolestaan pitää ongelmallisena, että "Yle-vero" ei ole lukkoon lyöty, vaan siihen tulee todennäköisesti korotuksia (25.6.). Lehti ei pohdi laajemmin inflaation ja palkka- ja kustannuskehityksen problematiikkaa - siis sitä, että jonkin budjettimomentin jäädyttäminen tarkoittaa käytännössä leikkauksia, koska rahan arvo laskee; tästä syystähan sanomalehtienkin tilajahinnat vuosittain nousevat. Sen sijaan *Keskisuomalainen* arvioi, että Ylen saamat rahat ovat pois esimerkiksi sairaiden hoidosta ja vanhusten palvelusta.

Uutisointi mediamaksusta eli sanomalehtien linjauksen mukaan Yle-maksusta eteni touko-kesäkuussa, kun hallituksen liikenne- ja viestintäpoliittinen työryhmä hyväksyi ehdotuksen kesäkuun puolivälissä. Tämä toi mediamaksukeskusteluun mukaan myös uuden kohteen lehtien arvostelulle. Kun aiemmin lehdistö oli keskittänyt kriittiset kommentit nimenomaan

keskustapoliitikko Mika Lintilän johtamalle työryhmälle, nyt tulilinjalle joutui viestintäministeri Suvi Lindén (kok.). 18.6.2009 Lindén ilmoitti kokoomuksen *Nykypäivä*-lehdessä olevansa työryhmän esityksen takana, koska Yle-maksu on hänen mielestään kaikista esitetyistä vaihtoehdoista "vähiten huono". Uutinen levisi STT:n kautta muihin lehtiin. Paljon esillä olleen ja monissa lehdistön kommentteissa esitetyn budjettirahoituksen Lindén tyrmää vedoten siihen, että budjettiratkaisuun päätyminen olisi takinkäntö. Jo parin päivän päästä, 24.6., Linden kuitenkin kommentoi, ettei Yle-maksu olekaan läpihuutojuttu. Hänestä Ylen toiminnan vaikutusta muuhun mediaan on seurattava.

Kesäkuun aikana voi lehdistä lukea myös, että Viestintäalan keskusliitto ja Kilpailuvirasto kannattavat budjettirahoitusta (STT:n uutinen, välitetty 11.6.) ja että Ylen nykyisestä ohjelmistosta kolmasosa on uusintoja (*Aamulehti* 22.6.). Kilpailuviraston kanta nousee esimerkiksi *Iltasanomissa* esiin otsikolla "Näpit irti kansalaisten kukkaroista, Yle!" *Aamulehti* on myös haastatellut 18.6. Ylen hallituksen puheenjohtajaa Kari Neilimoa, joka pääsee esittelemään Ylen näkemystä mediamaksuehdotuksesta. Yleisradio on saman päivän lehtien mukaan ilmoittanut pitävänsä ehdotusta kannatettavana (STT:n uutinen 18.6. lehdissä, mm. *Kaleva*). Budjettirahoitusta esitetään *Aamulehden* uutisessa hyväksi ratkaisuksi, koska se rokottaisi rikkaita (12.6.).

On kuitenkin syytä palata hetkeksi viestintäministeri Suvi Lindéniin, joka siis 18.6. julkaistussa haastattelussa ilmoitti lähtevänsä ajamaan mediamaksua mutta joka jo 24.6. oli huomannut, ettei asia olekaan läpihuutojuttu. Muutamit kesäkuun loppupuolella julkaistut pääkirjoitukset kuvaavat hyvin, miten sanomalehtien agenda muuttui Lintilän työryhmän toiminnan kritisoimisesta suoraan ministeriin kohdistetuksi arvosteluksi. Esimerkkeinä nostan *Savon Sanomien* pääkirjoituksen 19.6. (Lindén puskee seinään), *Aamulehden* pääkirjoituksen 19.6.2009 (Lindénin löysät myyntipuheet) ja *Iltalehden* pääkirjoituksen 30.6.2009 (Poliitikot pelkäävät kantaa vastuuta). Kaikissa näissä kirjoituksissa kohdistetaan kritiikkiä suoraan ministeriä kohtaan. *Iltalehti* pitää hänen toimintaansa käsien nostamisena tv-veron ja Ylen johtajien edessä. Lehti arvelee, että valvottava eli Yleisradio ei ole valvojansa hallinnassa. Lindén on lehden mukaan "kovin suopea Ison Pajan toiveille". *Savon Sanomat* arvelee Lindénin jo valinneen puolensa mutta iskevän päättää seinään, koska eduskuntaan tullessaan "Yle-veron hyväksyminen" ei ole ollenkaan varmaa. Entinen kokoomuksen äänenkannattaja *Aamulehti* puolestaan jatkaa kiinnostavalla tavalla samalla linjalla, jolla se on jo aiemmin säntynyt kokoomuspoliitikoja, kuten Kimmo Sasia, vapausaatteen hylkäämisestä. Lehden mielestä "kokoomukseen on iskenyt valtionhoitajapuolueen tauti. Se tietää täsmälleen mikä ihmisille on parasta, ja syöttää tätä näkemystään alentuvalla ja älyllisesti kehnolla tavalla". *Aamulehti* kirjoittaa, että "jos kokoomus tämän jälkeen esiintyy vapaiden markkinoiden ja vapaan

kilpailun asianajajana, voitte vaihtaa yleisradiostanne kanavaa".

4.2.3 Lehdistön tilaustutkimuksilla "Ylen tilausraporttia" vastaan

Mediamaksukeskustelua ohjattiin myös mielipidekyselyillä. Kesän hiljaisimpana aikana heinäkuussa viidessä maakuntalehdessä 8.7. julkaistu ja STT:n 9.7. kaikkiin lehtiin levittämä mielipidekysely kertoo, että 58 prosenttia suomalaisista vastustaa mediamaksua. Tylyimmän tuomion maksu saa kyselyn mukaan nuorilta, alle 35-vuotiailta vastaajilta. Esimerkiksi *Kaleva* sai tutkimustuloksesta syyn todeta pääkirjoituksessaan 9.7., että "kansa karsastaa Yle-maksua aiheesta", että Ylen rahoitus pitäisi siirtää budjettiin ja että samalla pitäisi pohtia, riittäisikö Ylen "ydintehtävien" hoitamiseen vähemmän massiivinen toimija. Jälleen ongelmaksi nousee internet: Yle on "työntynyt alueille, joita pystyvät hoitamaan kaupallisetkin toimijat." *Savon Sanomissa* mielipidekyselyn tulokset on uutisoitu otsikoilla "Tyrmäys Yle-verolle" ja "Yle-vero nyppii kansaa". *Turun Sanomat* uutisoi saman tutkimuksen maltillisemmin otsikolla "Mediamaksu ei sytytä suomalaisia". Otsikon valinnassa voi olla kyse lehtien erilaisista profiileista, mutta kenties tässä näkyy myös lehtien mielipiteiden voimakkuusero.

Selvästi maakuntalehtien gallupia laajemman huomion sai sanomalehdistön edunvalvojan eli Sanomalehtien Liiton tutkimus, joka levisi lehdistöön 19.8. Siinä *Helsingin Sanomien* mukaan "Kansa torjui Yle-maksun". Tutkimuksen uutisoinnin mukaan 62 prosenttia suomalaisista ei pidä mediamaksua oikeana Ylen rahoitustapana. Mallia kannatti kolmannes kyselyyn vastanneista. Suosituimmuusjärjestyksessä ensimmäiseksi nousi budjettirahoitus, sitten nykyinen tv-lupa ja vasta kolmantena Lintilän työryhmän esittämä mediamaksumalli. *Helsingin Sanomien* tavoittama Mika Lintilä piti kyselyä tarkoitushakuisena, koska "jos olisi kysytty, onko hyvä, että tv-maksu putoaa 225 eurosta 175:een, niin luulen, että olisi tullut aika murskalukemat". Tämä tutkimus julkaistiin tarkasteltavina olevissa sanomalehdissä, ja siitä tehtiin hyvin pian johtopäätöksiä myös pääkirjoituksissa. Näistä esimerkkinä 19.8. ilmestyneet *Turun Sanomien* ja *Aamulehden* sekä 20.8. ilmestynyt *Ilta-Sanomien* pääkirjoitus. Näistä jälleen kerran *Turun Sanomat* on maltillisin otsikoidessaan "Yle-maksulle vähän ymmärtäjiä". *Ilta-Sanomat* korostaa "Mediamaksu ei uppoa kansaan" -pääkirjoituksessaan, että "kansalaiset eivät pidä itsestään selvänä, että poliitikoista koostuvan hallintoneuvoston johtama Yle on itseoikeutettu taho hoitamaan esimerkiksi maakuntien uutisoinnin tuottamista". Lehti myös mainitsee, että "mediamaksu näivettäisi kansalaisten tiedonsaamista", koska vahva Yle uhkaa maakunta- ja pikkulehtiä. Voimakkaimmin

pääkirjoituksensa otsikoi *Aamulehti* 19.8.: "Kansa nousee Yle-veroa vastaan". *Aamulehden* mukaan Lintilän työryhmän esitys Ylen budjetin suuruudesta (450 miljoonaa) on ylimitoitettu, minkä "suomalaiset ymmärtävät ilmeisen hyvin". *Aamulehti* katsoo, että "niinsanottu riippumaton media" eli Yle on elänyt yli varojensa. Lehden mielestä olisi perustettava uusi työryhmä "katsomaan viestinnän kentän kokonaisuutta, ilman korvasta kuljettajia".

Jo aiemmin on todettu, että *Aamulehden* pääkirjoitussivuilla otettiin erittäin voimakkaasti kantaa mediamaksua vastaan. Lehden uutisointi oli pitkälti samanlaista kuin muissakin lehdissä, mutta erityisesti päätoimittaja Jorma Pokkisen teksteissä nousee esille vahvoja mielipiteitä. Hyviä esimerkkejä ovat 15.8. julkaistu Ylänurkka-palstan kirjoitus "Poliitikot kattavat Ylen pöytää" ja myöhemmin, 20.9. Kronikka-palstalla päivänvalon nähnyt teksti "Lisää veroja, kansa maksaa". Nämä tekstit ilmestyivät samoihin aikoihin, kun lehdistössä julkaistiin Sanomalehtien Liiton tutkimus siitä, miten kansa otti mediamaksuesityksen vastaan. Ensimmäinen teksti kuvaa, kuinka valtio on epäonnistunut pitämään Ylen varainkäytön kurissa ja löytämään vaihtoehtoja Ylen rahoitukselle. Pokkinen kuvaa, kuinka "ministeriä [Suvi Lindén] ei huoleta, että muiden medioiden elinmahdollisuudet kaventuvat, mutta Ylen tulevaisuus on huoleton". Tekstin pääajatus on, että "koko muu Suomi piikittää lisää reikiä vyöhönsä", joten Ylenkin talouteen tarvittaisiin lisää kuria, ei mediamaksua. 20.9. kirjoittamassaan tekstissä Pokkinen jatkaa samaa teemaa: Yle on hänestä saamassa verotusoikeuden, jos poliitikot eivät herää vastustamaan mediamaksua. Hänen mukaansa Ylen talouden lakeja ymmärtämätön johto on löytänyt kulta-aarteen, mediamaksun, jonka yhtiö on saamassa, vaikka käyttää rahaa moneen turhaan: verkkopalveluihin, toisen kotimaisen liialliseen tarjontaan, jopa saamenkielisille ylimitoitettuna tarjottavaan palveluun. Pokkinen pohtii, että Ylestä saattaa tulla "moniarvoisen viestinnän pyöveli". Päätoimittajan tekstissä arvostellaan niin Ylen johto kuin poliitikotkin: tarkoitus on saada kansa ymmärtämään, että Ylen rahoitusratkaisussa on kyse politiikasta ja propagandasta. *Aamulehden* päätoimittajan kanta mediamaksukeskusteluun käy hyvin selväksi.

Sanomalehtien kirjoittelusta voi löytää tietynlaisen toivon heräämisen merkkejä syyslokakuussa 2009. Jo 5.9. *Aamulehden* pääkirjoitus pohtii, että "Ylen ympärille suojelevan käsien piirin tehneet poliitikot ovat yllättyneitä. --- poliitikkojen ymmärrys on lisääntynyt". *Kaleva* toteaa pääkirjoituksessaan 14.9., että "näyttää siltä, että --- "julkisen palvelun mediamaksuun" perustuva Ylen rahoitusmalli voisi muuttua budjetista tulevaksi rahoitukseksi". *Kaleva* pitää tärkeänä, että samalla Yleisradiolakiin tulisi "lisäys, joka estäisi kilpailun vääristymisen joukkoviestinnässä". *Helsingin Sanomissa* toimittaja Mikko-Pekka Heikkinen pohtii 19.9. voisiko Ylen rahoittaa mainoksilla. Kolumniin on haastateltu sekä "toimitukseen soittanutta eläkeläismiestä, joka omistaa

vain kännykän", että Ylen toimitusjohtajaa Mikael Jungneria.

4.2.4 Uhmaa ja alistumista

Lokakuun alun uutinen hallituspuolueiden puheenjohtajien päätöksestä, että Yle-maksu toteutuu (esim. *Helsingin Sanomat* 2.10), herättää lehdissä kiinnostavia, joskin nyanssinomaisia näkökulmaeroja. Lehdet uutisoivat, että uudessa esitysmallissa on monia lehtien vaatimia elementtejä, kuten Ylen valvonnan tiivistäminen, jota Sanoma Newsin toimitusjohtaja Mikael Pentikäinen kuvaa *Helsingin Sanomissa* hyväksi ehdotukseksi. Lisäksi vähävaraiset voisivat saada maksuun helpotusta. Ministerit myös muuttavat mediamaksu-nimen Yleisradiomaksuksi, mikä miellyttää mm. *Kalevaa*. Toisaalta maksupäätöksen lopullinen toteuttaminen lykkääntyy lokakuun päätöksen mukaan vasta vuoteen 2011, joten päätöksen lopullinen muoto ja maksun tason lukkoonlyöminen on siirtymässä seuraavalle eduskunnalle. *Kaleva* katsoo 4.10., että hallituspuolueiden linjaukset ovat oikeansuuntaisia. Lehden mukaan hallituspuolueet näyttivät Lintilän työryhmälle kaapin paikkaa ja vaativat Ylen parempaa valvontaa. Lehti kuitenkin vaatii edelleen budjettiratkaisua Yle-maksun sijaan. Myös *Helsingin Sanomien* pääkirjoitus 3.10. pohtii uutta esitystä monipuolisesti. Se päättyy muistuttamaan, että Yle-maksun ero tv-lupamaksuun olisi suuri, koska Yle-maksu olisi vero. Lehti kantaa huolta myös vähävaraisista. Mutta: pääkirjoitus ei enää suoraan tuomitse Yle-maksua, vaan korostaa, että vaikka budjettirahoitus olisi sosiaalisesti oikeudenmukaisempi malli, se alistaisi Ylen poliitikkojen ailahteluille. *Helsingin Sanomien* kannan neutralisoitumiseen on selvästi vaikuttanut parhailaan käyty ns. lautakasakeskustelu, jossa pääministeri Matti Vanhanen syytti Yleisradion MOT-toimitusta ja koko Yleisradiota väärin tietojen levittämisestä hänen henkilökohtaisesta rakennusprojektistaan ja suhteistaan suuriin rakennusyrityksiin. Lehti jopa toteaa, että "Yleisradiomaksun taso on syytä tarkistaa hallituskausittain". Tässä on selvä ero esimerkiksi *Aamulehden* pääkirjoitukseen 3.10., joka nimenomaan arvostelee sitä, että Yle-maksu ei jää ikuisesti 175 euron tasolle, vaan että siihen on tulossa myöhemmin korotuksia. *Aamulehti* kuvaa valtiota "ison talon tolloksi pojaksi", joka on Ylen pääjohtajan Mikael Jungnerin vietävänä. Asenne-ero *Helsingin Sanomiin* on jyrkkä.¹¹ *Savon*

¹¹ *Aamulehdessä* on 2.10. mainio esimerkki ns. tavishaastattelujen käyttämisestä lehtijutussa. Kolme ihmistä on haastateltu kuvalla ja nimellä kertomaan mielipiteensä "mediamaksusta". Kommentit ovat lyhyitä, muutaman lauseen mittaisia. Haastateltavista kaksi haluaisi Ylen maksukortin taakse, jotta "maksu menisi sen mukaan mitä käyttää". Toinen on maksanut tv-lupansa tähänkin asti, toinen (nuori tyttö) sanoo, ettei katso Ylen ohjelmia. Yksi puolestaan

Sanomat ja *Kymen Sanomat* puolestaan jatkavat aiemmalla Yle-maksu-kriittisellä linjallaan, *Etelä-Suomen Sanomat* pitää Yle-maksupäätöstä hätäisesti tehtynä (kaikki pääkirjoitukset 3.10.). *Ilta-Sanomissa* toimittaja Timo Kilpi lähtee ilottelemaan kolumnissaan 3.10. ja pohtii, että koska hallitus kerran haluaa saada kaikki televisiottomatkin Ylen maksajiksi (radiosta ei taaskaan puhuta sanallakaan), samalla pitäisi säätää laki tai direktiivi, jossa "tuomittavaksi tulee asettautuminen yhteiskunnan tietoverkkojen ulkopuolelle". Täysin muista poikkeavana esimerkkinä voidaan taas ottaa omalla linjallaan jatkanut *Maaseudun Tulevaisuus* (5.10.), joka edelleen tukee media- tai Yle-maksua: "ratkaisu on huono, mutta kaikista ajateltavissa olevista ratkaisuista paras".

Kiinnostavaa on *Iltalehden* näkökulman muutos. Vielä keväällä, 8.4. - siis ennen mediamaksuesityksen julkistamista, kun ehdotuksesta oli liikkeellä vasta erittäin hyvin informoiduista lähteistä liikkeelle levinneitä huhuja -, *Iltalehti* korosti pienin varauksin, että Lintilän työryhmän "hahmotelma [mediamaksusta] on tervetullut". *Iltalehden* pääkirjoitus 2.10. sen sijaan kuvaa mediamaksuesityksen uutta vaihetta - siis hallituspuolueiden poliitikkojen yhteistä kantaa mediamaksun toteutumisesta ja maksuhelpotusten antamista vähävaraisille - "vanhan mediamaksu-mallin sokeroiduksi versioksi". Lehti vaatii, että "Ylen tulisi keskittyä tiedonvälitykseen ja kansallisen kulttuurin vaalimiseen", mikä on linjassa myös 8.4. kirjoitetun kanssa. Tuolloinkin *Iltalehti* oli halunnut herättää keskustelua Ylen tarjonnan laajuudesta. Lokakuussa kanta "Yle-veroon" on kriittisempi, joskaan ei läheskään yhtä negatiivinen kuin saman konsernin eli *Almamedian Aamulehden* pääkirjoitustoimittajalla.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että lokakuun väliratkaisuun mennessä sanomalehdissä on noussut esiin selvä kanta siitä, mitä Yleisradion rahoitukselle pitäisi tehdä ja mitä ei. Lähes yksimielisesti lehdet ovat päätyneet näkemykseen, että uusi maksumalli on huono. Jonkinlaista uhman ja alistumisen sekoitusta on ilmassa: toisaalta uutta maksumallia kritisoidaan ja lähes yhteisessä rintamassa yritetään osoittaa se kaikkien - niin yleisön kuin lehdistön - kannalta

haluaa Ylen budjettirahoitukseen, jotta "ei menisi kaikki rahat puolueisiin". Tavishaastattelujen tulo sanomalehtiin on tuonut kiistatta kokemuksen ääntä juttuihin, mutta onko niistä auttamaan vaikeiden päätösten ja yhteiskunnallisten ratkaisujen tekemisessä? Toisaalta haastateltavat ovat Yleisradion asiantuntijoita - joko katsoessaan tai jättäessään katsomatta Ylen ohjelmia - ja he ovat myös tulevia mediamaksun maksajia. Mutta Yle-maksun vertaaminen puoluetukeen ja maksukortti-idean kuvaama Yleisradion näkeminen yhtenä markkinatoimijana muiden joukossa ovat esimerkkejä siitä, että haastateltavilla taviksilla on usein hyvin hatarat tiedot käsiteltävästä asiasta. Tämä tosin saattaa olla haastattelujen tarkoituskin. Liika tieto yleensä maltillistaa ja tylsentyä mielipiteitä. On toki hankalaa sanoa, kuinka montaa ihmistä juttua varten oli haastateltu - siksi on mahdotonta sanoa myöskään sitä, oliko haastatteluilla etsitty juuri tietynlaisia mielipiteitä vai olivatko ihmiset sattuneet haastattelijan eteen sattumalta.

huonoksi ratkaisuksi. Alistumista osoittaa, että esimerkiksi laajalevikkisimmässä mielipidevaikuttajassa *Helsingin Sanomissa* uusi maksumalli otetaan jo jonkinlaisena itsestäänselvyytenä. Suurin piirtein näillä eväin päädytään vuoden 2009 loppuun. Jonkinlaisesta joulurauhasta - ja ehkä kansanedustajien laskeutumisesta joulun viettoon - kertoo se, että Yle-maksuja koskevat artikkelit vähenevät. Samaan aikaan tosin pohditaan pääministeri Matti Vanhasen ja Yleisradion suhteita ja lautakasajupakkaa, mutta ne eivät kuulu tämän tutkimuksen aiheisiin. Lehtien haja-artikkeleissa vuoden loppuun mennessä kerrotaan vielä, miten viestintäministeri korostaa, että Yle ei saa kilpailla väärin yhteiskunnan varoilla (*Aamulehti* 18.10.), miten 150 000 suomalaista on liittynyt Yle-maksua vastustavaan Facebook-ryhmään (*Turun Sanomat* 24.10.), valtio pohtii vähävaraisten Yle-maksun kompensoimista (*Helsingin Sanomat* 11.11.) ja miten opiskelijat osoittavat mieltään Jyväskylässä mediamaksua vastaan ("Jo nyt opiskelija joutuu tekemään töitä selviytyäkseen", sanoo *Keskisuomalaisen* artikkelissa 11.12. opiskelija, joka ei kerro, onko hänellä tällä hetkellä televisio ja maksaako hän siitä maksua). Vuoden lopettaa STT:n välittämä uutinen, että Ylen vuonna 2010 käyttöönsä saama lupamaksupotti tulee kasvamaan 423 600 000 euroon - mikä on 10,6 miljoonaa suurempi summa kuin vuonna 2009. Samalla muistutetaan, että lupamaksu nousee uutena vuonna kolme prosenttia.

Alkuvuosi 2010 alkaa mediamaksun vatvomisen osalta rauhallisesti. Lehdistössä odotetaan lopullista ratkaisua maksusta ja spekuloidaan sen suuruudella. Valppaina kuitenkin ollaan: kun kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin ilmoittaa tukevansa korkeaa Yle-maksua, *Turun Sanomat* arvostelee tätä oman eturyhmänsä edunvalvonnasta (11.2.2010). Ruotsinkielisen väestönsä palvelut säästöjen alaisuudessa elävässä Yleisradiossa huolestuttavat *Helsingin Sanomien* toimittajaa Heikki Hellmania. *Helsingin Sanomiin* 14.2. kirjoittamassaan kolumnissa Hellman arvioi, että ruotsinkielistä palvelua tarjoavasta FST-kanavasta "saattaa tulla viestintäpoliittisen sodan ensimmäinen uhri". Hellman arvioi, että ministeri Lindén on kuunnellut tarkoin kaupallisen mediakentän ääntä, mikä saattaa johtaa uudenlaiseen halintomalliin ja jopa kariuttaa Ylen rahoituksen uudistuksen. Kuten pian nähdään, Hellman onnistui viimeisessä ennusteessaan paremmin kuin ehkä olisi toivonutkaan.

4.2.5 Yle-maksu tulee - Yle-maksua ei tulekaan

Maaliskuussa 2010 Yleisradion rahoituksesta käyty keskustelu sai kiinnostavan huipennuksen. Vielä maaliskuun alkupäivinä viestintäministeri Suvi Lindén antoi tiedotusvälineille lausuntoja, joissa hän arvioi, että tulevan "Yle-maksun suuruus on 190–195 euroa" (*Kaleva* 9.3.2010). Hallitusryhmien kerrotaan päässeen sopuun esityksestä, joka poikkeaa yhtätoista kuukautta aiemmin julkaistusta Lintilän työryhmän raportista muun muassa Ylen hallintomallin osalta. Ainoastaan maksun suuruudesta on vielä epäselvyyttä (*Aamulehti* 10.3.). *Hufvudstadsbladet* pohtii 10.3., että hallintomallista johtuvat erimielisyydet ja pohdinta Yle-maksun kompensoimisesta pienituloisille on viivästyttänyt esityksen antamista eduskunnalle. Lehden haastatteleva kokoomuspoliitikko ja Ylen hallintoneuvoston puheenjohtaja Kimmo Sasi vaatii esityksen tuomista eduskuntaan huhtikuussa. *Turun Sanomien* pääkirjoittaja (10.3.) arvostelee, että maksun suuruus on nousemassa jo noin 200 euroon, kun Lintilän työryhmän esitys antoi odottaa pienempää summaa.

Sitten tapahtuu jotain erittäin yllättävää: muutaman päivän päästä edellisistä lausunnoistaan ministeri Lindén järjestää tiedotustilaisuuden, jossa ilmoittaa, että Ylen rahoituksen uudistaminen jää seuraavalle hallitukselle ja että hän jäädyttää Yle-maksun etenemisen. Ratkaisu saa huomattavan paljon palstatilaa 12.3.2010 sanomalehdissä. Ministeri perustelee lehdissä ratkaisuaan sillä, että oppositiopuolue SDP on ilmoittanut vastustavansa hallituksen pohjustamaa ratkaisua, ja sillä, että ratkaisu ei olisi sosiaalisesti oikeudenmukainen. Ministeri itse ilmoittaa, että hänen mielestään Yle pitäisi jatkossa rahoittaa budjetista. Lehdistössä tätä ratkaisua luonnehditaan heti uutisjutuissa "yllätykseksi" - toimittajat eivät ole osanneet odottaa, että ministeri Linden "kääntäisi kelkkansa" näin nopeasti ja siirtyisi samoille linjoille kuin Sanomalehtien liitto ja valtaosa lehdistöstä. STT:n välittämän uutisen otsikossa puhutaan "vihatusta" Yle-maksusta. Tosin sanomalehtien kustantajien edustajista Sanoma Newsin toimitusjohtaja Mikael Pentikäinen pitää valitettavana, että ratkaisu siirtyy, vaikka hänen mielestään ehdotus Yle-maksusta onkin ollut "susi jo syntyessään". (STT:n uutinen levisi laajalle, sen julkaisivat sellaisenaan tai lyhennettynä muun muassa *Keskisuomalainen*, *Kaleva*, *Turun Sanomat* ja *Etelä-Suomen Sanomat* 12.3.) Yleisradion toimitusjohtaja Mikael Jungner pääsee sanomaan, että pitää ratkaisua esimerkkinä huonosta omistajaohjauksesta (*Helsingin Sanomat* 12.3.). Uutisissa nousee myös esille, että ratkaisun jäädyttäminen nostaa tv-lupamaksua jo lähelle 250 euroa (*Aamulehti* 12.3.). *Hufvudstadsbladetin* uutisoinnissa 12.3. kärkeen nousee, että Lindénin ratkaisu herättää suurta kritiikkiä eduskunnassa.

Lehden poliitikoilta keräämät kommentit heijastelevat hämmennystä Yle-maksun hautaamisesta.

Pääkirjoituksissa ja kommenteissa Ylen rahoitusratkaisun lykkääntyminen ja mediamaksun hautaaminen nousevat aiheiksi jo samana päivänä uutisoinnin kanssa. Aihe on nähty tärkeäksi ja se on saanut pääkirjoitustoimittajat työhön. *Helsingin Sanomat* pitää 12.3. pääkirjoituksessaan tapausta "outona sählinkinä". Lehti pohtii kiinnostavalla tavalla, miten viime päivinä esillä ollut hallituksen esitysluonnos olisi ollut parempi ratkaisu kuin Lintilän työryhmän raportti. Hylättiinkö nyt siis hyvä ratkaisu, johon olisi jo lehdistössäkkin voitu tyytyä? *Helsingin Sanomat* pitää Lindénin päätöstä valitettavana, koska se lykkää koko alan kannalta tärkeää ratkaisua hamaan tulevaisuuteen. Lehden mielestä olisi pikaisesti päästävä eroon vastakkainasettelusta kaupallisen ja julkisen palvelun median välillä. Pääkirjoituksessa vaaditaan, että Ylen rahoituksen tulevassa ratkaisussa pitää päättää yksityiskohtaisesti Ylen toiminnan laajuudesta - teema, jota *Helsingin Sanomat* on pyörittänyt koko vuoden. Lehti pitää kuitenkin budjettirahoitusta ongelmallisena ratkaisuna, koska se lisäisi Yleisradion riippuvuutta hallituksen ja eduskunnan hyvästä tahdosta. *Helsingin Sanomat* epäilee, että Lindén veti ehdotuksen pois, koska hän "ei halunnut ottaa kontolleen päätöstä ristiriitaisen vastaanoton saaneesta Yle-maksusta". 13.3. lehden politiikan toimituksen esimies Marko Junkkari arvioi uutisanalyysi-palstalla, että Lindénin perustelut Yle-maksun lykkäämiselle olivat tekosyitä: "Yle-maksu on paisunut julkisuudessa elämää suuremmaksi asiaksi, mikä alkoi huolestuttaa kokoomusta. --- kokoomuksessa pelättiin, että oppositio ja myös keskusta ottaisivat Yle-maksun lyömäaseeksi vaalitaistelussa. Ministerilähteen mukaan Yle-lain valmistelu oli --- poukkoilevaa." Junkkarin mielestä Yle-lain kaatuminen oli farssi.

Myös *Hufvudstadsbladet* valittelee ratkaisun perumista. Päätoimittaja Hannu Olkinuora arvioi 12.3., että Yle on maalattu nurkkaan ja yhtiön vaihtoehdot ovat vähissä. Olkinuora vertaa Ylen tilannetta brittiläiseen yleisradioyhtiö BBC:hen ja toteaa, että Ylen rahoituksesta ja tulevasta toiminnasta ei ole päästy Suomessa Britannian tavoin sopimukseen. Syy löytyy Olkinuoran mielestä omistajasta eli valtiosta, jonka edustajan ministeri Lindénin lehti katsoo epäonnistuneen erittäin pahasti.

Tampereella ollaan toisella linjalla. Mediamaksua alusta asti voimakkaasti vastustanut *Aamulehti* pitää Lindénin ratkaisua 12.3. pääkirjoituksessaan "harvinaisen oikeana". Lehden mielestä Ylen pitäisi pystyä "olemaan tallomatta muiden varpaille" eli Ylen pitäisi pysyä poissa kaupallisten kilpailijoiden tieltä. Lehti toteaa, että "kaupalliset mediatalot eivät ole jääneet vaiti odottamaan" Ylen tunkeutumista niiden pelikentälle eli esimerkiksi internetiin. *Aamulehti* vaatii Ylen rahoitusta budjettiin. Samassa lehdessä julkaistussa kolumnissa politiikan toimittaja Taneli

Heikka vertaa Yleisradiota vapaata kilpailua vääristäviin talouden ilmiöihin ja pahoittelee, että Ylellä ei ole kunnollista valvojaa.

Iltalehdessä päätoimittaja Kari Kivelä toteaa 13.3., että "Yle-vero loukkaisi kansan oikeustajua". Hän antaa arvoa liikenne- ja viestintäministeriölle Ylen rahoitusratkaisun lykkäämisestä ja toteaa, että puoli miljardia euroa tiedonvälitykseen käytävä Yleisradio on nykyajassa möhkäle. Kivelä ilmoittautuu "kansan" riveihin: kansan, joka on vastustanut eduskunnan ja "Yle-puolueen" rakentamaa Yle-maksua. Kivelä on huolissaan, että Yle on pystynyt vahvuudellaan laittamaan kilpailijansa polvilleen: hänen mielestään MTV3 ja Nelonen eivät pysty enää tuottamaan laadukasta uutis- ja ajankohtaisjournalismia Ylen musertavan kilpailun takia. Kivelän mielestä on hämmästyttävää, että Yle kilpailee markkinaosuuksilla. Hän kummastelee Ylen rehvastelua sillä, että se on pystynyt kaappaamaan markkinaosuuksia muilta tv-toimijoilta. Kivelä kannattaa Yleisradion toiminnan järjeistämistä ja vaatii hänkin Ylen rahoitusta budjettiin, koska se on "huonoista vaihtoehtoista vähiten huonoin". *Iltalehden* pääkirjoitus 22.3. vahvistaa lehden kannaksi budjettirahoituksen. Lehti pohtii myös tulojen mukaan määräytyvää maksua mutta pitää sitä vaikeana toteuttaa byrokratian takia.

Etelä-Suomen Sanomat näkee 13.3. Lindénin ratkaisun taustalla sen, että vaalit ovat tulossa jo vuoden päästä keväällä 2011. Muilta osin lehti pyörittelee Lindénin päätöstä eri puolilta esitellen faktoja, mutta kantaa lehti ottaa kovin niukasti. Tekstistä kuvastuu hämmennys. 21.3. päivätyssä uudessa aihetta koskevassa pääkirjoituksessa lehti pohtii, että toimivan budjettirahoitusmallin rakentaminen vie aikaa. Lehti kaipaa oikeudenmukaista mallia. *Turun Sanomat* ymmärtää aikalisän ottamista. Pääkirjoitus toteaa 14.3., että "vaikka päätöksentekoprosessista ei voi antaa pisteitä, lopputulema saattaa siltikin tuoda mukanaan myös jotain hyvää". Lehti toivoo, että rahoituspäätöksen lykkääminen tuo lisää aikaa määritellä Ylelle sen tehtävä aiempaa selvemmin. Myös *Turun Sanomat* nostaa esille BBC:n, joka on ilmoittanut supistavansa ohjelmatuotantoaan ja karsivansa "rönnsyjä" online-tuotannosta. *Turun Sanomatkin* ottaa kantaa budjettirahoituksen puolesta.

Yle-maksuesitystä voimakkaasti arvostelleessa *Savon Sanomissa* 14.3. julkaistussa pääkirjoituksessa ollaan kumma kyllä pahoillaan, että esitys hyllytettiin. Lehden mielestä päätös on osoitus heikosta poliittisesta johtajuudesta. Lehden mielestä "nyt jatketaan entisellä tavalla [lupamaksulla], joka ei tyydytä ketään". *Savon Sanomat* sanoo, että Lindénin olisi pitänyt uskaltaa viedä ratkaisua eteenpäin SDP:n vastustuksesta huolimatta. *Kymen Sanomat* ihmettelee myös ratkaisua 15.3., mutta päättyy muistuttamaan, että Ylen rahoituskeskustelussa pitäisi vielä kerran palata pohtimaan budjettirahoituksen mahdollisuutta. Se olisi lehden mielestä "eduskunnan

radiolle' luontevaa". Saman ratkaisun lehti nostaa esille myös 24.3.: "On outoa väittää, että se [budjetti] veisi Yleisradion toiminnan suunnittelemattomaan tilaan.". Lehden mukaan kaupallisen median on tehtävä jatkuvasti työtä tulojensa eteen: "Mikään ei ole varmaa [kaupallisen median rahoituksessa]. Mikä tekee Yleisradiosta niin erityislaatuisen kuin väitetään?"

Keskisuomalaisen päätoimittaja Pekka Mervola pitää 14.3. Lindénin päätöstä ymmärrettävänä. Hänen mielestään Ylelle "ajettiin väkisin" rahoitusmallia takaamaan Ylen nykyinen "pakkotarjonta". Hänestä ratkaisu olisi ollut kohtuuton, koska vapaassa yhteiskunnassa jokaisen on saatava itse valita, mistä palvelusta maksaa: "Tv-maksussa on sentään ollut jonkinlainen valinnan mahdollisuus." Mervolan mielestä Ylen julkisella palvelulla on arvoa ja sitä tarvitaan "täydentämään kaupallista tarjontaa. Arvovalinta siitä, paljonko tähän toimintaa (sic!) verorahoja käytetään, on luontevaa tehdä poliittisesti valtion budjetoinnissa." Budjettirahoituksen kannattajaksi ilmoittautuu myös *Iltä-Sanomat* 25.3. Pääkirjoittajan mielestä kuitenkin "Yleisradiosta ei saa tulla hallituksen mielipideterrorin välinettä. Eduskunta huolehtikoon siitä, ettei hallitus voi uhata rahoituksen leikkaamisella, jos jossakin Ylen ohjelmassa on rohjettu kertoa blondivitsejä viestintäministerin mieleen tuovalla tavalla."

4.2.6 Yhdentoista kuukauden kehä sulkeutuu

Pääkirjoitusten ja kommenttien lisäksi Ylen rahoitusta käsiteltiin uutisissa vielä useita kertoja maaliskuussa. Oulun seudulta kotoisin oleva ministeri Lindén pääsi esittelemään omia näkemyksiään laajalti alueen valtalehdessä *Kalevassa*. 16.3. ministeri totesi, että hänellä on valmius viedä Ylen rahoitus- ja hallintouudistusta eteenpäin vielä kuluvalle vaalikaudella, jos eduskunta sitoutuu siihen yksituumaisesti. Lindénin mielestä Lintilän työryhmän esitykseltä katosi pohja, koska kansanedustajat alkoivat lipsua esityksen takaa. Lindén ei omien sanojensa mukaan ollut osannut arvata, että kansalaiset vastustaisivat Yle-maksua niin voimakkaasti. Lindén korosti *Kalevan* haastattelussa, että hänen velvollisuutensa on "edistää moniarvoista mediaa Suomessa, eikä katsoa asioita pelkästään Yleisradion kannalta". Esitettyihin erovaatimuksiin Lindén vastaa sekä *Kalevassa* että *Iltalehdessä* 15.3., ettei ole aikeissa jättää tehtävänsä. Mediamaksun kaatumisen jälkeen sanomalehdissä pohdinta keskittyy yhtäältä Lindénin asemaan viestintäministerinä ja toisaalta Yleisradion rahoituksen jatkumiseen lupamaksupohjalta. Tulevaisuudesta nousee esille myös mahdollisuus tuoda Ylen rahoitus vielä eduskunnan kautta päätettäväksi kuluvalle vaalikaudella (*Aamulehti* 13.3., *Turun Sanomat* 18.3., *Savon Sanomat*

16.3.). *Ilta-Sanomien* mukaan (17.3.) osa kansanedustajista harmitteli, että mediamaksun julkitulon aikaan toiset kansanedustajat tekivät irtiottoja sovitun ratkaisun takaa: "Tilanne on korni", arvioi kristillisdemokraattien ryhmäjohtaja Bjarne Kallis *Ilta-Sanomille*. Pääministeri Matti Vanhanen ilmoittaa kuitenkin tukensa Suvi Lindenille (*Hufvudstadsbladet* 13.3.), ja 19.3. ilmestyneessä *Helsingin Sanomissa* arvioidaan, että Ylen rahoituskeskustelu oli ajautunut umpisolmuun. Alkuperäistä Yle-työryhmää vetänyt keskustapoliitikko Mika Lintilä oli arvioinut tilannetta "täydeksi bordelliksi". *Aamulehti* julkaisi 19.3. jälleen gallupin, jossa isoin osa vastanneista oli budjettirahoituksen kannalla. Toisaalta vastaajista löytyi niukasti enemmän (42 %) ministeri Suvi Lindénin ratkaisun arvostelijoita kuin tukijoita (40 %). Tilanteen ja mielipiteiden hajoamista kuvaa, että *Turun Sanomissa* Mika Lintilän puoluetoveri, keskustan Timo Kalli pohtii 23.3. jopa budjetti- ja mainosrahoituksen yhdistämistä Ylen rahoituksen turvaamiseksi. Oikeastaan enää RKP:n ryhmä on jäänyt tukemaan alkuperäistä mediamaksuesitystä.

Helsingin Sanomien toimittaja Heikki Hellman arvioi 24.3. uutisanalyysissään, että Ylen rahoitusratkaisu kaatui kahteen asiaan: eduskuntaryhmien erimielisyyteen (Yle-päätöksissä on haettu yksimielisyyttä) ja kaupallisen median lobbaukseen. Hellmanin mielestä "kansan etukäteen vihaama Yle-maksu ei olisi ollut kestävä ratkaisu. Budjettirahoitus on." Hellman viittaa myös päätökseen, joka tavallaan päättää 11 kuukautta kestäneen media- ja Yle-maksukeskustelun: eduskuntaryhmät päättivät 23.3., että uutta rahoitusratkaisua etsittäessä Yleisradion rahoitusasema turvataan ja tv-lupamaksuja nostetaan niin, että Ylen toimintaedellytykset säilytetään ennallaan. *Italehti* kuvaa 24.3. päätöstä "parhaaksi läksiäislahjaksi" Ylen toimitusjohtajalle Mikael Jungnerille, joka ei saanut jatkokautta Ylen johdossa. Hänen tilalleen on valittu Lauri Kivinen, ensimmäinen ei-sosialidemokraattinen pää- tai toimitusjohtaja Ylessä sitten Eino S. Revon kauden.

Kuin pisteenä Yle-maksukeskustelulle maaliskuun lopussa alkoi lehdissä ilmestyä kirjoituksia, joissa pohdittiin, kenelle Ylen budjettirahoitus olisi hyödyllinen ja kuka puolestaan olisi sittenkin hyötynyt kaatuneesta Yle-maksumallista. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* kertoi 27.3., että "Ylen rahoitus tuloverolla rankaisisi keskituloisia." Kiinnostavalla tavalla esiin nousee kaksi kolumnistia. *Helsingin Sanomissa* tv-sivuilla kirjoittava Marjatta Möttölä arvioi 28.3. kulunutta yhtätoista kuukautta suomalaisten enemmistön eli tv-lupansa maksaneiden kannalta. Hänestä "kansan äänen" Yle-keskustelussa saivat tv-lupaa maksamattomat, jotka olisivat hävinneet uuden mediamaksun takia. Hän arvelee, että mediamaksun äänekkäimmät vastustajat olivat niitä, jotka eivät maksa tv-lupaa. Muille uusi maksu olisi tiennyt säästöä. Möttölään mielestä "netissä käyty mediamaksukeskustelu on ollut masentavaa loanheittoa Yleisradion päälle". Lehdistön roolia hän ei käsittele. Möttölä kuitenkin arvioi, että kaupallisen median hellimä budjettirahoitusratkaisu olisi

monelle perheelle kallis. *Kalevan* toimittaja Antti Goman puolestaan arvioi 26.3. tv-sivujen kolumnissaan, että ministeri Suvi Lindénille pitää antaa täydet pisteet "henkeäsalpaavasta poliittisesta farssista", jonka Yle-maksukeskustelu on tarjonnut. Goman kritisoi myös Yleisradiota. Hänestä on kyseenalaista, että Yle ostaa kansalaisilta kerätyillä rahoilla ulkomaisia sarjoja, joita aivan hyvin voisivat näyttää myös kaupalliset kanavat. Silti Goman sanoo, että hän olisi mielellään ottanut tarjolla olleen mediamaksun tv-lupamaksun sijasta: hänelle se olisi tuonut kymmenien eurojen säästöt vuodessa.

Kaiken kaikkiaan vuoden 2010 mediamaksu-uutisoinnista maaliskuun loppuun asti voi sanoa, että lehtien kannoista se toi niukasti uusia näkökulmia, joita ei olisi voinut lukea jo vuonna 2009, oikeastaan jo ensimmäisen kuukauden aikana mediamaksu-esityksen antamisesta.

Budjettirahoitusta kannattaneille lehdille Yle-maksun kaatumisen olisi odottanut olleen hieno ratkaisu. Alavireistä kommentointia voinee selittää sillä, että peli jäi ratkaisematta ja palattiin ikäänkuin alkupisteeseen. Yhdentoista kuukauden keskustelusta jäi käteen mustapekka-kortti myös sanomalehdistölle, vaikka suurin kärsijä varmasti olikin Yleisradio. Kaikkien osapuolten huonona pitämä tv-lupamaksu jäi ennalleen eikä mitään uutta saatu tilalle. Vain *Aamulehden* kaltaiset kovimmat Yle-kriitikot antoivat tunnustusta ministeri Suvi Lindénin toiminnalle. Ministeri ei saanut kiitosta, vaikka hän tavallaan toimi juuri niin kuin lehdistön enemmistö oli alun perin toivonut ja hylkäsi mediamaksuesityksen.

5. Kansan ääni vai omistajien sylikoira?

Edellä on eritelty useiden suomalaisten sanomalehtien kirjoittelua Yleisradion rahoituksesta käydyin media- ja Yle-maksu-keskustelun aikana huhtikuusta 2009 maaliskuuhun 2010. Pääpaino tarkastelussa on ollut pääkirjoitus- ja muilla mielipiteellisillä aineistoilla, mutta tarkastelussa on ollut myös se, miten lehdet käsittelivät asiaa perusuutisissaan. Tämän päätelmäosion tarkoitus on tarjota yhteenveto käydyin keskustelun sisällöstä erityisesti tutkimuskysymyksen kannalta: Minkälaisen kuvan lehdistö antoi Ylen rahoituksesta käydyistä keskustelusta ja minkälaisia kantoja se itse otti?

5.1 Talousliberaalit kehukset

Agenda setting -teorian valossa mediamaksukeskustelusta voi etsiä kehyyksiä, tapoja esittää tarkasteltava ilmiö tietyistä, samoina toistuvista näkökulmista (Karvonen 2000). Mäntymäen (2006, 359) vertausta käyttäen lehdistön kehukset olivat mediamaksukäsittelyssä selvästi libertaristiset. Vaikka keskustelussa olikin esillä tiettyjä mäntymäkimäisesti ilmaistuna snellmanilaisia teemoja (köyhien maksukyky, osassa lehdistöstä esitetty näkemys Yleisradion kansallisesta merkityksestä), Yleisradion rooli markkinahäiriöiden aiheuttajana korostui lehtiteksteissä. Ylen katsottiin jo nykyisellään vievän mahdollisuuksia "riippumattomalta" lehdistöltä internet-toiminnassa. Uuden rahoitusmallin nähtiin lähes järjestään vahvistavan Ylen asemaa ja tätä kautta heikentävän sanomalehdistöä ja laajemmin sanottuna koko suomalaista demokratiaa. Talousliberalismin ihanteiden mukaan katsottiin, että valtion ylläpitämä mediatalo häiritsee vapaata kilpailua, jonka nähdään tuottavan viestintäkentällä parhaan lopputuloksen.

Libertaristinen kehys ei kuitenkaan ollut hegemoninen (hegemoniasta Gramsci 1979 & 1982). Voimakkainta Yleisradion kritisointi libertaristisessa hengessä oli *Aamulehdessä* ja *Savon Sanomissa*, joiden kommentoissa Yleisradio nähtiin pahimmillaan lähes tarpeettomana, ainakin hyvin toimivan lehdistökulttuurin muodostumista ehkäisevänä möhkäleenä. Täysin toisenlaista kantaa esitti valtakunnallisesti leviävä päivälehti *Maaseudun Tulevaisuus*, mutta myös monessa maakuntalehdessä Yleisradion roolia tarkasteltiin maltillisemmin. On kiinnostavaa pohtia, miksi eräissä maakuntalehdissä (*Aamulehti*, *Savon Sanomat*) kritiikki oli paljon kovempaa kuin toisissa (*Turun Sanomat*, *Ilkka*). Luulisi, että elinkeinopoliittisesti tarkasteltuna erityisesti *Aamulehdelle*

olisi positiivista, että Yleisradion rahoitus turvattaisiin, koska Yleisradiolla on Tampereella huomattavasti enemmän toimittajia kuin Turussa Tohlopin ja TV 2:n takia. Taustalla voi tietysti olla myös lehden aikaisempia ideologisia kytkentöjä, jotka ovat vaikuttaneet päätoimittajien valintaan ja pääkirjoitussivujen asennoitumiseen. Silti jää auki, miksi joissakin maakuntien päälehdissä Yleisradioon suhtaudutaan selvästi toisia myönteisemmin. Taustalla saattaa olla yksinkertaisesti sekin, että näissä lehdissä oli poikkeuksellisen aktiivisia kirjoittajia, jotka halusivat ottaa osaa keskusteluun muita suorasanaisemmin.

Yle-keskustelun kannalta merkittävää on, että useissa uutisjutuissa mediamaksua tarkasteltiin objektiivisesti mutta erittäin kriittisesti. Kyse ei ollut pelkästään siitä, että lehdet olisivat ottaneet kantaa Ylen uutta rahoitusmalliesitystä vastaan pääkirjoituksissaan, vaan myös varsinaisissa uutisteksteissä näkökulmia oli valittu kriittiseltä kannalta. Hyvin harva, jos yksikään maakunnallisissa tai valtakunnallisissa lehdissä esitetty uutisjuttu oli sellainen, että siinä olisi pohdittu mediamaksua tai myöhemmin Yle-maksua positiivisena ilmiönä. Vasta Lindénin ilmoitettua media-/Yle-maksusta luopumisesta alkoi tulla esiin juttuja, joissa pohdittiin, että budjettirahoitus saattaisi olla keskituloiselle kuluttajalle jopa huonompi ratkaisu kuin mediamaksu. Neutraaleja juttuja oli toki paljonkin, koska iso osa aiheen uutisoinnista oli tapahtumien ja poliittisen päiväjärjestyksen seuranta. Negatiivisuus jutuissa kuitenkin harvemmin oli toimittajan oma näkökulma. Hyvän toimittajan ammattitaidon mukaisesti kritiikki "ulkoistettiin" haastateltavien suihin: siis mediayhtiöiden johtajien, kansalaisten ja tulevan Yle-maksun maksajien sanottavaksi. Toimittaja itse pysyi objektiivisena, mutta jutussa esiteltiin kriittisiä näkökulmia enemmän kuin positiivisia. Voitaneen siis puhua mediamaksunegatiivisesta kehyksestä.

Mediamaksukeskusteluun liittyi olennaisena osana myös toinen kehys, joka osittain limittyi edellä esitettyyn libertaristiseen tarkastelutapaan. Ylen rahoitusta tarkastelleissa kirjoituksissa, erityisesti pääkirjoituksissa, otettiin erittäin usein kantaa Ylen roolin määrittelyyn ja usein myös supistamisen puolesta. "Yle-möhkäle"-kehyksessä Yleisradio esitettiin ennen muuta liian laajana, paisuneena, yhteisiä varoja kuluttavana megalomaanisena rahareikänä, joka kuluttaa kansalaisten rahoja byrokraatiansa uumeniin. Jutuissa kyllä muistettiin mainita, että Yle tekee paljon yhteiskunnan kannalta merkittäviä sisältöjä, mutta silti kokonaisuudessaan Yle nähtiin liian laajana, liian voimakkaana, liian vahvana. Rivien väleistä ja usein riveiltäkin oli luettavissa, että monissa sanomalehdissä ja erityisesti pääkirjoitustoimituksissa koettiin Ylen rooli internetissä ongelmallisena. Miten tätä toimintaa sitten olisi pitänyt kirjoittajien mielestä rajoittaa? Tämä oli ongelmallisempi kysymys, johon toimittajat eivät antaneet kovin selviä vastauksia. Hyvin vähän

lehdissä nousi esille se näkökulma, jota julkisen palvelun yleisradioita koskevat tutkimukset ovat nostaneet esille jo vuosien ajan: Yhtä lailla kuin perinteiden printtimedia on joutunut muuttamaan toimintatapojaan, yhtä lailla myös yleisradioyhtiöt ovat joutuneet ja joutuvat edelleen sopeutumaan jakelukanavien ja yleisöjen tarpeiden muutoksiin. Muuten on pelkona yleisradioyhtiöiden näivettyminen. Julkisen palvelun yleisradioiden muuttuminen julkisen palvelun mediaksi on lehdistölle peikko, joka mieluiten haluttaisiin kieltää. Ylen rooli haluttaisiin rajata vanhoihin jakelukanaviin eli televisioon ja radioon. Niissäkin toiminnan pitäisi olla selvästi säädeltyä ja rajattua. Kehystä voitaisiin siis kutsua myös "Yle pysyköön lestissään" -kehykseksi. Toki silloin tällöin lehdissä putkahti - varsinkin kolumneissa - yksittäisten toimittajien mediamaksua tukevia kannanottoja: tämä mediamaksuposiitiivinen kehys jäi kuitenkin hyvin harvinaiseksi ja tarkastelussa mukana olleista lehdistä sitä edusti laajemmin vain *Maaseudun Tulevaisuus*, paikoin *Ilkka*.

Lehtikirjoittelussa Yleisradion asema yhtenä yleisradiona muiden joukossa jäi hyvin vähäiselle huomiolle. Yleisradiota ei käsitelty niinkään julkisen palvelun yhtiönä kuin markkinahäirikönä. Hyvin vähän pääkirjoituksissa myöskään pohdittiin konkreettisella tavalla, miten yleisradiotoimintaa pitäisi rajata, jos sitä lähdetään rajaamaan. Ideologisella tasolla esitettiin paljon heittoja siitä, miten Yleisradio on liian laaja, syö markkinoita, kuristaa kilpailijoitaan ja on ylimielinen. Käytännössä esimerkit toiminnan rajoitustarpeesta jäivät yksittäisten ohjelmien (Uusi päivä tai HBO:n sarjat) mainitsemiseen tai toteamukseen, että viihteellistyminen syö Ylen uskottavuutta sivistys- ja valistustehtävän täyttäjänä. Eräänä kiinnostavana piirteenä keskustelussa voidaan kuitenkin nähdä, että sivistysroolista kirjoittelussa nousi esiin useita eri kehyksiä. Yhden näkökulman mukaan Ylen merkitys on hyvin vähäinen tai sitä ei ainakaan pidetä tärkeänä "kansansivistystyössä". Enemmistö lehtien mielipiteellisestä aineistosta kuitenkin kallistuu pitämään Yleisradiota tärkeänä ainakin jossain määrin.

5.2 Asettiko lehdistö agendan?

Klassisen agenda setting -teorian mukaan se, mistä ihmisillä on mielipiteitä, määrittyy pitkälti sen mukaan, mitä media käsittelee. On selvää, että lehdistön tapa käsitellä Ylen rahoitusmallia oli sellainen, että lehtiä lukevat kansalaiset väistämättä törmäsivät asiaa koskevaan kirjoitteluun. On eri asia, kuinka paljon tavalliset lukijat kiinnittivät huomiota pääkirjoituksiin, mutta pelkästään Ylen rahoitusmallikiemuroiden perusuutisointi oli hyvin laajaa ja näyttävää.

Toisen asteen agenda setting -teorian mukaan tärkeää ei ole pelkästään se, mistä puhutaan, vaan myös se, miten puhutaan: mitä näkökulmia esitetään tiettyjen asioiden käsittelyssä (Ganem 1997 alk. s.3). On selvää, että median antama "ohjaus" suuntasi lehteä lukevan kansalaisen katsetta tarkastelemaan Yleisradion rahoituksesta Mika Lintilän työryhmässä annettua raporttia kriittisesti. On tässä kohtaa kuitenkin hyvä huomata, että yleisradion rahoitus on aina aiheuttanut runsaasti keskustelua. Tv-lupamaksulla on ollut voimakkaat kriitikonsa. Siksi on epäilemättä selvää, että myös Yle-maksu herätti aitoa vastustusta. Sen sijaan voidaan kysyä, oliko vastustus aivan niin kovaa kuin lehdistö antoi ymmärtää, vai pääsikö lehdistössä esille ensisijaisesti äänekäs vähemmistö, joka kritisoi mediamaksuesitystä joko ideologisista syistä tai siksi, että olisi joutunut kärsimään taloudellisesti Yleisradion rahoituspohjan laajenemisesta kaikkien kotitalouksien maksettavaksi. Tästä on vaikea päästä varmuuteen pelkästään lehdistön kirjoittelua tutkimalla.

Lehtikirjoittelun kehittymistä seuraamalla voi kuitenkin löytää erään näkökulman muutoksen, joka saattaa selittää mediamaksuesityksen romahtamista. Kuten aiemmin todettua, sanomalehdet (ja muu media) eivät välttämättä ole pelkästään vallan vahtikoiria, vaan myös valtaapitävien opaskoiria. Neljännellä valtiomahdilla on mahdollisuus vaikuttaa päättäjien käsityksiin antamalla päättäjille tietoa siitä, mitä valitsijat eli "kansaa" ajattelee. Ylen rahoituksesta käydyssä keskustelussa lehdistön oli selvästi ensin vaikea löytää selvää arvostelun ja vaikutusyritysten kohdetta, koska Lintilän työryhmän raportin takana olivat kaikki eduskuntaryhmät. Käänne tapahtui siinä vaiheessa, kun arvostelun ja painostuksen kohteeksi joutui viestintäministeri Suvi Lindén. Tämä painostus näytti tuottaneen myös tulosta, sillä Lindén kääntyi yllättäen samalle kannalle kuin lehdistön iso osa: tukemaan budjettirahoitusratkaisua ja jättämään laajalla konsensuksella hyväksytyt Yle-maksuesityksen edistämisen sikseen. Poliittisen historian tutkijoilla olisikin kiinnostava tehtävä tutkia, kuinka paljon lehdistön kirjoituksilla oli vaikutusta ministeri Lindénin kannanmuutokseen - ja kuinka paljon lehdistöllä ylipäätään taloudellisena toimijana oli vaikutusta ministeriössä tehtyihin ratkaisuihin, joiden avulla ministeri teki

päätöksensä.

5.3 Kriittisyyden puolittainen toteutuminen

Lehdistön tärkeimpiä tehtäviä on olla kriittinen (Kunelius 1997, 176–179). Ensi silmäyksellä vaikuttaa, että tässä tehtävässään lehdistö onnistui Ylen rahoituksen käsittelyssä hyvin.

Valtiovallan edustajien huhtikuussa 2009 tuoma esitys Ylen rahoituksesta otettiin käsittelyyn ja sitä arvosteltiin voimakkaasti. Esille tuotiin sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja Yleisradion toimintakentän laajuuteen liittyviä kysymyksiä. Lehdistö myös nosti esille kansan käsityksiä, julkaisi mielipidekyselyjä ja teki niisanottuja tavis-haastatteluja. Näiden pohjalta tuotiin esille "kansan syvä viha" Lintilän työryhmän esittämää mediamaksua kohtaan.

Kriittisyydessä oli voimakkaita aste-eroja. *Aamulehden* linjana oli selvästi arvostella Ylen toimintaa laajemminkin, kun taas *Helsingin Sanomissa* arvostelu oli yllättävää kyllä lievempää ja välillä tuntui jopa siltä, että niin *Helsingin Sanomissa* kuin monissa muissakin lehdissä oli jo annettu periksi ja hyväksytty, että Yleisradio saa uuden rahoitusmallin Lintilän työryhmän antaman esityksen pohjalta. Valtaosa lehdistä säilytti kriittisen asenteen mediamaksukeskustelussa alusta loppuun - joskin ennen Lintilän työryhmän raporttia esimerkiksi Iltalehdessä uutta mahdollista rahoitusratkaisua käsiteltiin vielä yllättävän positiivisesti, ehkä siksi, että ratkaisusta ei ollut vielä tehty taloudellista analyysiä lehdet omistavien yhtiöiden hallinnoissa. (Poikkeuksena linjasta oli poikkeuksena koko tutkimuksen aineistoksi valittu *Maaseudun Tulevaisuus*, jossa alusta asti oli varsin myönteinen käsitys mediamaksusta.)

Kriittisyys jäi kuitenkin puolittaiseksi. Uupumaan jäi itsekritiikki, tai ehkä vielä paremmin sanottuna omien omistajien näkökulman kritiikki. Luotan toki lehdistön ja toimittajien ammattietiikkaan. En usko salaliittoteorioihin, joiden mukaan sanomalehtien omistajat käyvät sanelemassa, minkälaisia pääkirjoituksia ja juttuja lehtiin kirjoitetaan. Silti on yllättävää, kuinka järjestelmällisesti sanomalehtien kannat noudattivat Sanomalehtien Liiton kannanotoissaan esittämiä näkemyksiä (Sanomalehtien Liitto 2009 ja Lausuntokokoelma LVM 018:00/2008, 35–38). Sanomalehtien liiton kanta oli hyvin selvästi se, että Ylen rahoitusta ei tulisi kasvattaa "tässä taloudellisessa tilanteessa". Liiton kanta oli 2009 annetussa lausunnossa yksiselitteinen: Yleisradio tulisi rahoittaa budjetista. Samaa korostaa Viestinnän Keskusliitto (Lausuntokokoelma LVM 018/2008, 55–65). Lehtiyhtiöiden huoli Ylen roolin ja merkityksen kasvusta internetissä tulee selvästi esille Sanoma-konsernin antamassa lausunnossa, jossa yksiselitteisesti vaaditaan, että Ylen

taloudellista asemaa ei tule parantaa (emt. 81–91). Näitä kaupallisen median käsityksiä ei liiemmästi arvosteltu tai asetettu kyseenalaiseksi sanomalehtien kirjoituksissa.

Kumpi tuli ensin, muna vai kana? Oliko niin, että kansa todella hyvin yksituumaisesti vastusti Yleisradion rahoittamista Lintilän työryhmän esittämällä mallilla, vai saiko lehdistö uutisoinnillaan ja kommentoinneillaan tilanteen näyttämään siltä tai käännettyä kansan mielipiteen samalle linjalle, jolla Sanomalehtien liitto ja muut lehtiyhtiöiden edustajatahot olivat alusta asti? Tähän on vaikea sanoa varmaa vastausta, mutta kun uusi viestintäministeri Krista Kiuru esitteli 2011 lopulla uuden Yle-veromallin Ylen rahoituksen järjestämiseksi, malli tuntuu saaneen yllättävän hyvän vastaanoton. Tarvittaisiin tarkempaa tutkimusta, millaisia kannanottoja tämä uusi malli sai lehdistöltä, mutta yllättävän vähäisillä muutoksilla saatiin joka tapauksessa aikaan ratkaisu, joka näyttäisi olevan menossa läpi. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymykset olivat Lintilän työryhmän mallissa vähäisemmässä osassa, ja alkuperäiseen rahoitusmalliin ei kuulunut pienempiä maksuja pienituloisille, kuten 2011 esitellyssä uudessa rahoitusmallissa. Lehdistön tarjoama malli oli kuitenkin selvempi budjettimalli, jossa Ylen rahoitus olisi ollut jatkuvasti budjetissa samalla viivalla kaikkien muiden yhteiskunnan toimintamenojen kanssa - siis samalla viivalla terveyspalvelujen ja koulutuksen kanssa, kuten eräät lehtikirjoittajat halusivat. Kiurun esittämässä mallissa (Valtioneuvoston periaatepäätös Yleisradio Oy:n julkisesta palvelusta, 2011) Ylen rahoitus on omalla erityisverolla katettava palvelunsa, ja Ylen toiminta pyritään kattamaan selvästi pidemmällä aikavälillä kestäväällä tavalla. (Ala-Fossi 2012, 33–34)

Lehtikirjoittelun vaikutuksista on vaarallista tehdä suoria johtopäätöksiä, koska käsillä ei ole tarvittavaa kysely- ja muuta tutkimusaineistoa. Tutkimusajan sanomalehtien kirjoittelu on kuitenkin agenda setting -teorian tutkimustavalla tarkastellen niin selvästi yksisuuntaista ja lukijan katsetta ja ajatuksia mediamaksulle kriittiseksi ohjaavaa, että olisi ihme, jos sanomalehdistöllä ei olisi ollut mitään vaikutusta yhtäältä yleisön mielipiteisiin ja toisaalta tehtyihin (ja tekemättä jääneisiin) päätöksiin. On huomionarvoista, että sanomalehdistön toimitukset hyvin selvästi asettuivat Yle-rahoitusratkaisukeskustelussa omistajiensa kannalle. Tämä ei tietenkään suoraan todista, että omistajilla olisi suoraa vaikutusvaltaa tai -pyrkimys lehtien linjaan, vaan ennemminkin "sen lauluja laulat kenen leipää syöt" -ilmiöstä.¹² Sanomalehtien toimituksissa vallitsee kirjoitusten

¹² Jotain tästä kuitenkin voidaan sanoa Sanomalehtien Liiton johtajan Pasi Kiviojan ei-julkisena levitetyn mutta julkisuuteen vuotaneen "paimenkirjeen" perusteella (Kivioja 2009). Yleisradion toimittajan Jussi Kainulaisen haltuunsa saaman kirjelmän tarkoituksena oli ohjata sanomalehtien linjauksia Yle-keskustelussa yhtenäiselle uralle. Kirjeen pääviesti on, että Yle vääristää mediakilpailua, uhkaa alue- ja paikallislehtiä sekä vaikeuttaa Suomen Tietotoimiston asemaa (Kainulainen 2009). On vaikea sanoa, kuinka paljon kirjeellä oli vaikutusta toimitusten

perusteella aito huoli omien lehtien tulevaisuudesta. Eräällä tavalla tämä vahvistaa agenda setting -teorian ajatusta: toimittajilla on jo lähtökohtaisesti tietty käsitys, jonka pohjalta juttuja lähdetään tekemään. Jokainen lehtijuttu vielä osaltaan vahvistaa kierrettä, jossa näkökulma valikoituu. Lukijan kannalta olisi kuitenkin toivonut, että lehdistössä olisi käsitelty omia kantoja itsekriittisesti. Lukijoiden olisi aina hyvä tietää yhteiskunnallisessa keskustelussa siihen osallistuvien osapuolten omat intressit. Sanomalehdistö esiintyi Yle-rahoitusratkaisussa puolueettomana tarkkailijana, vaikka sillä ilman muuta oli oma lehmä ojassa. Oltiin oman lehmän puolesta valmiita jopa liioittelemaan Yleisradion ja sen uuden rahoitussuunnitelman aiheuttamaa uhkaa? Kenties, ja ainakin osasta sanomalehtien kirjoituksista välittyi selvä vastenmielisyys yleisradioinstituutiota kohtaan. Lehdillä oli myös selvästi vaikeuksia tai haluttomuutta tarkastella yleisradioyhtiön toimintalogiikan muuttumista julkisen palvelun mediayhtiöiksi. Lehdet katsoivat lähes järjestään Yleisradion toimintaa kovin konservatiivisesta näkökulmasta, lähetysvälineiden eikä niinkään sisällön pohjalta. Konservatiivisesta Yle pysyköön lestissään -näkökulmasta huolimatta useimmilta lehdiltä unohtui silti radiotoiminnan osuus Yleisradion sisällöissä. Näin ollen eräs osa Ylen rahoituksen uudistamisen problematiikkaa jäi käsittelemättä.

5.4 Ylen ja lehdistön kivinen yhteinen taival

Tutkimusaineistoni perusteella on vastauksena tutkimuskysymykseen todettava, että sanomalehdistö pyrki vaikuttamaan Yleisradion rahoituksesta käytyyn keskusteluun, otti siihen aktiivisesti osaa ja kannanotoissaan pyrki pääosin vaikuttamaan niin, että Ylen rahoituksen osalta olisi päädytty budjettiratkaisuun. Vaikuttamaan pyrittiin etenkin eduskunnan ja viestintäministeri Suvi Lindénin (kok.) toimintaan, mutta myös yleisöön pyrittiin vaikuttamaan ja yleisön omilla (oletetuilla ja mielipidekyselyillä tutkituilla) kannoilla oli uutisoinnissa suuri rooli. Mielipidetutkimuksia käytettiin uutisoinnin ja pääkirjoitusten lähteenä: niillä ruokittiin lehdistön omia Yle-maksu-kriittisiä kantoja. Kuten jo tutkimukseni alussa totesin, lehdistön

käytännön työhön, mutta kirjelmän lähettäminen osoittaa, että sanomalehtien omistajilla oli halua vaikuttaa sanomalehtien kantoihin. Kirjelmä todistaa Sanomalehtien Liiton pyrkineen tietoisesti vaikuttamaan sekä sanomalehtien lukijoihin että päättäjiin: nämä ryhmät on nimeltä mainittu lobbauksen kohteina. Miksi kirjelmä on leimattu ei-julkiseksi, on hyvä kysymys, kun samalla Sanomalehtien Liitto haluaa korostaa sanomalehtien asemaa avoimen yhteiskunnan tukijalkana.

mielipidevaikuttamisessa ei sinänsä ole mitään pahaa, sillä mielipiteiden esittäminen on osa vapaan tiedonvälityksen perustehtävää. Tutkimusaineiston pohjalta jää kuitenkin kaipaamaan syvempää itsekritiikkiä lehdistöltä. Omat taustaintressit olisi syytä avata lukijoille selvemmin ja läpinäkyvämmiin. Kaikilla lukijoilla ei ole kykyä ymmärtää lehti-yhtiöiden omia taloudellisia intressejä, jotka saattavat vaikuttaa pääkirjoitusten ja muiden lehtikirjoitusten sisältöön. Kun tiettyjä näkökulmia jatkuvasti toistetaan, ne muokkaavat kehysteorian mukaan mielipiteitä lähes vääjäämättä (Karvonen 2000).

Toisaalta on todettava, että lehdistö nosti keskusteluun monia sellaisia kysymyksiä, jotka vaikuttivat rahoitusratkaisun uuteen malliin 2011: tärkeimpänä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, joka oli jäänyt poliitikkojen mediamaksuesityksessä huomioimatta. Tämä epäkohta lisäsi mediamaksua vastaan esitettyä kritiikkiä (Ala-Fossi 2012, 44). Ilman vallan vahtikoira kysymys sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta olisi saattanut jäädä huomioimatta. Vahtikoiralla oli kuitenkin taipumus ryhtyä Ylen rahoituksesta käydyssä keskustelussa opaskoiran rooliin: niin paljon uutisia ja niin voimakkaita mielipiteitä asiasta esitettiin niin näyttäville paikoilla, että tähän johtopäätökseen päätyy väistämättä.

Katson pystyneeni valitsemallani tutkimusotteella löytämään laajasta aineistosta yhteisiä nimittäjiä ja nostamaan esille tärkeimpiä keskustelun aikana esiin tulleita näkökulmia. Tutkimusaineiston laajuus aiheutti kuitenkin tutkimukselle omat ongelmansa: runsaslukuisen lehtijoukon julkaisemien useiden satojen lyhyiden ja pitkien artikkelien esittely yhdentoista kuukauden ajalta on vaativa urakka, kun tarkoituksena on luoda kokonaiskuva, eräänlainen "bird's-eye view" tuon ajanjakson kirjoittelusta. Tämä kokonaiskuva on ilman muuta laadullinen, sillä määrällisellä analyysillä aineistosta olisi mielestäni vielä vaikeampi saada otetta. Pohtimallani mutta hylkäämälläni diskurssianalyysillä olisi voinut löytää ulottuvuuksia ja merkityksiä, jotka tekemässäni laajassa yleiskatsauksessa jäävät piiloon. Diskurssianalyysillä olisi saattanut löytää vielä selvemmin todisteita lehdistön mediamaksukirjoittelun kampanjaluonteesta. Pienemmän lehtijoukon valinta ja keskittyminen esimerkiksi *Helsingin Sanomien* ja *Aamulehden* artikkeleihin olisi voinut olla perusteltua, mutta sellainen valinta olisi supistanut tarkasteltavaa lehtikenttää. Tämä olisi saattanut johtaa virheellisiin päätelmiin tai ainakin se olisi supistanut tutkimuskysymystä koskemaan vain näiden lehtien artikkeleita. Katson, että valintani oli perusteltu vaikkakaan ei ainoa mahdollinen. Lisäksi tutkimuksen laajentaminen koskemaan ulkomaisissa sanomalehdissä käytyä, kyseisten maiden julkisen palvelujen yleisradioyhtiöiden rahoitusta koskevaa keskustelua olisi voinut olla paikallaan. Nyt tämä näkökulma jää kenties liian vähäiselle huomiolle, aivan samoin kuin lehdistön kirjoittelussa vain haja-artikkeleissa päädyttiin pohtimaan

Suomen Yleisradion rahoitusta laajempaan kysymyksenä, osana yleiseurooppalaista keskustelua yleisradioiden asemasta ja tulevaisuudesta. Kyse on kuitenkin resursseista ja tutkielman pitämisestä luettavassa muodossa.

Oliko lehtien kirjoittelu pelkästään osa journalistista prosessia ja normaalia journalistista työtä, vai voidaanko puhua sanomalehtien suuresta kampanjasta mediamaksua vastaan, kuten Hujanen (2010a, 158) toteaa? Tähän olen jo lähes vastannut, mutta sanotaan se vielä kerran selvästi. Ottaen huomioon mediamaksun saaman suuren huomion ja sanomalehdistön lähes yksinäisen mediamaksukriittisen kirjoittelun kallistun sille kannalle, että sanomalehdissä käytiin huhtikuusta 2009 alkaen selvää kampanjaa. Sen tavoitteena oli estää Lintilän työryhmän esityksen toteutuminen. On kuitenkin paikallaan todeta, etten usko, että tällä kampanjalla oli yhtä yksittäistä ohjailijaa. Lehdistön kampanjan taustalla olivat lehdistön omat taloudelliset intressit ja joidenkin toimittajien kohdalla varmasti myös aito, joskin ehkä liioiteltu huoli suomalaisen tiedotusvälinekentän tulevaisuudesta mediamaksun mahdollisen hyväksymisen jälkeen.

Lehdistö ja Yleisradio joutuvat tai pääsevät kulkemaan yhdessä ja kilpailemaan yleisöistä vielä pitkään, jos radikaaleja muutoksia ei tapahdu. Mediakenttä on kuitenkin jatkuvassa murroksessa. Yleisradion rahoituksen järjestäminen uudella, porrastetulla veromallilla ja Ylen edelleen jatkama resurssien siirtäminen internet-toimintaan ovat molemmat kysymyksiä, joissa lehdistön ja yleisradioyhtiön intressit ajautuvat vääjäämättä vastakkain. Mediamaksukeskustelu jätti varmasti jälkensä Ylen ja lehdistön väleihin. Mitä käytännön merkitystä tällä on tulevaisuudessa, sen aika näyttää. Jatkokysymyksenä olisi kuitenkin kiinnostavaa tarkastella, miten Yleisradion ja lehdistön johtopaikoilla nähdään mediamaksukeskustelun vaikuttaneen mediatalojen väleihin. On myös hyvä muistaa, että lehdistön julkaisemia tekstejä tutkimalla voi lopulta esittää vain valistuneita tulkintoja siitä, minkälaisia keskusteluja toimituksissa käytiin mediamaksusta. Siksi olisi kiinnostavaa tutkia, minkälaisia vaikutuksia lehdet ja niiden toimittajat itse odottivat omista kirjoituksistaan olevan ja miten lehdet kokevat vaikuttaneensa Ylen rahoitukseen. Tämän selvittäminen jää kuitenkin seuraavien tutkijoiden tehtäväksi.

Lähteet:

Ala-Fossi, Marko & Taisto Hujanen (2010): *The Rise and Fall of Public Service Media Fee Proposal in Finland*. Köln: University of Cologne. Katsottu 7.8.2011 sivulta http://uta-fi.academia.edu/MarkoAlaFossi/Papers/778833/The_Rise_and_Fall_of_Public_Service_Media_Fee_Proposal_in_Finland

Ala-Fossi, Marko (2012): *Social Obsolescence of the TV Fee and The Financial Crisis of Finnish Public Service Media*. Journal of Media Business Studies. 1/2012 (vol 9), sivut 33–54.

Alapuro, Risto, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius: (toim.)(1987): *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alma Media Oyj (2012): *Alma Media Oyj Q4 2011 ja tilivuosi 2011*. Katsottu 27.2.2012 sivulta http://www.almamedia.fi/files/am/Osavuositiedot/Alma%20Media%20tilinp__t_stiedote%202011%20FINAL.pdf

Armstrong, Mark & Helen Weeds (2007): *Public Service Broadcasting in the Digital World*. Teoksessa Seabright, Paul & Jürgen von Hagen (ed.): *The Economic Regulation of Broadcasting Markets*. Cambridge: Cambridge University Press.

Blomberg, Esa & Ismo Silvo & Martti Soramäki & Markku Vakkilainen & Juhani Wiio (1998): *Yleisradiotoiminta tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Sitra.

Collins, Richard (2010): *Julkisen palvelun muutos on välttämätön, mutta mahdollinen*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 109–123.

EBU (2009): *EBU Contribution to the Commission's Second Public Consultation*. Katsottu 10.4.2010 sivulta http://www.ebu.ch/CMSImages/en/leg_pp_EBUcontributionBC_2consultation_150109_EN_tcm6-64465.pdf

Finnpanelin tv-katsojatilastot, katsottu 8.8.2011 sivulta <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/share/viimeisin/>

Ganem, Salma (1997): *The Second Level of Agenda Setting*, teoksessa McCombs, Maxwell & Donald L. Shaw & David Weaver (ed.): *Communication and Democracy*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Gramsci, Antonio (1979): *Vankilavihkot. Valikoima*, Jyväskylä: Kansankulttuuri.

Gramsci, Antonio (1982): *Vankilavihkot. Valikoima 2*, Jyväskylä: Kansankulttuuri.

Hellman, Heikki (2010): *Täysi vai täydentävä palvelu*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 43–65.

Herkman, Juha (2009): *Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, sivut 32–49.

Hujanen, Taisto (2009): Radio- ja TV-tutkimus Suomessa: yleisradiotutkimuksesta radio- ja tv-opin kautta mediatutkimukseen. Katsottu 2.4.2012 sivulta http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/Hujanen.pdf

Hujanen, Taisto (2010a): *Kenen leipää syöt, sen lauluja laulat?*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 147–159.

Hujanen, Taisto (2010b): *Public Service Media Fee to Substitute Television Fee in Finland*. Central European Journal of Communication. 1/2010 (vol 3), sivut 173–179.

Ilmonen, Kari (1996): *Yleisradion historia osa 3. Tekniikka, kaiken perusta*. Helsinki: Yleisradio.

Ilkka-Yhtymä Oyj (2012): *Ilkka-Yhtymä-konsernin tilinpäätös vuodelta 2011*. Katsottu 27.2. sivulta <http://www.ilkka-yhtyma.fi/Web/Yhtyma/corporate.nsf/headlines/A59A6DAAF79083F6C22579A900468A94>

Ingves, Marit (2010): *EU:lla on enemmän sananvaltaa kuin uskommekaan*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 183–192.

Jakubowicz, Karol (2008): *Julkisen palvelun media ja sen rahoitusideologiat: onko lupamaksulla tulevaisuutta?* Tiedotustutkimus 1/2008.

Jakubowicz, Karol (2010): *Julkisen palvelun median rahoitus poliittisena pelinappulana*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 127–146.

Julkisen talouden valinnat 2010-luvulle. Valtiovarainministeriön julkaisuja 49/2010.

Kainulainen, Jussi (2009): *Tausta: Yleisradion vastainen lobbaus kiihtyy*. Ylen uutiset 4.4.2009. Katsottu 25.2.2012 sivulta http://yle.fi/uutiset/kulttuuri/2009/04/yleisradion_vastainen_lobbaus_kiihtyy_659248.html

Kalela, Jorma (2000): *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus: Helsinki.

Karppinen, Kari & Johanna Jääsaari & Ullamaija Kivikuru (2010): *Media ja valta suomalaisten silmin*. Svenska social och kommunalhögskolans Notat 2/2010. Helsinki: Universitetstryckeriet.

Karvonen, Erkki (2000): *Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen*. Tiedotustutkimus 2/2000.

Keskisuomalainen Oyj (2012): *Keskisuomalainen Oyj:n tilinpäätös 1.1. –31.12.2011*. Katsottu 27.2.2012 sivulta http://www.keskisuomalainen.com/web/files/2011_tilinpaaostiedote.pdf

Kivioja, Pasi (2009): *Muistio 31.3.2009. Ei julkinen*. Sanomalehtien liitto. Katsottu 25.2.2012

sivuilta http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/yle_kanta1.pdf ja
http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/yle_kanta2.pdf

Kunelius, Risto (1997): *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Vantaa: WSOY.

Laaksonen, Seppo (2012): *Gallupit eivät edusta koko kansan mielipidettä*. Helsingin Sanomat 9.2.2012, sivu C4.

Laki valtion televisio- ja radiorahastosta 745:1998.

Laki Yleisradio Oy:stä 1380: 1993.

Laukkanen, Markku (2008): *Meduusan kilpi. Amsterdamin pöytäkirjan merkitys Suomen julkisen palvelun yleisradiotoimintaa koskevalle viestintäpolitiikalle*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu -tutkielma (julkaisematon).

Lausuntokokoelma, Yleisradio OY:n julkista palvelua ja rahoitusta selvittävän työryhmän ehdotukset LVM018:00/2008.

Lehtonen, Mikko (1996): *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.)(2010): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino.

Lowe, Gregory & Jauert Per (ed.): *Cultural Dilemmas in Public Service Broadcasting. RIPE@2005*. Göteborg: Nordicom.

Lowe, Gregory & Jo Bardoel (ed.)(2007): *From Public Service Broadcasting to Public Service Media. RIPE@2007*. Göteborg: Nordicom.

Lowe, Gregory (2010): *Mutkainen taival kohti julkisen palvelun mediaa*. Teoksessa Leppänen, Airi & Timo-Erkki Heino & Eeva Mäntymäki (toim.): *Yleisradio median murroksessa*. Tampere: Vastapaino, sivut 25–41.

Lyytinen, Eino & Timo Vihavainen (1996): *Yleisradion historia, osa 1. 1926–1949*. Helsinki: Yleisradio.

McNair, Brian (2005): *British Public Service Broadcasting Beyond 2006: Which Publics, What Services?* teoksessa Lowe, Jauert (ed.): *Cultural Dilemmas in Public Service Broadcasting. RIPE@2005*. Göteborg: Nordicom.

Meinander, Henrik (2010): *Kekkografia*. Helsinki: Siltala.

Mäntymäki, Eeva (2006): *Hyvinvointivaltio eetterissä. Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentällä*. Tampere: Tampere University Press.

Nieminen, Hannu (1999): *Lupaus median konvergenssista*. Tiedotustutkimus 22(1999):4, sivut 4–

21.

Nord, Lars (2009): *What is Public Service on the Internet? Digital Challenges for Media Policy in Europe*. Observatorio 9(2009), sivut 24–39.

Nordenstreng, Kaarle (1995): *Median tehtävät yhteiskunnassa*, teoksessa Sana, Elina (toim.): *Tieto-opista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Porvoo: WSOY, sivut 47–70.

Nordenstreng, Kaarle & Osmo A. Wiio (2003): *Suomen mediamaisema*, 2. painos. Helsinki: WSOY.

Pernaa, Ville (2009): *Uutisista, hyvää iltaa!, Ylen tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Hämeenlinna: Yleisradio ja Karttakeskus.

Potschka, Christian (2011): *Broadcasting Licence Fee Settlements in the UK and Germany*. Economic Affairs 31(2011), sivut 115–117.

Raboy, Marc (1999): *The World Situation of Public Service Broadcasting*. Singapore: Asian Media Information and Communication Centre.

Rahkonen, Juho (2004): *NATO ja media*. Tampere: Journalismien tutkimusyksikkö.

Rahkonen, Juho (2012): *Gallupit osoittivat luotettavuutensa*. Helsingin Sanomat 7.2.2012, sivu C4.

Report on the PSB by the Committee on Culture, Science and Education of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2004). Katsottu 7.2.2012 sivulta <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc04/EDOC10029AD.htm>

Reunanen, Esa (1995): *Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. Ympäristöverot Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa*. Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen lisensiaatintyö (julkaisematon).

Salokangas, Raimo (1996): *Aikansa oloinen. Yleisradion historia, osa 2. 1949–1996*. Helsinki: Yleisradio.

Sanoma Oyj (2012): *Sanoman tilinpäätöstiedote 2011. Vakaan tuloksen ja rakennemuutoksen vuosi epävakailta markkinoilla*. Katsottu 27.2.2012 sivulta http://www.sanoma.fi/content/download/6873/239168/version/3/file/Sanoma_tilinpaatos_2011.pdf

Sanomalehtien Liitto (2009): *Kansa haluaa Ylen asiantuntijoiden valvontaan*. Katsottu 7.8.2011 sivulta http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?3362_m=3410&3362_o=10&s=2389

Sanomalehtien Liitto (2010): *Medioiden mielikuvat*. Katsottu 16.9.2011 sivulta http://www.sanomalehdet.fi/files/1272/20100518_medioiden_mielikuvat.pdf

Seneviratne, Kalinga (2006): *Definition and History of Public Service Broadcasting*. Teoksessa Banerjee, Indrajit & Kalinga Seneviratne (ed.): *Public Service Broadcasting in the Age of*

Globalisation. Singapore: Asian Media Information and Communication Centre. Sivut 9–58.

Suhonen, Pertti (2006): *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press.

Takeshita, Toshio (1997): *Exploring the Medias Roles in Defining Reality*, teoksessa McCombs, Maxwell et al (ed.): *Communication and Democracy*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Takeshita, Toshio (2006): *Current Critical Problems in Agenda-Setting Research*. International Journal of Public Opinion Research 18/2006 (3), sivut 275–296.

Tommila, Päiviö & Raimo Salokangas (1998): *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.

Tracey, Michael (1998): *Decline and Fall of Public Service Broadcasting*. Oxford: Oxford University Press.

Valtioneuvoston periaatepäätös Yleisradio Oy:n julkisesta palvelusta (2011). Katsottu 1.2.2012 sivulta http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1551281&name=DLFE-13418.pdf&title=Valtioneuvoston%20periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%2021.12.2011

Viestintäviraston huomautukset. Katsottu 8.8.2011 sivulta <http://www.ficora.fi/index/saadokset/tulkinnat/tvjaradiotoiminta.html>

Väliverronen, Esa (1996): *Ympäristöuhkan anatomia*. Tampere: Vastapaino.

Väliverronen, Esa (2009): *Journalismi kriisissä?* Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, sivut 13–36.

Wheeler, Mark (2010): *The European Union's Competition Directorate: State Aids and Public Service Broadcasting*. Teoksessa Iosifidis, Patros (ed.): *Reinventing Public Service Communication, European Broadcasters and Beyond*. New York: Palgrave MacMillan, sivut 49–62.

Wiberg, Matti & Heikki Paloheimo (1997): *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.

Yleisradio Oy (2010a): *Talous ja tilinpäätös 2010*. Helsinki: Yleisradio. Katsottu 3.8.2011 sivulta http://yle.fi/yleista/2010/vk/tk_tilinpaaos.php

Yleisradio Oy (2010b): *Yleisradion strategia*. Helsinki: Yleisradio. Katsottu 6.8.2011 sivulta http://avoinyyle.fi/www/fi/arvot_ja_strategia/ylen_strategia.php

Yleisradio Oy (2011): *Yleisradion vuosikertomus 2010*. Helsinki: Yleisradio.

Yleisradio Oy (2012): *Ennakkotietoa Ylen tilinpäätöksestä – kuluja karsittu määrätietoisesti*. Katsottu 3.4.2012 sivulta <http://yle.fi/yleisradio/ajankohtaista/ennakkotietoa-ylen-tilinpaatoksesta-kuluja-karsittu-maaratietoisesti>

Yleisradio Oy:n julkinen palvelu ja rahoitus. Työryhmän loppuraportti. (2009) Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 23/2009.

Ylen uutiset (16.08.2011): *BBC luopuu lehtien julkaisemisesta*. Katsottu 16.9.2011 sivulta www.yle.fi/uutiset/talous_ ja_politiikka/2011/08/bbc_luopuu_lehtien_julkaisemisesta_2794968.html

Tutkimusta varten on käyty läpi seuraavat sanomalehdet ajalta 1.10.2008–31.3.2010:

Aamulehti

Etelä-Suomen Sanomat

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Ilkka

Iltalehti

Ilta-Sanomat

Kaleva

Keskisuomalainen

Kymen Sanomat

Maaseudun Tulevaisuus

Savon Sanomat

Turun Sanomat